

Izazovi i ograničenja Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva između EU i SAD-a

Vincetić, Dario

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:676552>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„dr. Mijo Mirković“

DARIO VINCETIĆ

**IZAZOVI I OGRANIČENJA TRANSATLANTSKOG TRGOVINSKOG I
INVESTICIJSKOG PARTNERSTVA IZMEĐU EU I SAD-a**

Diplomski rad

PULA, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„dr. Mijo Mirković“

DARIO VINCETIĆ

**IZAZOVI I OGRANIČENJA TRANSATLANTSKOG TRGOVINSKOG I
INVESTICIJSKOG PARTNERSTVA IZMEĐU EU I SAD-a**

Diplomski rad

JMBAG: 0303030482, redoviti student

Studijski smjer: Menadžment i poduzetništvo

Kolegij: Gospodarstvo Europske unije

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Međunarodna ekonomija

Mentorica: prof. dr. sc. Ines Kersan - Škabić

Pula, svibanj, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Dario Vincetić, kandidat za magistra poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli, svibanj, 2016.

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Dario Vincetić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „Izazovi i ograničenja Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, svibanj, 2016.

Potpis:

Sadržaj:

1. UVOD	6
2. TRGOVINSKA POLITIKA EUROPSKE UNIJE	8
2.1. Postupak donošenja trgovinskih sporazuma	10
2.2. Sporazumi o trgovini između Europske unije i trećih država	12
2.3. Vanjska trgovina EU u brojkama	18
2.4. Nova trgovinska politika Europske unije	29
3. DOSADAŠNJA SURADNJA IZMEĐU EUROPSKE UNIJE I SAD-a	32
3.1. Izravna strana ulaganja (FDI) između Europske unije i SAD-a	37
4. TRANSATLANTSKO TRGOVINSKO I INVESTICIJSKO PARTNERSTVO (TTIP)	39
4.1. Sektori na koje najviše utječe TTIP	41
4.2. Utjecaj TTIP-a na mala i srednja poduzeća	41
4.2.1. Koristi za mala i srednja poduzeća.....	42
4.3. Utjecaj TTIP-a na poljoprivredu	44
4.3.1. Prilike i rizici za poljoprivredu.....	51
4.4. Utjecaj TTIP-a na regulativu	53
5. PREGOVORI O TTIP-u	61
5.1. Runde pregovora o TTIP-u	62
5.2. Trinaesta runda pregovora	74
5.3. Prosvjedi protiv TTIP-a	76
6. ZAKLJUČAK	78
Sažetak.....	80
Summary.....	81
Literatura.....	82
Popis tablica.....	89
Popis grafikona.....	89

1. UVOD

U ovom diplomskom radu detaljnije će se obraditi tema Izazovi i ograničenja Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država. Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP) je trgovinski sporazum kojim se žele poboljšati uvjeti trgovine i investiranja između dva svjetska trgovinska lidera. Dakle, riječ je o bilateralnom trgovinskom sporazumu od iznimnog geopolitičkog značaja za Europsku uniju i Sjedinjene Američke Države. Cilj diplomskog rada je detaljnije analizirati Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo, zašto je do sporazuma došlo, te koji su potencijalni učinci sporazuma. Rad je koncipiran od četiri međusobno povezanih poglavlja, te uvoda, zaključka i sažetka.

U prvom dijelu detaljnije se objašnjava trgovinska politika Europske unije. Europska unija trenutno broji 28 država članica koje imaju zajedničku trgovinsku politiku. Do sada je Europska unija sklopila 38 trgovinskih sporazuma s trećim zemljama. Opisan je postupak sklapanja trgovačkih sporazuma između Europske unije i drugih zemalja. Pregovore vodi Europska komisija, ali odluku o prihvatanju sporazuma donosi Vijeće Europske unije kojeg čine predstavnici država članica te Europski parlament čiji zastupnici se biraju na izborima. Također u prvom dijelu ovog rada su opisani neki od trgovinskih sporazuma. U novoj strategiji obuhvaćeni su potrošači, radnici, mala i srednja poduzeća, stanovnici Europske unije i ljudi iz trećih zemalja. Novom strategijom želi se povećati efikasnost trgovinskih sporazuma

U drugom dijelu je prikazana dosadašnja trgovinska suradnja između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država. Analiziran je opseg dosadašnje trgovine, odnosno kojom robom i uslugama se do sada najviše trgovalo, te kakav je bio tok izravnih stranih ulaganja između SAD-a i EU-a.

Treći dio ovog rada odnosi se na detaljnije pojašnjenje TTIP, odnosno sektora na koje on ima utjecaj. TTIP ima za cilj uklanjanje prepreka u trgovini, a potpisivanjem tog sporazuma između dvije najveće gospodarske sile, imat će utjecaj i na multilateralne trgovinske sustave Svjetske trgovinske organizacije. TTIP je ambiciozan i do sada najkompletniji trgovinski sporazum koji bi bio potpisan. Sporazum o TTIP-u je podijeljen u tri kategorije: pristup tržištu, regulatorno usklađivanje i pravila. U ovom poglavlju detaljnije je opisan utjecaj TTIP-a na poljoprivredu, odnosno na poljoprivredne i prehrambene proizvode, te kakvi su potencijalni rizici koji mogu nastati potpisivanjem sporazuma. Također se opisuje utjecaj TTIP-a na regulative obiju strana jer je to jedno od važnijih pitanja ovog sporazuma gdje se nastoje

uskladiti regulative Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država. Tijekom dosadašnjih trgovinskih sporazuma u kojima sudjeluje Europska unija, u ni jednom sporazumu nije bilo zasebnog poglavlja koje se odnosilo na mala i srednja poduzeća. U TTIP-u se pridodaje velika pozornost malim i srednjim poduzećima, te se nastoji pružiti više prilika malim i srednjim poduzećima kako bi ona od TTIP-a imala što veću korist.

U četvrtom dijelu ovog rada detaljnije su opisane runde pregovaranja između EU-a i SAD-a o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu. Do sada je bilo trinaest rundi pregovora koji su započeli u srpnju 2013. godine. Domaćinstvo pregovaranja se izmjenjuje, a prva runda pregovora odvijala se u glavnom gradu SAD-a, Washingtonu. Svakoj rundi pregovora pristup imaju predstavnici interesno-utjecajnih skupina kako bi dali svoje mišljenje o određenim pitanjima značajnim za njihovo djelovanje. Na kraju su opisani prosvjedi protiv TTIP-a koji su se održavali diljem Europske unije.

U izradi ovog rada uglavnom je korištena strana literatura, novijeg datuma sa službenih internetskih stranica Europske unije. Svi podaci su prikupljeni sekundarnim istraživanjem.

Prilikom izrade rada korištene su metode deskripcije, metoda analize i sinteze i metoda komparacije.

2. TRGOVINSKA POLITIKA EUROPSKE UNIJE

Zajedničko tržište sa zajedničkom carinom za industrijske robe prema trećim zemljama zahtijevalo je zajedničku vanjskotrgovinsku politiku. Rimskim ugovorom, 1957. godine, stvorena je Europska ekonomska zajednica kao carinska unija sa zajedničkom carinskom tarifom prema trećim zemljama i težnjom ka uklanjanju svih prepreka u trgovini između zemalja članica. Pokazujući veliki interes, zemlje članice EEZ- ovaj cilj realizirale gotovo dvije godine prije predviđenog roka. Osnivački ugovor o EEZ predvidio je četiri velike slobode što je predstavljalo ključnu determinantu unutrašnje trgovinske politike. Ove četiri velike slobode podrazumijevaju: 1) slobodu kretanja ljudi, 2) slobodu kretanja roba, 3) sloboda kretanja kapitala, 4) sloboda obavljanja usluga. Zajednička trgovinska politika Europske unije određena je člankom 207. Ugovora o funkcioniranju Europske unije. „Europska unija druga je svjetska sila što se tiče uvoza i izvoza roba, ali je globalni lider kod uvoza i izvoza usluga.“¹ Slobodna trgovina između članica unije jedno je od ključnih načela Europske unije. Trgovinska politika Europske unije je sastavni dio strategije EU 2020. za poticanje zapošljavanja i stvaranja modernijeg, uspješnijeg i održivog gospodarstva. Slobodna trgovina iznimno je važna za stvaranje novih radnih mjesta i gospodarski razvoj. „Oko 14 % europske radne snage ovisilo je, izravno ili neizravno, o izvozu u ostatak svijeta – to je povećanje od gotovo 50% u odnosu na 1995. godinu“².

Koristi od trgovine uključuju niže cijene i veći izbor za potrošače jer uvezena hrana, potrošačka roba i druge sastavnice za proizvode proizvedene u EU postaju jeftiniji. Također, Europska unije pridaje veliku važnost ekološkim i društvenim pitanjima. Stoga se sporazumi o trgovini mogu promatrati kao promicatelji održivog razvoja, dobrog upravljanja i poštivanja ljudskog prava.

Na međunarodnu trgovinu robama i uslugama mogu utjecati različiti aspekti trgovinske politike kao što su uvozne carine, nacionalni propisi, različiti dodatni zahtjevi koje moraju udovoljiti strani dobavljači ili način na koji se tretira proizvod s obzirom na njegovo podrijetlo. Danas sve više raste značaj neocarinskih prepreka kojima države kompenziraju sve niže carine u međunarodnoj trgovini.

¹ World Trade organization, *International Trade Statistic* [website], 2015, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2015_e/its2015_e.pdf (pristupljeno 27. svibnja 2016.)

² European Commission, *Slobodna trgovina izvor je gospodarskog rasta*, [website], 2014, http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/trade_hr.pdf (pristupljeno 28. travnja 2016.)

„U prošlim vremenima, kad je trgovina bila ograničena na kretanje fizičke robe s jednog dijela svijeta na drugi, pregovori su se vodili gotovo isključivo povezano s carinama i kvotama. Sada kada su gospodarstva sofisticiranija, trgovinskom politikom obuhvaćen je širok raspon aktivnosti i praksi. One obuhvaćaju usluge, prava intelektualnog vlasništva (IPR), izravna strana ulaganja, standarde za zdravlje biljaka i životinja te za industrijsku i neindustrijsku robu, prakse licenciranja i domaće poreze.³“ Za trgovinsku politiku svojih država članica odgovorna je sama Unija, a u njihovo ime pregovara Europska komisija. To znači da nijedna vlada države članice ne može pojedinačno razmatrati bilateralni sporazum o trgovini s partnerom koji nije država članica EU-a.

Europska unija trenutačno provodi politiku aktivne uključenosti sa svojim partnerima kako bi pregovarala o sveobuhvatnim sporazumima o slobodnoj trgovini. Pomoću njih se dodjeljuje povlašten pristup tržištima dotičnih država te su prihvaćeni kao iznimka od temeljnog načela Svjetske trgovinske organizacije (World Trade Organization) prema kojemu se sa svim trgovinskim partnerima treba jednako postupati. Sporazumi s razvijenim gospodarstvima i gospodarstvima u nastajanju usmjereni su na razvoj ekonomije i općenito se temelje na međusobnom otvaranju tržišta. Trgovinska politika EU najviše je usmjerena prema ključnim partnerima: Sjedinjene Američke Države, Kanada i Japan, a velika se pažnja pridaje i gospodarstvima u nastajanju kao što tu zemlje BRICS-a (Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južnoafrička Republika). SAD, Kanada, Japan i zemlje BRICS-a se smatraju pokretačima svjetskog gospodarstva pa ne čudi razlog zbog kojeg Europska unija ima potpisan sporazum s tim državama. „Europska unija je s Brazilom potpisala Okvirni sporazum o suradnji 1992. godine, nakon što se u Brazilu učvrstila demokracija, te je poboljšana bilateralna suradnja.“⁴ „S Kinom je Europska unija skopila Ugovor o strateškom partnerstvu 2003. godine, a od 2012. godine započeli su pregovori o investicijskom sporazumu. Gospodarska, politička i trgovinska suradnja između Indije i Europske unije sklopljena je 1994. godine.“⁵ Sporazum o trgovini, razvoju i suradnji potpisan je između Europske unije i Južnoafričke Republike 2000. godine. „S Rusijom je Europska unija potpisala Sporazum o partnerstvu i suradnji 1997. godine. Pregovori o novom sporazumu između Rusije i EU, koji bi uključivao politički dijalog,

³ European Commission, *Slobodna trgovina izvor je gospodarskog rasta*, [website], 2014, http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/trade_hr.pdf (pristupljeno 28. travnja 2016.)

⁴ Tvevad J., *Latinska Amerika i karijske zemlje*, [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuld=FTU_6.6.2.html (pristupljeno 28. travnja 2016)

⁵ Bendini R., de los Fayos F.G., Gil M.M. i Vandewalle L., *Azija i Pacifik* [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuld=FTU_6.6.6.html (pristupljeno 25. svibnja 2016.)

pravosuđe, slobodu, sigurnost, gospodarsku suradnju, istraživanje, obrazovanje, kulturu, trgovanje, ulaganje i energetiku, pokrenuti su 2008. godine, ali zbog ruske intervencije na Krimu, 2014. godine, pregovori su obustavljeni.“⁶ Sporazumi o gospodarskom partnerstvu s afričkim, karipskim i pacifičkim zemljama kombiniraju trgovinske ali i razvojne ciljeve.

U moderne trgovinske sporazume Europske unije uključena su i nekarinska pitanja koja obuhvaćaju područja od intelektualnog vlasništva do javne nabave. Oni sadržavaju razne odredbe kao što su pravila o podrijetlu kako bi se utvrdilo na koje se proizvode primjenjuje smanjena carinska stopa ili koji od njih ne podliježu carinjenju. Takvi sporazumi jačaju ulogu Europske unije kao i njezin sustav koji se nadovezuje na WTO uključivanjem tih odredbi u međunarodne ugovorne aranžmane kako bi trgovina i ulaganja bili zaštićeni.

„Europska unija sklopila je do sada 38 trgovinskih sporazuma s trećim državama“⁷

2.1. Postupak donošenja trgovinskih sporazuma

Prije početka trgovinskih pregovora potrebno je provesti detaljne pripreme koje uključuju:⁸

- ***javno savjetovanje*** – Komisija Europske unije izdaje upitnik u elektroničkom obliku kojeg popunjavaju ključni dionici. Konzultacije se provode u najranijoj fazi procesa pregovaranja kako bi se sugestije dionika mogle na vrijeme uzeti u obzir. Kada je vrijeme konzultacija završeno, Komisija objavljuje doprinose, analize i zaključke koji će biti uključeni u pregovarački proces.
- ***dijalog civilnog društva*** – Europska komisija poziva nevladine organizacije – kojima plaća troškove putovanja kako bi se odazvali sastanku, potrošačke grupe, udruženja proizvođača te druge zainteresirane partnere na službeni sastanak u Bruxelles.
- ***procjena utjecaja na održivost*** – povjerenstvo Europske komisije pregledava neovisnu studiju o ekonomskom, društvenom i ekološkom učinku sporazuma. Također, prije nego je objavljena studija, predstavnici civilnog društva iznose svoje mišljenja o studiji.
- ***dijalog s Vijećem EU i Europskim parlamentom*** – Europska komisija razgovara o ciljevima i opsegu pregovora s predstavnicima vlada država članica koji čine Vijeće EU te s članovima Europskog parlamenta. Vijeće EU ovlašćuje Komisiju da započne

⁶ de los Fayos F.G., *Rusija i srednja Azija* [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuld=FTU_6.6.3.html (pristupljeno 25. svibnja 2016.)

⁷ Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *TTIP info* [website], 2015, <http://www.mvep.hr/files/file/2015/150217-ttip-info.pdf> (pristupljeno 28. travnja 2016.)

⁸ European Commission, *Transparency in EU trade negotiations* [website] 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/june/tradoc_151381.pdf (pristupljeno 28. travnja 2016.)

pregovore te joj daje upute u dokumentu „Pregovaračka punomoć“ kako bi pregovarala u svoju korist. Europski parlament također može iznijeti svoje stajalište vezano uz pregovaranje. Iako nije obvezujuća, rezolucija koju je osvojio Europski parlament šalje političku poruku pregovaračima. Pregovarači su vrlo osjetljivi na odluke Europskog parlamenta koji odobravaju sporazum koji tada stupa na snagu.

- **početak pregovora** – početak pregovora, kao i raspored pregovaračkih sastanaka te progresu u pregovaranju, Komisija objavljuje na svojim Internetskim stranicama. Europska komisija je osjetljiva u pogledu interesa država članica, EP-a, i Vijeća EU-e te ih nastoje ispregovarati jer u konačnici su Europski parlament i Vijeće EU-a odlučuju o sporazumu. Zbog toga Europska komisija nastoji uvažiti njihove argumente jer nastoji raditi za korist cijele Europske unije. Pregovaranje se odvija u nekoliko runda. Nakon svake runde Europska komisija izvješćuje Vijeće EU i Europski parlament o ključnim točkama pregovaračkog procesa. Odbor za trgovinsku politiku nastavlja s glavnim forumom za dijalog između pregovarača i predstavnicima država članica. Također, Komisija je uvijek spremna odgovoriti na pitanja koja ima Europski parlament ili mogu prisustvovati sastanku između EP-a i Međunarodnog trgovinskog odbora. Diskusija se može povremeno podići na višu razinu s članovima Vijeća ministara. Europska komisija održava sastanke i s predstavnicima civilnog društva kako bi ih obavijestili o napretku pregovora. Tekst pregovora i sami pregovori nisu javni, što je normalno kada su trgovinski sporazumi u pitanju. Ima nekoliko razloga za to:
 - Određena razina povjerljivosti potrebna kako bi se zaštitili interesi Europske unije i zadržali visoki zadovoljavajući ishodi; niti jedna pregovaračka strana ne otkriva svoju strategiju u potpunosti.
 - Pregovarači moraju imati međusobno povjerenje kako će doći do zaključivanja sporazuma na obostrano zadovoljstvo. Za EU to znači da rezultati pregovaranja moraju biti bliski rezultatima koje je Vijeće EU postavilo kao ciljne. Ako zavlada atmosfera nepovjerenja između pregovarača, oni ne mogu isposlovati najbolji dogovor.
 - Tekst pregovaranja nije konačan sve dok nije cijeli sporazum dogovoren. Puštajući u javnost tekst prije nego je sporazum dovršen može se poslati kriva poruka koja može utjecati na donošenje krivih poslovnih odluka. Pregovarački timovi pregovaraju po načelu „ništa nije dogovoreno dok sve nije dogovoreno“.

- **Javna rasprava prije odobrenja sporazuma** – da bi postali obvezujući na razini Europske unije, svi sporazumi moraju biti odobreni od Vijeća ministara država članica i od Europskog parlamenta. Kada su pregovori završeni Europska komisija objavljuje skicu teksta sporazuma kako bi istaknuli da sporazum još uvijek nije zakonski obvezujući. Tijekom ove faze donošenja odluke, sve informacije u javno dostupne. Komisija nastoji objasniti dalje ono što je u nacrtu sporazuma kroz: informacije u tisku, sastanci sa civilnim društvima, informacije u informativnim biltenima na stranicama Europske komisije, brošure i posebni sastanci s interesnim partnerima.

2.2. Sporazumi o trgovini između Europske unije i trećih država

Europska unija već dugi niz godina definira zasebne sustave trgovinskih preferencijala prema njoj važnim destinacijama. Tako u najstarije sporazume ulaze oni s grupom mediteranskih zemalja i ACP zemalja. Današnja trgovinska politika prema geografski najbližim područjima dijeli se na : Istočno i Južno partnerstvo.

Sporazum o istočnom partnerstvu – Sporazum je pokrenut 2009. godine kao zajednička inicijativa Europske unije, država članica EU i šest istočnoeuropskih i južnokavkavskih zemalja partnera: Armenije, Azerbajdžana, Bjelorusije, Gruzije, Moldavije i Ukrajine. Pregovori s Ukrajinom završeni su u prosincu 2011. Europska unija je 2013. kao dio širih sporazuma o pridruživanju zaključila pregovore o produbljenom i sveobuhvatnom području slobodne trgovine (DCFTA) s Moldovom, Armenijom i Gruzijom. U ljeto 2014. ratificirani su sporazumi o pridruživanju (uključujući sporazume DCFTA) s Moldovom, Gruzijom i Ukrajinom, s Moldovom i Gruzijom privremeno se primjenjuju od rujna 2014. Sporazum s Ukrajinom privremeno se primjenjuje od studenoga 2014., uz izuzetak sporazuma DCFTA, koji se počeo privremeno primjenjivati od 1. siječnja 2016. U rujnu 2013. Armenija je odlučila ući u carinsku uniju s Rusijom te je stoga zaustavila proces pregovora o sporazumu o pridruživanju/sporazumu DCFTA s EU-om. Istočno partnerstvo osnovano je radi unapređenja odnosa između EU-a i njegovih istočnih susjeda. „Glavni je cilj Istočnog partnerstva je ubrzati političko pridruživanje i daljnju gospodarsku integraciju između EU-a i njegovih istočnih susjeda. Razina integracije i suradnje odražava predanost pojedine partnerske zemlje europskim vrijednostima, standardima i strukturama te njezin napredak. Cilj je Istočnog partnerstva promicanje demokracije i dobrog upravljanja, jačanje energetske sigurnosti, poticanje sektorskih reformi (uključujući zaštitu okoliša), promicanje međuljudskih kontakata, podupiranje gospodarskog i socijalnog razvoja

te dodatno financiranje projekata kojima se želi smanjiti društveno-gospodarske neravnoteže i ojačati stabilnost.“⁹

Južno partnerstvo – Suradnja između Europske unije i južnih partnera utemeljena je u okviru Europske politike susjedstva. „Suradnja se temelji na bilateralnim (po mjeri svake države), regionalnim, širim susjedskim i prekograničnim sporazumima suradnje. Suradnjom je obuhvaćen velik broj sektora: razvoj demokracije, vladavina zakona i dobro upravljanje, ekonomski razvoj, socijalna zaštita i migracije. Predviđena pomoć Europskog susjednog instrumenta za države južnog partnerstva u razdoblje od 2014. godine do 2020. godine, je između 7.5 i 9.2. milijardi eura.“¹⁰

Unija za Mediteran – Sporazum između Europske unije i 15 sredozemnih država (Albanije, Alžira, Bosne i Hercegovine, Egipta, Izraela, Jordana, Libanona, Mauritanije, Crne Gore, Monaka, Maroka, Palestine, Sirije - čije je članstvo obustavljeno zbog građanskog rata, Tunisa i Turske). „Liga arapskih država sudjeluje na svim sastancima od 2008. godine, a Libija ima status promatrača“¹¹. Unija za Mediteran osnovana je 2008. godine u Parizu. Nastavak je to Euromediteranskog procesa poznatijeg kao „Barcelonski proces“. Ciljevi su preuzeti iz Deklaracije iz Barcelone - 1995. godine – a odnose se na „stvaranje područja mira, stabilnosti, sigurnosti i zajedničkog gospodarskog napretka, uz potpuno poštivanje demokratskih načela, ljudskih prava i temeljnih sloboda te uz promicanje razumijevanja među kulturama i civilizacijama u euromediteranskoj regiji“¹². Unijom za Mediteran predsjedava supredsjedništvo, Europska unija preuzela je sjeverno, a Jordan južno supredsjedništvo. Supredsjedništvom se ističe suodgovornost. Iako su Pariškom Deklaracijom dogovoreni redoviti sastanci, zbog izraelsko-arapskih sukoba i političkih previranja u južnom Sredozemlju, sastanci se ne održavaju prema dogovoru.

Tajništvo Unije zaduženo je za utvrđivanje, obrađivanje, promicanje i usklađivanje tehničkih projekata u sektorima kao što su prijevoz, energija, voda, zaštita okoliša, visoko obrazovanje i

⁹ De Micco P. i Rey B., *Europska politika susjedstva* [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuld=FTU_6.5.4.html (pristupljeno 28. travnja 2016.)

¹⁰ European Commission, *European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations* [website], 2015, http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/southern-neighbourhood/index_en.htm (pristupljeno 25. svibnja 2016.)

¹¹ De Micco P. i Rey B., *Europska politika susjedstva* [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuld=FTU_6.5.4.html (pristupljeno 28. travnja 2016.)

¹² loc. cit.

mobilnost, istraživanja, socijalna pitanja, osnaživanje žena, zapošljavanje i poslovni razvoj odnosno u sektorima koji potiču suradnju i izravno utječu na životne prilike građana.

Parlamentarna skupština Unije za Mediteran nadovezuje se na rad Euromediteranske parlamentarne skupštine i obuhvaća 280 zastupnika – 132 zastupnika je iz Europske unije. Posljednja sjednica Parlamentarne skupštine održana je u Lisabonu, u svibnju 2015. godine. Na sjednici se usvajaju rezolucije ili preporuke o svim aspektima euromediteranske suradnje. Europski parlament predsjedao je Parlamentarnom skupštinom Unije za Mediteran od ožujka 2012. godine do travnja 2013. godine. Predsjedanje se vrši po načelu načelu rotacije, a trenutno predsjedava Maroko. Parlamentarna skupština se sastoji od pet odbora:

- Odbora za politička pitanja
- Odbora za gospodarska pitanja
- Odbora za kulturu
- Odbora za prava žena
- Odbora za energiju

Savjetodavna skupština Euromediterantska lokalna i regionalna skupština (ALERM) osnovana je 2010. godine. Sastoji se od 84 člana iz 43 partnerske zemlje Unije za Mediteran. Svi članovi su predstavnici regionalnih ili lokalnih tijela s regionalnim ili lokalnim mandatom. Cilj ALERM-a je povećanje angažiranosti lokalnih i regionalnih dionika u Uniji za Mediteran.

Dugogodišnju suradnju EU njeguje sa zemljama Afrike, Kariba i Pacifika koje su većim dijelom bivše europske kolonije. Suradnja s zemljama iz tog područja regulirana Sporazumom iz Cotonoua.

Sporazum iz Cotonoua – Sporazum iz Cotonoua je sporazum između Europske unije i afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja. Odnosi između EU i AKP zemalja sežu od 1975. godine od kada su provedene četiri Konvencije iz Loméa. Posljednja Konvencija bila je 2000. godine, a Konvencijama su utvrđene odredbe za razvojnu suradnju i trgovinu i omogućen slobodan pristup europskom tržištu za 99,5 % proizvoda iz zemalja AKP-a. Sporazum iz Cotonoua uslijedio nakon konvencija i potpisan je u lipnju, 2000. godine na razdoblje od 20 godina. Južni Sudan i Somalija u postupku su potpisivanja i ratificiranja Sporazuma. Od 2005. godine priznata je nadležnost Međunarodnog kaznenog suda, zbog čega su Sudan i Ekvadorska Gvineja odbili potpisati i ratificirati Sporazum. „Cilj

Sporazuma iz Cotonoua iskorijeniti je siromaštvo što boljom integracijom zemalja AKP-a u svjetsko gospodarstvo. Kako bi se naglasila uzajamna angažiranost i odgovornost, u njemu se koristi pojam „partnerstvo” te se ističe važnost političkog dijaloga, ljudskih prava, demokracije i dobrog upravljanja.¹³ Europski parlament prigovorio je zbog nepostojanja odredbe o zabrani diskriminacije na osnovi spolne orijentacije. Sporazum provode zajedničke institucije AKP-a i Europske unije - uključujući Vijeće ministara, Odbor veleposlanika i Zajedničku parlamentarnu skupštinu.

Zajednička strategija Europske unije i Afrike – Sveobuhvatna politika EU prema 54 afričke države postavljena je Zajedničkom strategijom Afrike i Europske unije. Strategija je usvojena 2007. godine u Lisabonu. Svrha strategije bila je podići odnos Afrike i Europske unije na novu stratešku razinu, kako bi se osnažilo političko partnerstvo i poboljšala suradnja na svim razinama. „Ciljevi strategije su nadići razvojnu suradnju te u odnose Afrike i Europske unije uključiti pitanja koja predstavljaju zajednički politički interes; odmaknuti se od isključivo afričkih problema i usmjeriti se na učinkovito rješavanje globalnih izazova kao što su migracije, klimatske promjene, mir i sigurnost; poduprijeti nastojanja Afrike da na te važne izazove ponudi odgovore koji će obuhvatiti više regija ali i cijeli kontinent; raditi na partnerstvu u čijem su središtu ljudi, čime bi se afričkim i europskim građanima pružilo više prilika za sudjelovanje.”¹⁴

U okviru Strategije definirano je osam tematskih partnerstva za suradnju:

- *Mir i sigurnost* – potrebno je razviti dijalog o miru i sigurnosti, ojačati Afričku strukturu za mir i sigurnost i osigurati predvidljivo financiranje mirovnih operacija. Europska unija je 2004. godine izdvojila 1,1 milijardu eura za Mirovnu pomoć za Afriku.
- *Demokratsko upravljanje i ljudska prava* – nastoje se razviti planovi zajedničkog upravljanja. „Platforma za dijalog“ formirana je 2008. godine. Na dijalogu o ljudskim pravima održanom 2013. godine, raspravljalo se o o pitanjima mira i sigurnosti, položaju žena i djece u sukobima, promatranju izbora, smrtnoj kazni, pravima migranata, poslovnim pravima, ljudskim pravima i borbi protiv nekažnjavanja.

¹³ Ramet V., *Africa* [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuld=FTU_6.6.5.html (pristupljeno 28.travnja 2016.)

¹⁴ loc.cit.

- *Trgovina, regionalna integracija i infrastruktura* – omogućen je dijalog između Afričke i Europske unije o regionalnoj gospodarskoj integraciji.
- *Milenijski razvojni ciljevi* - Europska je komisija 2010. godine najavila inicijativu Milenijskih razvojnih ciljeva u iznosu od 1 milijarde eura usmjerenu na ona područja i države koji vjerojatno neće postići zadane ciljeve, a mnoga od njih nalaze se u Africi. Rasprava o tom pitanju sve se više preusmjerava prema okvirnom razvojnom programu za razdoblje nakon 2015.
- *Energija* – cilj je poboljšati pristup pouzdanim, dostupnim, sigurnim i održivim energetske uslugama na oba kontinenta.
- *Klimatske promjene i okoliš* – osmišljen je zajednički program na području klimatskih promjena te je razmotreno pitanje dezertifikacije. Osigurano je 8 milijuna eura za inicijativu Klina u Africi kojom se pruža podrška ekološkim politikama u Africi.
- *Migracije, mobilnost i zapošljavanje* - podržava se rad Afričkog instituta za uplate u domovinu, koji omogućuje afričkim vladinim i nevladinim udrugama da bolje iskoriste poslana sredstva kao instrument za razvoj. Također, tim partnerstvom se pružila podrška Programu Nyerere, koji olakšava akademsku mobilnost te pridonosi stvaranju i zadržavanju kvalitetnog ljudskog potencijala u Africi.
- *Znanost, informacijsko društvo i svemir* - u studenom 2013. godine u Bruxellesu je održan drugi politički dijalog o znanosti, tehnologiji i inovacijama između Afrike i Europske unije.

„Na četvrtom sastanku na vrhu Europske unije i Afrike održanom u Bruxellesu u travnju 2014. usvojena je politička deklaracija čelnika država i vlada te plan usmjeren na rezultate za razdoblje od 2014. do 2017. godine, a poseban se naglasak stavlja na pet prioriteta područja kojima će se zamijeniti osam tematskih partnerstva: (I.) mir i sigurnost; (II.) demokracija, dobro upravljanje i ljudska prava; (III.) ljudski razvoj; (IV.) održiv i uključiv razvoj i rast te kontinentalna integracija; (V.) globalna i nova pitanja.“¹⁵ U tom novom okviru suradnje, znanost, tehnologija i inovacije su prepoznate kao međusektorsko pitanje jer mogu pridonijeti postizanju svih ostalih društveno-gospodarskih razvojnih ciljeva. Odobrena je i zasebna izjava o migracijama i mobilnosti te detaljan akcijski plan za borbu protiv nezakonitih migracija i

¹⁵ Ramet V., *Africa* [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuld=FTU_6.6.5.html (pristupljeno 28. travnja 2016.)

trgovanja ljudima, bolju međunarodnu zaštitu, bolju organizaciju zakonitih migracija te jačanje veze između migracija i razvoja.

Sporazumi o gospodarskom partnerstvu najvažniji su instrumenti za poticanje trgovine između Europske unije i afričkih regija. Iako su uvedeni Sporazumom iz Cotonua, nisu bili potpisani do 2008. godine. Tada je utvrđeno da bi Afričke zemlje trebale od 01. listopada 2014. godine potpisati privremene sporazume o gospodarskom partnerstvu. U slučaju ne poštivanja zadanog roka, predviđene su sankcije u obliku gubitka povlaštenog pristupa tržištu i povratak na različite trgovinske režime. To bi za većinu država Afrike koje su najnerazvijenije, značilo pristup tržištu EU bez carinskih pristojbi i bez kvota, odnosno pristup tržištu svih proizvoda osim oružja „Everything But Arms“.

Sporazum s Mercosur-om – „Europska unija i Zajedničko južno tržište (Mercado Común del Sur, Mercosur), osnovano u ožujku 1991., održavaju institucijske odnose od 1992. godine.“¹⁶ Mercosur čine države Argentina, Brazil, Paragvaj i Urugvaj. Međunarodni okvirni sporazum potpisan je u prosincu 1995. godine, te su određeni ciljevi i uvjeti trgovinske i gospodarske suradnje. Neka od područja suradnje su promicanje ulaganja, promet, okoliš, znanost i tehnologija. Pregovori o sporazumu o pridruživanju, kojim su obuhvaćeni politički dijalog, suradnja i slobodna trgovina, započeli su 1999. godine, obustavljeni su 2004. godine, ali nastavljeni 2010. godine. Tijekom devet krugova pregovora postignut je napredak u poglavljima o politici i suradnji, te o normativnom dijelu poglavlja o trgovini (pravila o podrijetlu), no još nije bilo govora o pristupu tržištu. U lipnju 2015. godine su sve strane ponovile da se zalažu za zaključivanje pregovora i da će razmijeniti ponude o pristupu tržištu. Europski parlament daje podršku ambicioznom i uravnoteženom sporazumu kojim se u obzir uzimaju posebnosti gospodarskih sektora obiju regija.

Sporazum o pridruživanju između Europske unije i Srednje Amerike – Odnosi sa zemljama Srednje Amerike (Kostarika, Salvador, Gvatemala, Honduras, Nikaragva, Panama) temelje se na dijalogu iz San Joséa koji se od 1984. godine, kada je pokrenut, proširio na pitanja gospodarskog i socijalnog razvoja, migracija i sigurnosti. Nakon prvih dvaju sporazuma o suradnji iz 1985. i 1993. godine, 2003. potpisan je Sporazum o političkom dijalogu i suradnji kojim je uvedeno više novih područja suradnje. Sporazum o pridruživanju, prvi međuregionalni

¹⁶Tvevad J., *Latinska Amerika i karipske zemlje*, [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuld=FTU_6.6.2.html (pristupljeno 28. travnja 2016.)

sporazum te vrste koji je Europska unija sklopila, a potpisan je u lipnju 2012. godine. Zacrtno je cilj razvoja povlaštenog političkog partnerstva koje se temelji na vrijednostima, načelima i zajedničkim ciljevima, jačanjem ljudskih prava, smanjenjem siromaštva, borbe protiv nejednakosti, sprečavanju sukoba te poticanju dobrog upravljanja, sigurnosti, regionalne integracije i održivog razvoja. Sporazumom se liberalizira trgovina industrijskim proizvodima i proizvodima ribarstva te se ukida većina carinskih pristojbi na trgovinu poljoprivrednim proizvodima. Poglavlje sporazuma o trgovini privremeno je stupilo na snagu 2013. godine.

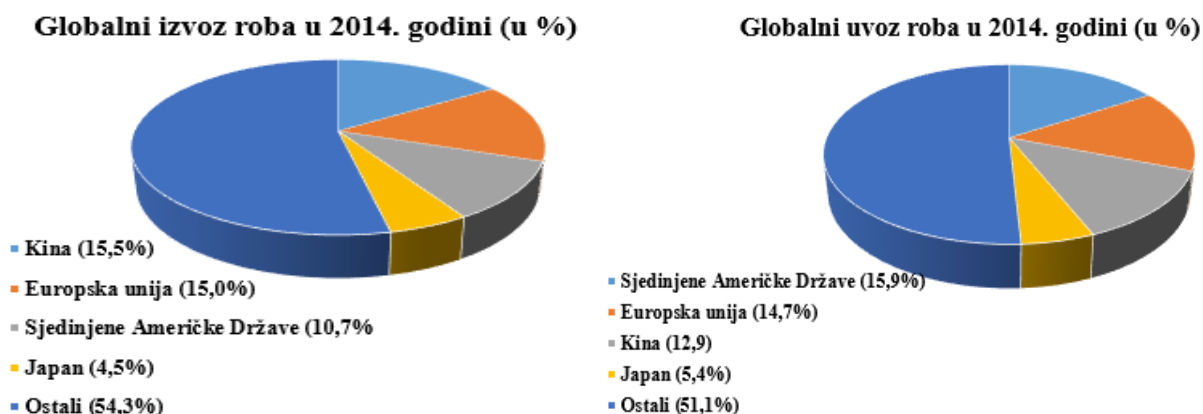
Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju – Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je trgovinski sporazum između Europske unije i zemalja Zapadnog Balkana (Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo, Makedonija, Albanija). Sporazum su s Europskom unijom potpisale sve članice CEFTA-e (Central European Free Trade Association) osim Moldavije. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju čini okvir odnosa između EU i zemalja Zapadnog Balkana u implementiranju procesa o stabilizaciji i pridruživanju. Sporazum je prilagođen za svaku zemlju specifično, te dok se uspostavlja zona slobodne trgovine između EU i zemalja Zapadnog Balkana, identificirani su zajednički politički i ekonomski ciljevi te poticanje regionalne suradnje. U kontekstu pristupanja Europskoj uniji, Sporazum služi kao temelj za provedbu procesa pridruživanja.

2.3. Vanjska trgovina EU u brojkama

EU i svijet – Europska unija važan je trgovinski partner na globalnoj razini. „Europska unija zauzima drugu poziciju u svjetskom poretku izvoza i uvoza roba u 2014. godini, ali je globalni lider u uvozu i izvozu usluga u 2014. godini.“¹⁷

¹⁷ World Trade Organization, *International trade statistics* [website], 2015, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2015_e/its2015_e.pdf (pristupljeno 27. svibnja 2016.)

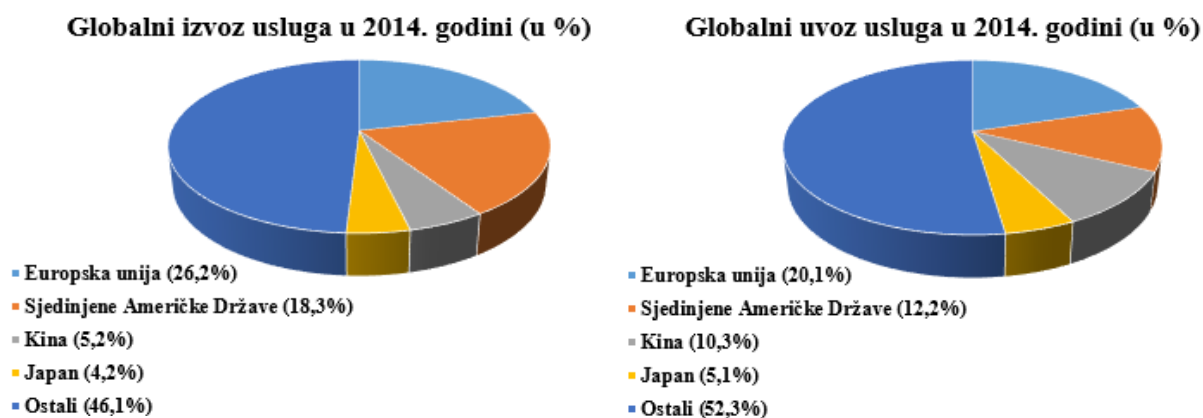
Grafikon 1: Udio u svjetskom uvozu i izvozu roba u 2014. godini (u %)

Izvor: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2015_e/its2015_e.pdf (World Trade Organization - International trade statistics 2015) (27.05.2016.)

Grafikonom je prikazan udio najvećih izvoznika i uvoznika roba u 2014. godini. Najveći izvoznik roba u 2014. godini bila je Kina s udjelom od 15,5%, a slijedi je Europska unija s 15% ukupnog svjetskog izvoza roba. Sjedinjene Američke Države su treće gospodarstvo u svijetu što se tiče izvoza roba s udjelom od 10,7%. Japan je u 2014. godini imao udio u svjetskom izvozu od 4,5%. Kod uvoza roba, svjetski lider su Sjedinjene Američke Države koje imaju udio od 15,9%, a slijedi ih Europska unija s udjelom od 14,7% od ukupnog svjetskog uvoza roba u 2014. godini. Kina je treće gospodarstvo svijeta po uvozu roba u 2014. godini s udjelom od 12,9%, a sljedeći je Japan s udjelom od 5,4% u ukupnom svjetskom uvozu roba u 2014. godini.

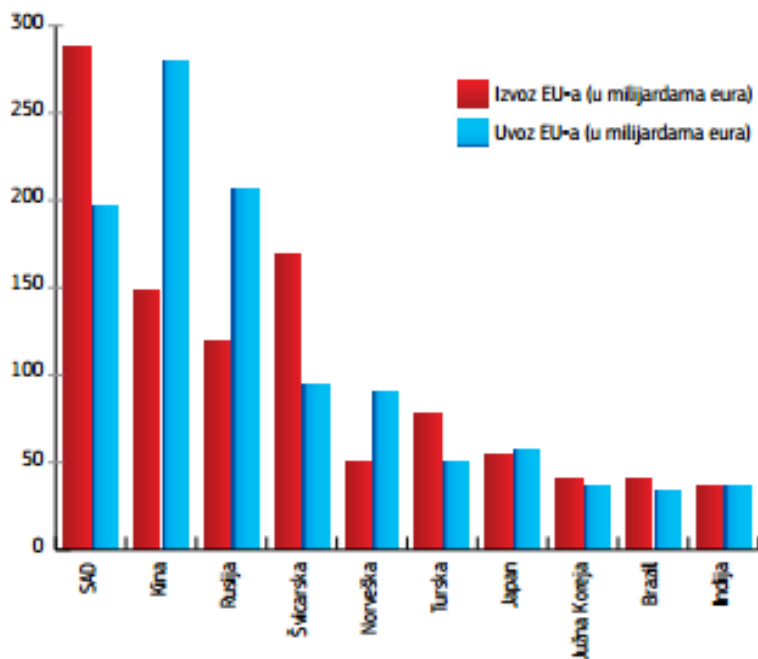
Grafikon 2: Udio u svjetskom uvozu i izvozu usluga u 2014. godini (u %)

Izvor: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2015_e/its2015_e.pdf (World Trade Organization - International trade statistics 2015) (27.05.2016.)

Iz grafikona je vidljivo kako je Europska unija u 2014. godini imala najveći udio u izvozu usluga (26,2%) u svijetu. Nakon EU, slijede Sjedinjene Američke Države s udjelom od 18,3%, a zatim Kina s udjelom od 5,2% u ukupnom svjetskom izvozu usluga u 2014. godini. Europska unija je i najveći uvoznik usluga u svijetu s udjelom od 20,1% u ukupnom svjetskom uvozu usluga u 2014. godini. SAD-e zauzele su drugu poziciju s udjelom od 12,2%, a Kina je treća s udjelom od 10,3% u ukupnom svjetskom uvozu usluga u 2014. godini.

Grafikon 3: Najveći robni trgovinski partneri Europske unije (2013. godina)

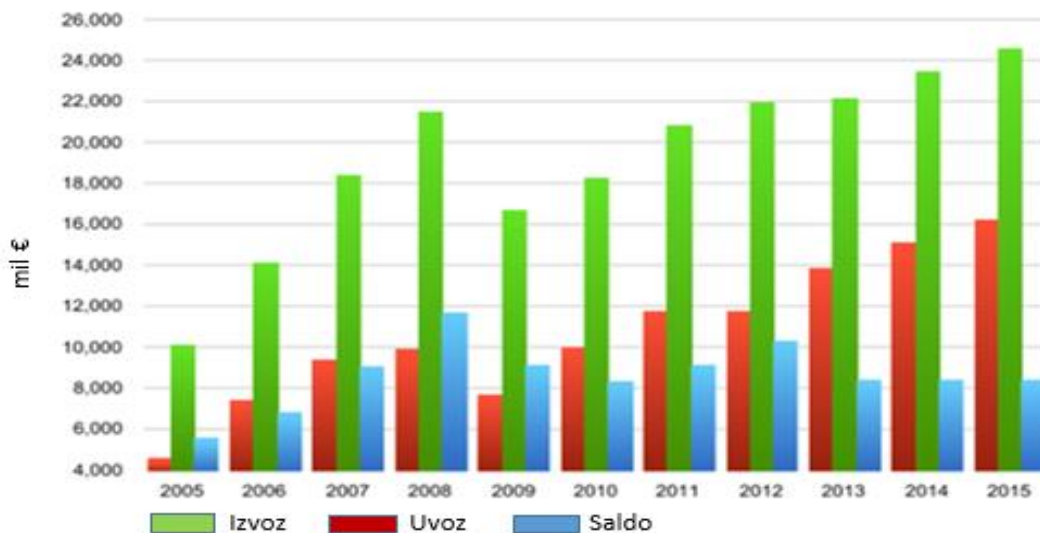

Izvor: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/trade_hr.pdf (European Commission – Slobodna trgovina izbor je gospodarskog rasta) (29.04.2016.)

Grafikon prikazuje kako su Sjedinjene Američke Države najvažniji trgovinski partner Europske unije. Izvoz robe iz EU koje završava na tržištu SAD-a iznosi oko 300 milijardi eura, dok je uvoz robe iz SAD-a na tržište EU-a oko 200 milijardi eura. Europska unija ostvaruje suficit od 100 milijardi eura. Kina izvozi svoje robe na tržište Europske unije u iznosu od 280 milijardi eura, a treća iz koje najviše robe se uveze je Rusija. Iz Rusije se najviše uvoze nafta i naftni proizvodi, zemni plin, metali, drvo i drvna građa i kemijski proizvodi. Također nam grafikon prikazuje važnost trgovinske suradnje između Europske unije i BRICS država od kojih jedino Južnoafrička Republika nije navedena kao značajniji trgovinski partner.

EU i zemlje Zapadnog Balkana - Zemljama Zapadnog Balkana je Europska unija najvažniji trgovinski partner. „U 2014. godini sve zemlje imale su u ukupnoj trgovini EU udio od 1,1%, no pojedinačno to su vrlo niski udjeli. Srbija je imala udio od 0,50%, Bosna i Hercegovina te Makedonija udjele od 0,20%, Albanija 0,10%, Crna Gora 0,07% i Kosovo 0,03%.“¹⁸ „Najviše uvezena roba u zemlje Zapadnog Balkana iz Europske unije su Strojevi i transportna sredstva s udjelom od 27,2 %, zatim slijede Razni gotovinski proizvodi s udjelom od 21,4% te Proizvodi svrstani prema materijalu s 19,9%. Roba koja se najviše uvozi iz Europske unije u zemlje Zapadnog Balkana su Strojevi i transportna sredstva s udjelom od 28,2 %, nakon toga Proizvodi svrstani prema materijalu s udjelom od 24,3 %, te Kemikalije i srodni proizvodi s udjelom od 14,4 %.“¹⁹

Grafikon 4: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i zemalja Zapadnog Balkana od 2005. – 2015. godine (u mil €)

Izvor: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_111477.pdf (European Union, Trade in goods with Western Balkans) (30.04.2016.)

Iz grafikona je vidljivo kako se konstantno povećavao izvoz roba iz Europske unije u zemlje Zapadnog Balkana, koji se udvostručio od 2005. godine do 2008. godine. Značajni pad dogodio se u 2009. godini zbog svjetske gospodarske i financijske krize, ali od 2009. godine do 2015. godine, vidljiv je trend rasta izvoza roba iz Europske unije na tržište zemalja Zapadnog Balkana, koji je iznosio u 2015. godini više od 24 milijardi eura. Uvoz roba u Europske unije iz zemalja Zapadnog Balkana također ima trend rasta od 2005. godine do 2008. godine. Trend pada uvoza

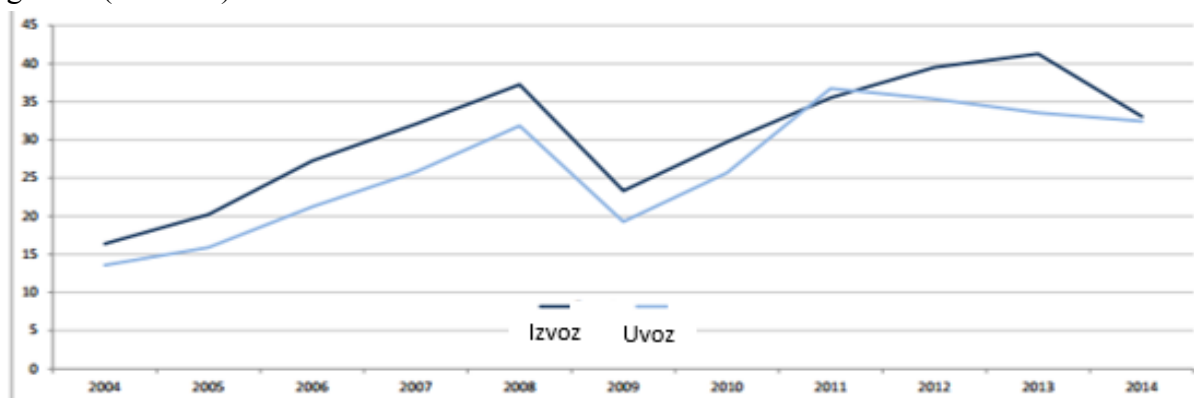
¹⁸ European Commission, *Western Balkans*, [website], 2016, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/western-balkans/> (pristupljeno 30. travnja 2016.)

¹⁹ European Commission, *European union, Trade in goods with Western Balkans*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_111477.pdf (pristupljeno 30. travnja 2016.)

vidljiv je od 2008. godine do 2009. godine, od kada se uvoz roba u EU povećava i u 2015. godini iznosi 16 milijardi eura. Također vidljivo je da je Europska unija u suficitu koji se povećavao od 2005. do 2008. godine. Od 2008. godine do 2010. godine postoji trend smanjena suficita koji nakon 2010. godine ponovo raste. No, 2013. godine dolazi do smanjena suficita koji je koji je od te godine do 2015. godine konstantan, odnosno iznosi 8 milijardi eura. Svoj udio u trgovini s Europskom unijom imala je i Republika Hrvatska do 01. srpnja 2013. godine, odnosno do trenutka ulaska u punopravno članstvo Unije. Od 01. travnja 2016. godine na snagu je stupio Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Kosova i Europske unije

EU i Istočno partnerstvo – Europska unija je potpisivanjem sporazuma sa zemljama Istočne Europe koje čine Istočno partnerstvo, dobila veliko tržište na koje može plasirati svoje proizvode po boljim uvjetima. U razdoblju od 2004. godine do 2014. godine raspon trgovine između EU i zemalja Istočnog partnerstva poraslo je s oko 15 milijardi eura na 33 milijarde eura. „Roba koja se najviše izvozila iz EU na tržište zemalja Istočnog partnerstva u 2014. godini su strojevi i prijevozna sredstva (11 milijardi eura), zatim druga roba kao što su proizvodi od drva, kože, gume (8 milijardi eura), te kemikalije (6 milijardi eura). Proizvodi koji su uvezeni na tržište EU iz zemalja Istočnog partnerstva u 2014. godini su energija (15. milijardi eura), druga roba kao što su proizvodi od drva, kože, gume (6 milijarde eura), te sirovine (4 milijarde eura).“²⁰

Grafikon 5: Uvoz i izvoz roba između EU i zemalja Istočnog partnerstva od 2004. do 2014. godine (u mlrd €)

Izvor: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6836772/6-20052015-BP-EN.pdf/1b8e0bd3-a47d-4ef4-bca6-9fbb7ef1c7f9> (Eurostat - Eastern Partnership Summit) (25.05.2016.)

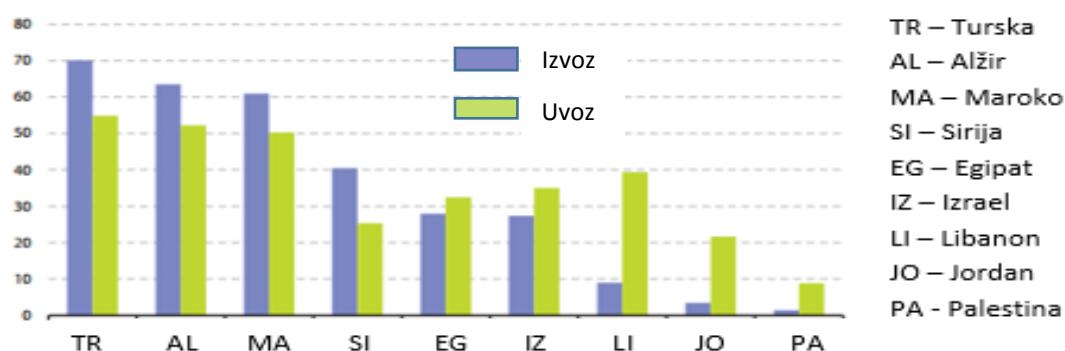
²⁰ Eurostat, *Eastern Partnership Summit*, [website], 2015, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6836772/6-20052015-BP-EN.pdf/1b8e0bd3-a47d-4ef4-bca6-9fbb7ef1c7f9> (pristupljeno 25. svibnja 2016.)

Grafikonom je prikazan odnos između izvoza i uvoza roba iz Europske unije na tržište zemalja Istočnog partnerstva. Od 2004. godine više roba se izvozilo na područje zemalja Istočnog partnerstva i takav trend rasta trajao je do 2008. godine. Tada je zbog gospodarske i financijske krize došlo do snažnog smanjenja izvoza roba iz EU (godišnji pad od 13 milijardi eura). No, od 2009. godine, ponovno je uspostavljen trend rasta izvoza roba iz EU na područje zemalja Istočnog partnerstva koji je trajao do 2013. godine. Zbog političke situacije u Ukrajini, došlo je do ponovnog smanjenja izvoza roba iz EU koji se smanjio od 2013. godine do 2014. godine za 7 milijardi eura. Od 2004. godine trend rasta zabilježen je kod uvoza roba u EU iz zemalja Istočnog partnerstva. Taj trend rasta bio je prisutan do 2008. godine, kada zbog gospodarske i financijske krize dolazi do smanjenja. Nakon krize, od 2009. godine do 2011. zabilježen je snažan trend rasta uvoza roba u EU iz zemalja Istočnog partnerstva. Ali od 2011. godine do 2014. godine prisutan je lagani trend pada uvoza roba u EU iz zemalja Istočnog partnerstva koji se u tom razdoblju smanjio za 4 milijarde eura. Europska unija u trgovini sa zemaljama Istočnog partnerstva bilježi vanjskotrgovinski suficit od 2004. godine do 2011. godine. Od početka do sredine 2011. godine, EU bilježi lagani deficit u trgovini sa zemljama Istočnog partnerstva. No, od sredine 2011. godine do 2014. godine, EU je ponovno u suficitu međusobne trgovine.

EU i Unija za Mediteran – trgovina između Europske unije i zemalja članica Unije za Mediteran promatrana prije potpisivanja sporazuma i nakon što je sporazum stupio na snagu. „Iz Sirije i Alžira se najviše na tržište Europske unije uvoze mineralna goriva, maziva i povezana roba. Najviše izvoza iz Palestine u EU predstavljaju sirovine, hrana, piće i duhan, te kemikalije. Egipat izvozi u EU najviše mineralnih goriva, maziva i povezane robe, te kemikalija, a izvoz Libanona se sastoji od druge robe kao što su proizvodi od kože, gume, drva, zatim hrana, piće i duhan, te sirovine. Iz Izraela i Jordana najviše se izvoze kemikalije, a iz Maroka i Turske strojevi i vozila, te druga roba kao što su proizvodi od kože, gume i drva.“²¹

²¹ Eurostat, *Euro-Mediterranean Statistic*, [website], 2015, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7053328/KS-GR-15-001-EN-N.pdf/08db83d1-966c-4b4d-869a-4a5dc2a9538d> (pristupljeno 25. svibnja 2016.)

Grafikon 6: Trgovina robom s Europskom unijom u 2013. godini (u %)

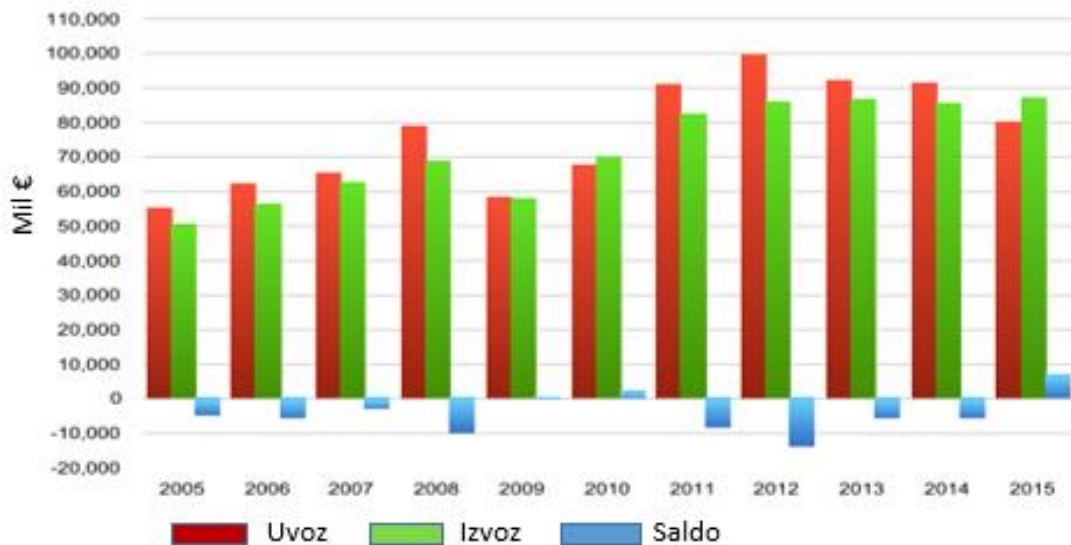
Izvor: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7053328/KS-GR-15-001-EN-N.pdf/08db83d1-966c-4b4d-869a-4a5dc2a9538d> (Eurostat - Euromediterranean statistic; 2015 edition) (25.05.2016.)

Iz grafikona je vidljivo da je najveći obujam trgovine između EU i Turske (kao članice Unije za Mediteran). Oko 70% robe koja se izvozila iz Turske u 2013. godini, završava na tržištu Europske unije, dok oko 55% od sveukupnog uvoza Turske, dolazi iz EU. Alžir i Maroko imaju slične vanjskotrgovinske bilance s Europskom unijom. Oko 60% izvoza njihovih roba završilo je u 2013. godini na tržištu EU-e, dok su uvezli oko 50% robe iz EU u istoj toj godini. Iz Egipta, Izraela, Libanona, Jordana i Palestine, Europska unija uvozi više roba nego ih izvozi, odnosno EU bilježi deficit u vanjskoj trgovini s tim zemljama. No, kod Jordana i Palestine je obujam trgovine vrlo nizak, a s državama Egipat i Izrael je deficit u trgovini bio 2013. godine oko 5%. Libanon bilježi najveći suficit (od 30%) u trgovini s EU u 2013. godini, ali obujam trgovine između EU i Libanona je također relativno malen.

EU i ACP zemlje – Europska unija i afričke, karipske i pacifičke zemlje svoju trgovinu temelje na Sporazumu iz Cotonua. „Prema strukturi roba najviše se iz Europske unije u AKP zemlje izvoze strojevi i transportna sredstva (40,4%), kemikalije (13,2%), te mineralna goriva, maziva i slični materijali (12,5%). U EU iz AKP zemalja se najviše uvoze mineralna goriva, maziva i slični materijali (40,2%), zatim hrana i životinje (16,3%), te proizvodi klasificirani prema materijalu (12,9%).“²²

²² European Commission, *European union, Trade in goods with ACP Total*, [webiste], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113340.pdf (pristupljeno 25. svibnja 2016.)

Grafikon 7: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i ACP zemalja od 2005. – 2015. godine (u mil €)

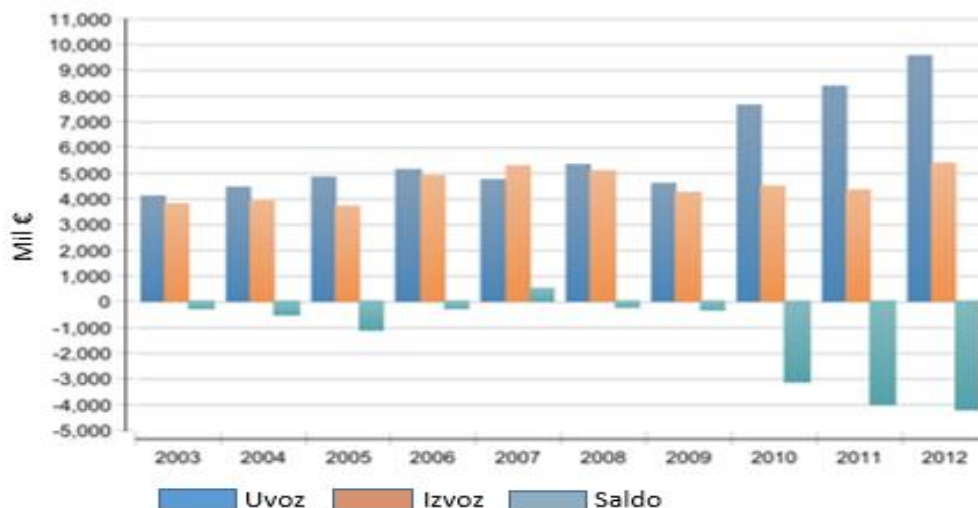
Izvor: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113340.pdf (European commission - European union, Trade in goods with ACP Total) (25.05.2016)

Iz grafikona je vidljiv trend rasta uvoza roba iz AKP zemalja u Europsku uniju od 2005. godine do 2008. godine. Zbog gospodarske i financijske krize, došlo je do smanjenja trgovine od 2008. godine do 2009. godine, a trend rasta uvoza roba u EU iz AKP zemalja je nastavljen od 2009. godine do 2012. godine kada je uvoz roba bio 100 milijuna eura. Izvoz AKP zemalja u EU se smanjuje u 2012. godini i od 2013. do 2014. godine stagnira, nakon toga opet se u 2015. godini smanjuje na iznos od 80 milijardi eura. Također je prisutan trend rasta izvoza roba iz EU na tržišta AKP zemalja od 2005. godine do 2008. godine. No, zbog krize je taj izvoz smanjen u 2009. godini, a od 2010. godine ponovno je prisutan trend rasta izvoza roba iz EU i traje sve do 2012. godine. Od 2012. godine do 2015. godine izvoz iz EU na tržište AKP zemalja je konstantan. U trgovini s AKP zemljama u razdoblju od 2005. godine do 2015. godine, Europska unija ostvaruje suficit u 2009., 2010. i 2015. godini, dok ostalih godina ima zabilježen deficit vanjske trgovine s AKP zemljama.

EU i Srednja Amerika – Sporazumom o pridruživanju potpisanom između Europske unije i država Srednje Amerike olakšana je trgovina. „Europska unija najviše uvozi strojeve i transportna sredstva (59,4%), te hranu i životinje (30,1%) iz zemalja Srednje Amerike.

Struktura izvoz roba iz EU u zemlje Srednje Amerike čine strojevi i transportna sredstva (47,6%), zatim kemikalije (21,5%), te proizvodi klasificirani prema materijalu (9,5%).²³

Grafikon 8: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i zemalja Srednje Amerike od 2003. – 2012. godine (u mil €)

Izvor: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113478.pdf (European commission - European Union, Trade in goods with Central America) (25.05.2016.)

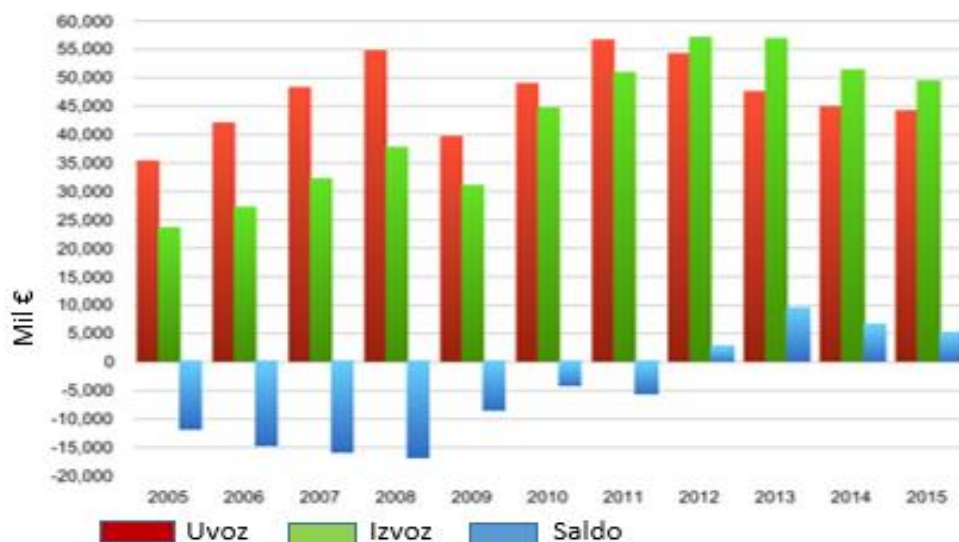
Grafikonom je prikazan obujam trgovine između EU i zemalja Srednje Amerike. Uvoz roba na tržište Europske unije iz zemalja Srednje Amerike stagnira u razdoblju od 2003. godine do 2009. godine, te se kreće oko 5 milijardi eura. No, od 2010. godine do 2012. godine zabilježen je znatan rast uvoza iz zemalja Srednje Amerike na tržište Europske unije. S druge strane, izvoz proizvoda iz Europske unije na tržišta zemalja Srednje Amerike varira i gotovo je konstantan od 2003. godine do 2012. godine, te se kreće između 4 i 5.5 milijardi eura. Od 2003. godine do 2009. godine, Europska unija bilježi blagi deficit u vanjskoj trgovini sa zemljama Srednje Amerike, no, 2010. godine do 2012. godine deficit se značajno povećao u 2012. godini bio je na razini od 4 milijardi eura.

EU i MERCOSUR – Trgovinski sporazum između Europske unije i država članica Mercosur-a, odnosno Argentine, Brazila, Paragvaja i Urugvaja, potpisan je 1991. godine. „Europska unija iz zemalja MERCOSUR-a uvozi hranu i životinje (36,7%), sirove, nejestive materijale (27,6%), te proizvode klasificirane prema materijalu (9,2%). Izvoz roba iz EU na tržište zemalja

²³ European Commission, *European union, Trade in goods with Central America*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113478.pdf (pristupljeno 25. svibnja 2016.)

MERCUSOR-a je navise zastupljen kod strojeva i transportnih sredstava (45,1%), kemikalija (25,9) i proizvoda klasificiranih prema materijalu (10,0%).²⁴

Grafikon 9: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i MERCOSUR zemalja od 2005. – 2015. godine (u mil €)

Izvor: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113488.pdf (European commission - European Union, Trade in goods with Mercosur 5) (25.05.2016.)

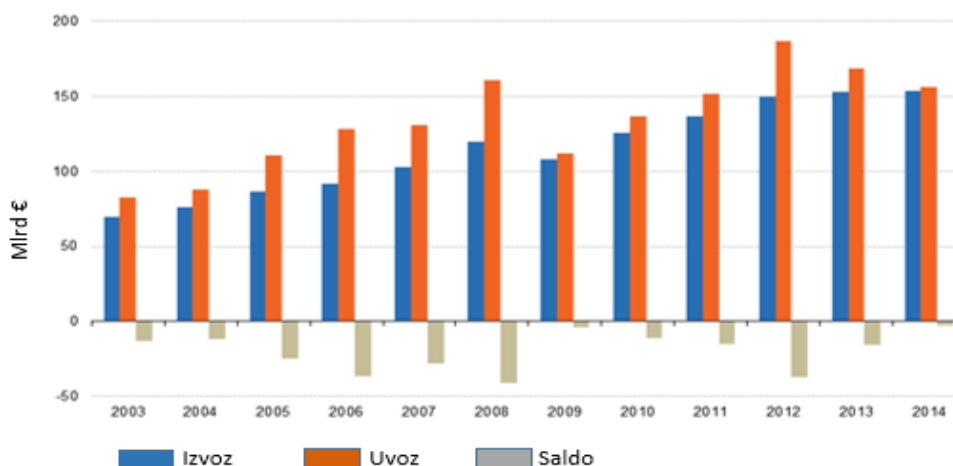
Iz grafikona je vidljiv trend rasta uvoza roba u Europsku uniju iz zemalja MERCOSUR-a u razdoblju od 2005. godine do 2008. godine. Značajan pad uvoza (15 milijardi eura) iz zemalja MERCUSOR-a dogodio se 2009. godine, od kada je ponovno vidljiv trend rasta do 2011. godine. Od 2012. godine do 2013. godine prisutan je trend smanjenja uvoza roba u EU iz zemalja MERCUSOR-a, a u 2014. i 2015. godini uvoz iz zemalja MERCUSOR-a je konstantan, odnosno na razini od 45 milijardi eura. Također, od 2005. godine do 2008. godine raste izvoz roba iz Europske unije na tržište zemalja MERUSOR-a. Tada, zbog gospodarske i financijske krize dolazi do pada izvoza, no već od 2009. godine ponovno je prisutan trend rasta izvoza roba u zemlje MERCUSOR-a, koji traje do 2013 godine. U 2014. i 2015. godini dolazi do smanjenja izvoza roba iz EU i na razini je od 50 milijardi eura u 2015. godini. Deficit Europske unije ima trend rasta od 2005. godine do 2008. godine. Nakon toga se deficit smanjio na 7 milijardi eura u 2009. godini, 4 milijardi eura u 2010. godini, a u 2011. godini je bio prisutan deficit od 5 milijardi eura. Od 2012. godine, Europska unija ima suficit u trgovini sa zemljama

²⁴ European Commission, *European union, Trade in goods with Mercosur 5*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113488.pdf (pristupljeno 25. svibnja 2016.)

MERCOSUR-a. U 2012. suficit je iznosio 3 milijarde eura u 2012. godini, u 2013. godini je suficit bio 10 milijarde eura, u 2014. godini EU je zabilježila suficit od 7 milijarde eura, a suficit od 5 milijarde eura zabilježen je u 2015. godini.

EU i Afrika – Afričke zemlje su vrlo bitan trgovinski partner Europske unije, te iako je suradnja dugotrajna, opseg trgovine se povećao nakon sklapanja Zajedničke strategije Europske unije i Afrike. „Afričke zemlje najznačajniji su trgovinski partner Europske unije kada su u pitanju mineralna goriva. Europska unija je u 2014. godini uvezla 91.5 milijarde ukupnih energijskih proizvoda, od čega najviše sirovu naftu. Deficit u trgovini s Afričkim zemljama je prisutan jer se u EU uvoze najviše prirodnog plina, sirove nafte i mineralnih goriva. Iz Europske unije na tržišta Afričkih zemalja najviše se izvoze strojevi i transportna sredstva, te proizvodi klasificirani prema materijalu.“²⁵

Grafikon 10: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i Afričkih zemalja od 2003. – 2014. godine (u mlrd €)

Izvor: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/a/ab/EU_%26_Africa_-_EU-28_trade_in_goods_with_Africa%2C_2003-2014.png (Eurostat – Africa –EU) (25.05.2016.)

Grafikon prikazuje trgovinu između Europske unije i Afričkih zemalja u razdoblju od 2003. godine do 2014. godine. Europska unija konstantno je u deficitu trgovine s Afričkim zemljama. Trend rasta uvoza na tržište EU iz Afričkih zemalja traje od 2003. godine do 2008. godine, kada je bio na razini višoj od 150 milijardi eura. Kako je došlo do financijske i gospodarske krize,

²⁵ Eurostat, *Africa – EU*, [website], 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Africa-EU_-_key_statistical_indicators (pristupljeno 25. svibnja 2016.)

došlo je i do smanjenja opsega trgovine u 2009. godini, ali od 2010. do 2012. godine ponovno je uspostavljen trend rasta uvoza roba na tržište EU-e iz Afričkih zemalja. U 2013. i 2014. godini, dolazi do smanjenja uvoza iz Afričkih zemalja koji je u 2014. godini bio na 150 milijardi eura. Od 2003. godine do 2008. godine, izvoz roba iz EU na tržišta Afričkih zemalja je imao trend rasta, iako ne snažnog kao što je to bio rast uvoza u EU iz Afričkih zemalja. Zbog krize se u 2009. godini smanjio izvoz iz EU, ali od 2010. godine do 2012. godine, ponovno je prisutan trend rasta izvoza na tržišta Afričkih zemalja. Stagnacija izvoza iz EU u Afričke zemlje je prisutna u 2013. i 2014. godini. Najveći deficit koji je imala EU u trgovini s Afričkim zemljama bio je u 2008. godini, kada je iznosio oko 40 milijardi eura. Najveći obujam trgovine između Afričkih zemalja i Europske unije bio je u 2012. godini.

2.4. Nova trgovinska politika Europske unije

Europska komisija predlaže novu strategiju trgovine i investiranja pod nazivom „Trgovina za sve“. Tom strategijom planira se otvaranje novih radnih mjesta i poboljšani položaj radnika i njihovih prava. Europska komisija novom trgovinskom strategijom „Trgovina za sve“ želi novi pristup trgovini kako bi zaštitili ne samo vlastite interese nego i vrijednosti. „Cilj strategije je preko trgovinskih sporazuma i preferencijalnih trgovinskih programa promovira novi način svjetske trgovine, te poštivanje vrijednosti kao što su održivi razvoj, ljudska prava, poštena i etična trgovina i borba protiv korupcije.“²⁶ Novom strategijom nastojat će se povećati efektivnost trgovinskih sporazuma, pružanjem novih ekonomskih prilika, s transparentnijim pregovaranjem s više javnog nadzora i ostvarivanjem veće vrijednosti. Strategija „Trgovina za sve“ pruža mogućnost za nove inicijative, odnosno nove sporazume koji će u prvi plan staviti vrijednosti koje zagovara Europska unija.

Koristi od nove trgovinske strategije Europske unije imaju:²⁷

- **Potrošači** – trenutnom trgovinskom politikom Europske unije već postoji veliki izbor proizvoda koje potrošači mogu koristiti, novom strategijom se žele dodatno zaštititi prava potrošača i povećati zadovoljstvo proizvodima koje kupuju. Europska komisija se zalaže za zaštitu potrošača iz EU, zaštitu okoliša i socijalnu zaštitu kako bi osigurala zadovoljstvo trgovinskim sporazumima. Kako bi potrošači mogli imati veće

²⁶ European Commission, *Trade for All*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153846.pdf (pristupljeno 27. svibnja 2016.)

²⁷ European Commission, *Trade for All – New trade and investment strategy*, [website], 2016, <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/new-trade-strategy/> (pristupljeno 30. travnja 2016.)

zadovoljstvo proizvodima koje kupuju, želi im se omogućiti da znaju u kojoj je državi proizvod napravljen, kakav utjecaj proizvod ima na okoliš i je su li poštivana ljudska prava tijekom proizvodnje. Komisija predlaže novi pristup zaštitnih mjera za investicije kojim se daje pravo javnim vlastima da reguliraju mehanizme u interesu potrošača. Europska komisija će dati veću podršku na poštenim i etičkim sustavima trgovini da se osigura odgovorno upravljanje opskrbnim lancima odnosno da se pomaže korisnicima da donose informirane i održivih odluke. Također, novom strategijom se šire mjere za borbu protiv korupcije, podržava se održivi razvoj i zaštita ljudskih prava.

- **Radnici** – novom strategijom poboljšat će se učinkovitost i kreirat će se novi poslovi na području Europske unije – 90% budućeg globalnog rasta dogodit će se izvan granica EU. Više od 30 milijuna radnih mjesta ovisi o izvozu izvan Europske unije. Završetak pregovora s SAD-om i Japanom, te pokretanjem novih pregovora u azijsko – pacifičkoj regiji i Latinskoj Americi pomoći će stvaranju novih radnih mjesta. Ugovori o slobodnoj trgovini sadržavat će jake odredbe o poštivanju radničkih prava u cijelom svijetu. Komisiji je prioritet da se vidi da trgovinski partneri EU provode odredbe o temeljnim radnom standardima kao što su ukidanje dječjeg rada, prava radnika da se organiziraju u sindikate te nediskriminaciji na poslu. Izvedbu Europskog fonda za prilagodbu globalizaciji nadzire Komisija kako bi se povećala njegova učinkovitost. Fond pomaže zajednicama da se prilagode kada se izgube radna mjesta zbog međunarodnog natjecanja.
- **Građani** – nova strategija pomoći će da javnost više surađuje u stvaranju trgovačke politike što će dovesti do transparentnijeg pregovaranja. Komisija zahtjeva od Vijeća Europske unije da objavi pregovarački tekst i sve prijedloge teksta za sve pregovore.
- **Mala i srednja poduzeća** – novom strategijom nastoji se olakšati malim i srednjim poduzećima da iskoriste mogućnosti koje pružaju trgovinski sporazumi, predlažući odredbe o malim i srednjim poduzećima u svim pregovorima. Odnosno, traži se da partneri postave dio web stranica za informacije o zakonskim zahtjevima za proizvode te uzimajući u obzir brigu o malim i srednjim poduzećima u svim dijelovima trgovinskih sporazuma. Europska komisija će izvan pregovaračkog procesa raditi s državama članicama kako bi se u primjeni bolje koordinirali trgovinski sporazumi s nacionalnim strategijama za pomoć malim i srednjim poduzećima. Također će se provoditi ankete o preprekama s kojima se suočavaju mala i srednja poduzeća na specifičnim tržištima.

- ***Ljudi u zemljama u razvoju*** – kao najveći svjetski uvoznik, tržište Europske unije je bitan izvor prihoda ljudi iz zemalja u razvoju – novom strategijom želi se nastaviti u tom smjeru pružanja zarade i prihoda ljudima iz zemalja u razvoju. Europska unija je jaki zagovarač da se integrira održivi razvoj u trgovinsku politiku Ujedinjenih Naroda u Agendi 2030. Europska komisija želi više istaknuti ljudska prava u trgovini, te će intenzivirati dijalog s zemljama u razvoju u kojima EU ima najviše utjecaja da se bori protiv kršenja ljudskih prava. Europska komisija podržava poštene i etičke trgovinske sustave koji bi trebali osigurati odgovorno upravljanje opskrbnim lancima što će poboljšati razvoj održivih trgovinskih mogućnosti za male proizvođače i bolje uvjete za radnike u siromašnim zemljama.

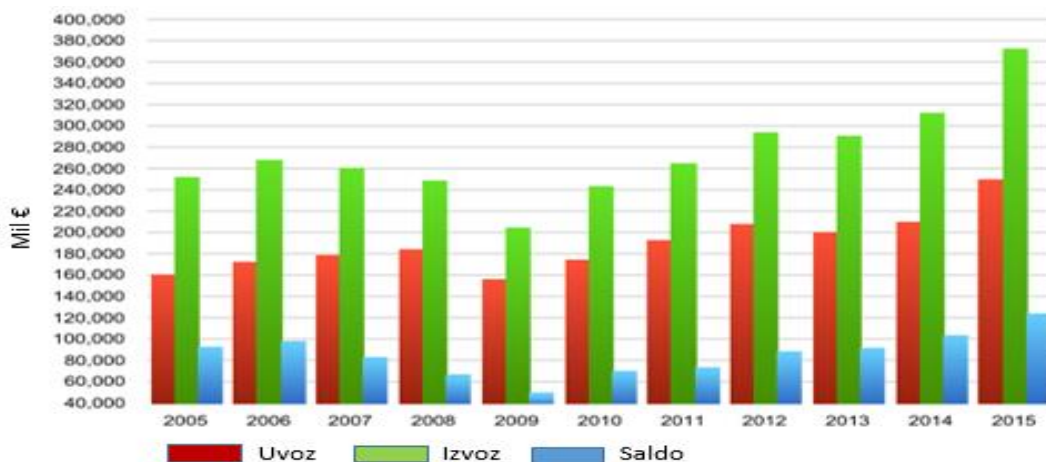
Efektivnija trgovinska politika pridonijet će globalnom lancu vrijednost pomoću digitalne ekonomije i usluga. Olakšat će se mobilnost između eksperata, menadžera i davatelja usluga. Pojačat će se suradnja između država članica Europske unije, Europskog parlamenta i interesno-utjecajnih skupina za provedbu trgovinskih i investicijskih sporazuma. Trgovinski i investicijski sporazumi temeljeni su na vrijednostima: odgovornosti prema očekivanjima javnosti vezano za propise i investicije, proširujući mjere poticanja održivog razvoja, poštene i etične trgovine i ljudskih prava, uključujući i osiguravajući učinkovito provođenje trgovinskih sporazuma te borbe protiv korupcije, odnosno donošenje antikoruptivnih pravila za buduće trgovinske sporazume. Jača se prisutnost na Pacifiku i Aziji – postavljeni su ambiciozni ciljevi u suradnji s Kinom, traženje mandata o slobodnoj trgovini s Australijom i Novim Zelandom, početak novih pregovora o slobodnoj trgovini s Filipinima i Indonezijom kada bude prikladno. Učinkovito provođenje i produbljivanje odnosa s afričkim partnerima pomoću Sporazuma o ekonomskom partnerstvu. Također je bitna modernizacija postojećih sporazuma s Meksikom, Čileom i Turskom. Europska komisija želi novom trgovinskom strategijom trgovinske sporazume podići na višu razinu, odnosno da budu efektivniji, transparentniji i da poštuju vrijednosti za koje se Europska unija zalaže. Strategija omogućava veću suradnju i uključenost interesno-utjecajnih skupina u pregovore oko sporazuma kako bi se postiglo zadovoljstvo svih onih na koje određeni sporazumi imaju direktan ili indirektan utjecaj.

3. DOSADAŠNJA SURADNJA IZMEĐU EUROPSKE UNIJE I SAD-a

Suradnja Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država dugotrajna je vrlo važna jer to suradnja između dvije perjanice svjetskog gospodarstva. Europska unija odigrala je središnju ulogu u oblikovanju globalnog trgovinskog sustava, aktivno pridonoseći načinu djelovanja Svjetske trgovinske organizacije (WTO). Gospodarska otvorenost donijela je i nastavit će donositi znatne prednosti Europskoj uniji, jer više od 30 milijuna poslova u EU-u ovisi o vanjskoj trgovini te se očekuje da će se u idućih 15 godina 90 % svjetskog gospodarskog rasta ostvariti izvan Europe. Svakako da nova brzorastuća gospodarstva, svakodnevni napredak tehnologije, inovativnost i globalizacija jačaju konkurentnost.

Dugotrajni učinci svjetske financijske krize negativno su utjecali na gospodarske rezultate Europske unije. No, za razliku od drugih industrijaliziranih gospodarstva, udio u globalnom BDP-u bilježio je sporiji pad od SAD-a i Japana. Europska unija uspjela je očuvati svoj relativno jak položaj u trgovini robom, istovremeno jačajući svoju vodeću ulogu u trgovini uslugama. Europska unija drugi je najveći svjetski izvoznik industrijske robe i lider u izvozu usluga. Također je i najveće jedinstveno tržište na svijetu, te vodeći ulagatelj i primatelj stranih ulaganja i glavni donator pomoći. Iako u Europskoj uniji živi samo 7 % svjetskog stanovništva, ona ostvaruje jednu četvrtinu svjetskog bogatstva mjenog na temelju bruto domaćeg proizvoda. Europski i međunarodni potrošači i ulagači uživaju mnoge prednosti pojednostavnjenog sustava na području slobodnog kretanja ljudi, robe, usluga i novca.

Grafikon 11: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i SAD-a od 2005. do 2015. godine (u mil €)

Izvor: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf (European Commission - European Union, Trade in goods with USA) (27.05.2016.)

U grafikonu je prikazana trgovina robom između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju od 2005. godine do 2015. godine. Uvoz roba u Europsku uniju iz SAD-a ima blagi trend rasta od 2005. godine do 2008. godine. Tada, zbog velike gospodarske i financijske krize dolazi do smanjenja uvoza u 2009. godini. Ponovni trend rasta uspostavljen je u 2010. godini i traje do 2012. godine. Uvoz roba iz SAD-a na tržište Europske unije stagnira u 2013. i 2014. godini, a u 2015. godini dolazi do rasta uvoza iz SAD-a. U promatranom razdoblju, izvoz roba na tržište Sjedinjenih Američkih Država varira, odnosno prisutne su oscilacije. U razdoblju od 2005. godine do 2008. godine, izvoz roba iz EU oscilira između 245 i 263 milijarde eura. Do smanjenja izvoza došlo je u 2009. godini, a od 2010. godine do 2012. godini, dolazi do trenda rasta izvoza roba u SAD. Izvoz roba iz EU u 2013. godine je konstantan kao i u 2012. godini, a ponovni trend rasta javlja se u 2014. i 2015. godini. Kroz promatrano razdoblje, Europska unija bilježi suficit koji bio najviši u 2015. godini kada je iznosio 120 milijardi eura, a najniže ostvareni suficit je Europska unija imala u godini krize, odnosno u 2008. godini kada je ostvaren suficit od 45 milijardi eura.

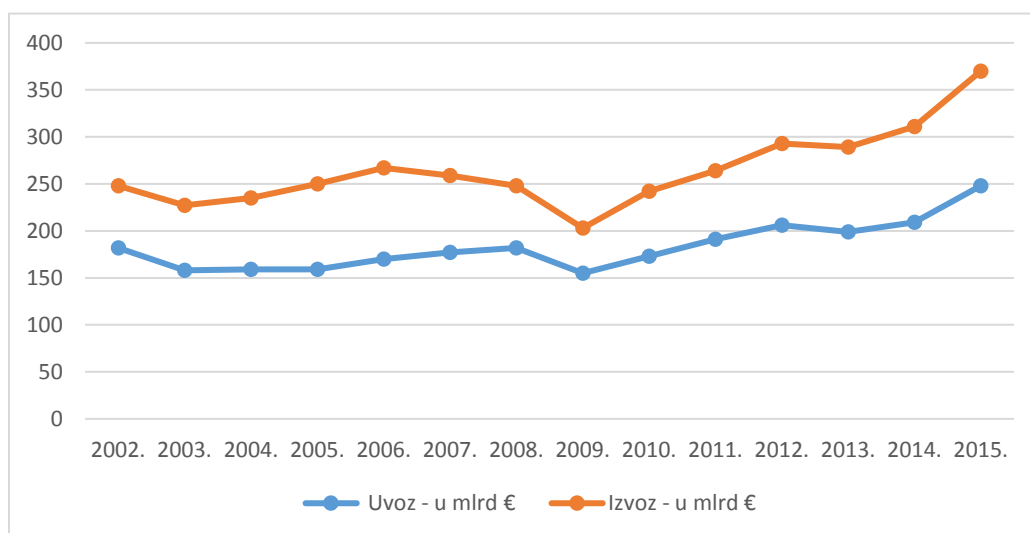
Tablica 1: Uvoz i izvoz roba u/iz SAD od 2002. – 2015. (u mlrd €)

Godina	Uvoz - u mlrd €	Izvoz - u mlrd €
2002.	182	248
2003.	158	227
2004.	159	235
2005.	159	250
2006.	170	267
2007.	177	259
2008.	182	248
2009.	155	203
2010.	173	242
2011.	191	264
2012.	206	293
2013.	199	289
2014.	209	311
2015.	248	370

Izvor: Eurostat, obrada autora

Kao najveći trgovinski partner Europske unije, Sjedinjene Američke Države uvezle su preko 370 milijardi eura robe iz Unije u 2015. godini. Vidljiv je trend povećanja izvoza robe iz EU na tržište SAD-a koji je u 2002. godini bio 248 milijardi eura i povećao se na 370 milijardi do 2015. godine. Negativan utjecaj gospodarske krize 2008. godine smanjio je opseg razmjene. No, nakon izlaska iz krize, od 2010. godine, izvoz iz EU povećao se za 130 milijardi eura. Uvoz robe iz SAD-a u EU-u bio nije puno varirao u razdoblju od 2003. godine do 2009. godine kada je bio između 155 milijardi eura i 175 milijardi eura. Od 2010. godine do 2015. godine vidljiv je trend rasta uvoza roba iz SAD-a koji je u 2015. godini iznosio 248 milijardi eura. Mala i srednja poduzeća ne izvoze uvijek izravno sama, odnosno mnoga od njih opskrbljuju dijelovima, sastavnicama i uslugama koji su uključeni u izvoz većih poduzeća.

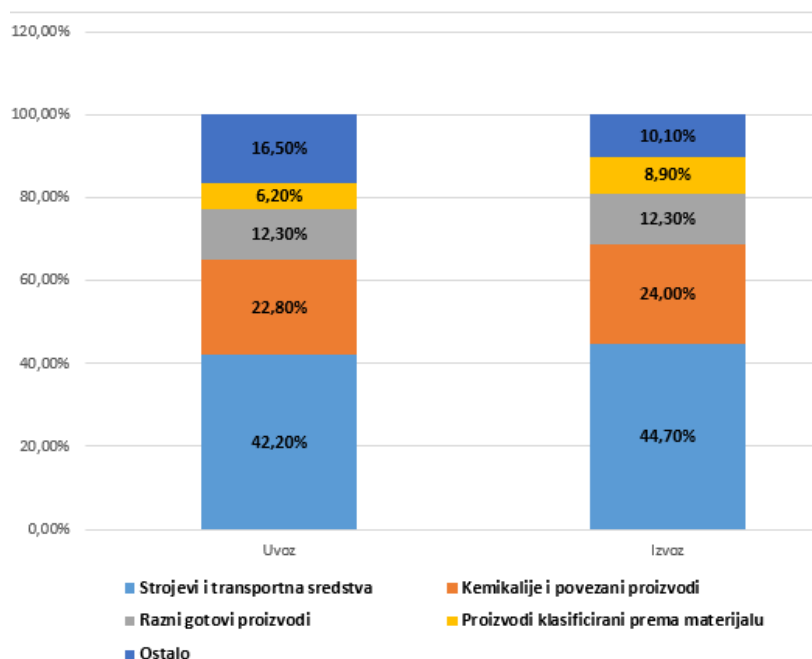
Grafikon 12: Odnos izvoza i uvoza između Europske unije i SAD-a u razdoblju od 2002. do 2015. godine (u mlrd €)

Izvor: Eurostat, obrada autora

Iz grafikona je vidljivo da kroz godine Europska unija ima suficit u trgovini sa Sjedinjenim Američkim Državama. Uvoz je u promatranom razdoblju od 2002. godine do 2015. godine konstantno manji u odnosu na izvoz robe iz Europske unije u SAD. Također je vidljivo kako je gospodarska kriza ostavila trag na trgovinu i kako se bilježi pad uvoza i izvoza roba iz/u SAD.

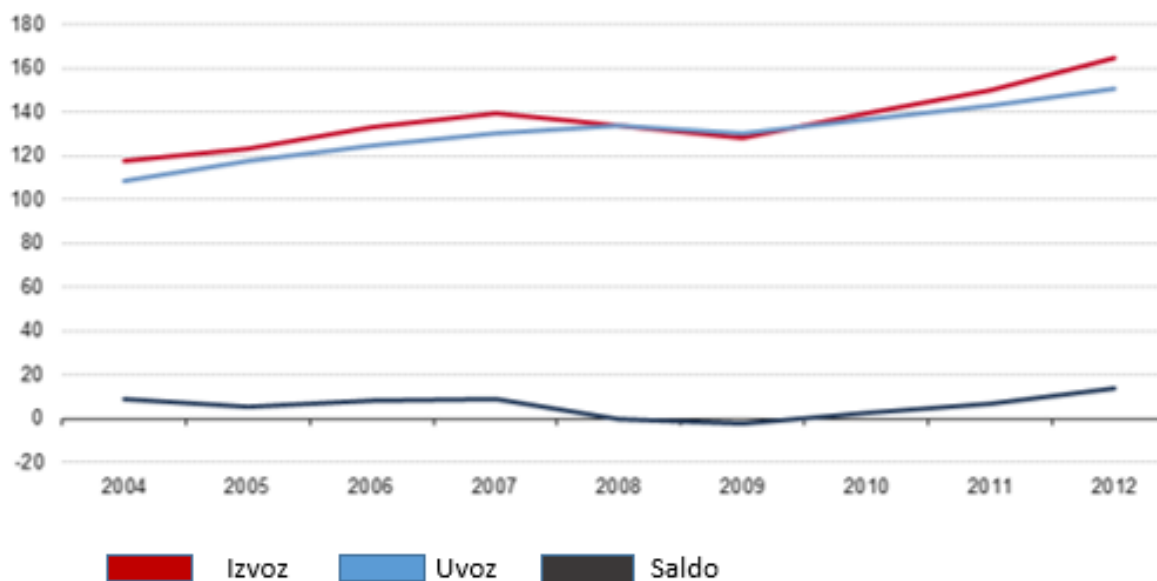
Grafikon 13: Roba koju Europska unija uvozi/izvozi iz/u Sjedinjene Američke Države u 2015. godini (u %)

Izvor: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf (European Commission - European union, Trade in goods with USA) (27.05.2016.)

Grafikonom je prikazana roba koju je Europska unija u 2015. godini izvezila na tržište Sjedinjenih Američkih Država, kao i roba koja je uvezena iz SAD-a na tržište Europske unije. Najviši udio u uvozu roba u EU iz SAD-a pripada strojevima i transportnim sredstvima (42,2%), a nakon toga slijede kemikalije i povezani proizvodi (22,8%), razni gotovi proizvodi s udjelom od 12,3%, te proizvodi klasificirani prema materijalu čiji udio u ukupnom uvozu roba iz SAD-a iznosi 6,2%. Vrlo je slična struktura proizvoda koje je Europska unija izvezla na tržište SAD-a. Gotovo polovica od cjelokupnog izvoza (44,5%) pripada strojevima i transportnim sredstvima, zatim kemikalijama i poveznim proizvodima čiji je udio bio 24,0%, nakon toga razni gotovi proizvodi s udjelom od 12,3%, te proizvodi klasificirani prema materijalu zauzimao udio od 8,9% u ukupnom izvozu roba iz Europske unije.

Grafikon 14: Trgovina uslugama između EU i SAD-a od 2004. do 2013. godine (u mlrd €)

Izvor: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/USA-EU -
international trade and investment statistics](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/USA-EU_-_international_trade_and_investment_statistics) (Eurostat - USA-EU - international trade and investment statistics) (27.05.2016.)

Grafikon nam prikazuje trgovinu uslugama između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju od 2004. godine do 2012. godine. Trend rasta izvoza usluga iz Europske unije prisutan je od 2004. godine do sredine 2007. godine. Također je vidljiv pad izvoza usluga od sredine 2007. godine, što je dalo naslutiti da prijete gospodarska i financijska kriza koja se dogodila u 2008. godini. Pad izvoza usluga iz EU na tržište SAD-a trajao je do sredine 2009. godine. Od sredine 2009. godine do 2012. godine ponovno dolazi do trenda rasta izvoza usluga iz EU. Blagi trend rasta zabilježen je kod uvoza usluga u Europsku uniju iz SAD-a. Taj trend traje od 2004. godine do sredine 2008. godine. Od sredine 2008. godine do 2010. godine uvoz usluga u EU je konstantan na razini od 130 milijardi eura. Od 2010. godine dolazi do novog trenda rasta uvoza usluga koji traje do 2012. godine. Europska unija je u trgovini uslugama sa Sjedinjenim Američkim Državama gotovo većinu promatranog vremena u suficitu. Od sredine 2008. godine do kraja 2009. godine postignuta je ravnoteža u trgovini uslugama između SAD-a i Europske unije.

„U trgovini uslugama između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država, najviše se trgovalo u 2013. godini ostalim poslovnim uslugama, čiji je udio u ukupnoj trgovini bio 34%. S udjelom od 18% na drugom mjestu se nalazi transport, zatim slijede putovanja (12%), te

financijske usluge (11%). Još se trgovalo autorskim pravima i licencama (8%), kompjuterskim i informatičkim uslugama (7%), osiguranjem (4%), te komunikacijskim uslugama (3%).²⁸

3.1. Izravna strana ulaganja (FDI) između Europske unije i SAD-a

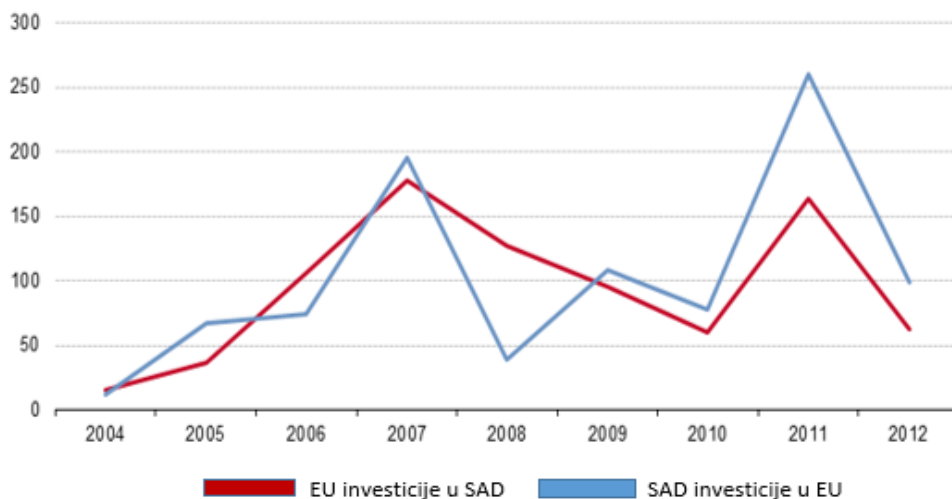
Tok izravnih stranih ulaganja iz Europske unije u Sjedinjene Američke Države oduvijek je bio visok. Također, vrlo velika su izravna strana ulaganja iz SAD-a u EU kojima je Europa privlačno tržište za ulaganje. Investicije između EU i SAD-a su istinski pokretač suradnje kojima se pridonosi obostranom rastu i otvaranju novih radnih mjesta.

Tablica 2: FDI iz EU u SAD i iz SAD-a u EU (u mlrd €)

FDI\Godine	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
FDI iz EU-e u SAD	32,6	95,2	172,9	125,9	93,2	59,0	167,3	53,2
FDI iz SAD-a u EU	60,1	76,8	197,6	38,8	112,8	77,6	264,3	91,5

Izvor: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5180974/6-24032014-BP-EN.PDF/47946ddf-035f-4d88-9137-ec68afd8fcdc> (Eurostat – EU – SAD Summit 2013) (29.04.2016.)

Grafikon 15: Tok izravnih stranih ulaganja između EU-e i SAD-a od 2004. do 2012. godine (u mlrd €)

Izvor: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/USA-EU_-_international_trade_and_investment_statistics (Eurostat - USA-EU - international trade and investment statistics) (27.05.2016.)

²⁸ Gambini G., Istatkov R. i Kerner R., *USA – EU International Trade and Investment Statistics* [website], 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/USA-EU_-_international_trade_and_investment_statistics (pristupljeno 27. svibnja 2016.)

Izravna ulaganja iz Europske unije u SAD gotovo su se udvostručila u razdoblju od 2004. godine do 2012. godine. Također su se izravna ulaganja iz SAD-a u EU porasla s početnih 30 milijardi eura u 2004. godini na 91 milijardu eura u 2012. godini. Europska unija bilježi pozitivan odnos između uloženi i primljeni izravnih ulaganja sa Sjedinjenim Američkim Državama. Iz grafikona je vidljiv snažan utjecaj na izravna ulaganja iz SAD-a u EU u 2008. godini kada je gospodarstvo SAD-a bilo žestoko pogođeno gospodarskom i financijskom krizom koja je nastala u SAD-u. „Sjedinjene Američke Države su najveći investitor u Europsku uniji. Izravna strana ulaganja koja dođu iz SAD-a u EU iznose 35,5% od ukupnih izravnih stranih ulaganja u Europsku uniju. SAD je ujedno i prva destinacija izravnih stranih ulaganja iz Europske unije. Udio izravnih stranih investicija iz EU-e u SAD iznosi 9,9% od ukupnih ulaganja u svijetu od strane Europske unije.“²⁹

²⁹ European Commission, *DG Trade Statistical Guide*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/may/tradoc_151348.pdf (pristupljeno 27. svibnja 2016.)

4. TRANSATLANTSKO TRGOVINSKO I INVESTICIJSKO PARTNERSTVO (TTIP)

Gospodarstva Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država surađuju na visokoj razini tako da donošenje sporazuma kojim bi se olakšalo trgovanje čini se normalnim razvojem gospodarske situacije. Iako se u posljednje vrijeme često govori o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu (TTIP), velik broj ljudi ne zna što je to. „Partnerstvo za transatlantsku trgovinu i ulaganja (Transatlantic Trade and Investment Partnership - TTIP) naziv je trgovinskog sporazuma o kojem pregovaraju Europska unija i Sjedinjene Američke Države.“³⁰ Pregovori o TTIP-u između SAD-a i EU započeli su u srpnju 2013. godine. Glavni cilj sporazuma je uklanjanje prepreka u trgovini (carine, nepotrebni propisi, ograničavanje ulaganja) kako bi se olakšala kupovina i prodaja roba i usluga. Radi se o sporazumu od iznimnog geopolitičkoga značaja za EU i SAD, koji neće samo unaprijediti bilateralne trgovinske odnose između dva najveća svjetska gospodarstva već će istovremeno imati velik utjecaj na svjetski trgovinski sustav. Uklanjanje prepreka u bilateralnoj trgovini imat će dodatan poticaj u gospodarskom rastu te će proizvodi iz Europske unije imati bolji pristup američkom tržištu.

Sporazum se sastoji od tri ključne komponente koje se pregovaraju usporedno i predstavljaju dio paketa kojim se nastoje ukinuti carine, regulatorne prepreke u trgovini, napredak u pravilima trgovine, otvaranje novih radnih mjesta i sniženje cijena proizvoda. Regulatorna suradnja i tehničke prepreke trgovini uključujući sanitarne, fitosanitarne mjere te sektore: lijekovi, kemikalije, medicinski uređaji, kozmetika, motorna vozila, tekstil, ICT i pesticidi, a pravila se odnose na pravila o podrijetlu, zaštiti intelektualnog vlasništva, olakšavanje trgovine, trgovina i održivi razvoj, zaštita tržišnog natjecanja, trgovina energentima i sirovinama, odredbe o malim i srednjim poduzećima, kretanje kapitala i plaćanje te transparentnost. Pregovori između EU i SAD o TTIP-u podijeljeni su u tri kategorije: pristup tržištu, regulativna suradnja i pravila.

„Prema studiji Centra za istraživanje ekonomskih politika (Center for Economic Policy Research – CEPR) procijenjeno je da ambiciozan i opsežan Sporazum o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu će pridonijeti značajne koristi za Europsku uniju (120 milijardi eura) i Sjedinjene Američke Države (95 milijardi eura) kada će se Sporazum početi

³⁰ Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *TTIP info* [website], 2015, <http://www.mvep.hr/files/file/2015/150217-ttip-info.pdf> (pristupljeno 28. travnja 2016.)

primjenjivati i u potpunosti prilagoditi. Te ekonomske koristi predstavljat će 0,5% veći BDP u Europskoj uniji, te 0,4% veći BDP u SAD-u, do 2027. godine, u odnosu na njihove razine bez TTIP-a.³¹ Dakle, do 2027. godine, Europska unija imat će ekonomiju veću za 120 milijardi eura u odnosu na sadašnju, a Sjedinjene Američke Države veću za 90 milijardi eura u odnosu na sadašnju. Ekonomske koristi su veće jer predstavljaju stalni porast bogatstva koje ekonomije SAD-a i EU-a mogu proizvesti svake godine, što je rezultat otvorenijeg tržišta i bolje usklađenosti regulatornog sustava pod TTIP-om. Svake godine od kada bude potpisan Sporazum o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu rasti će ekonomije SAD-a i Europske unije i 2027. godine doći će svoj puni potencijal. „Prema procjeni Caixa bank istraživačkog centra, TTIP će svakom domaćinstvu donijeti veći prihod između 545 i 655 eura.“³² Osim što će Sporazumom cijene proizvoda biti niže, povećat će se plaće i drugi oblici dohotka.

Također, velika korist potpisivanjem Sporazuma biti će smanjenje nekarinskih barijera. „Prema analizi više od 80% ukupnih potencijalnih dobitaka mogao bi doći iz rezanja troškova nastalih preklapanjem birokracije.“³³ Upravo to ukidanje troškova preklapanja birokracije treba biti glavna vijest za početak pregovora. Koristi od prihoda dobivenih nakon stupanja na snagu TTIP-a rezultat su efikasnije trgovine. „Prema analizi, izvoz roba i usluga iz Europske unije u Sjedinjene Američke Države porasti će za 28% odnosno 187 milijardi eura vrijednosti izvoza dobara i usluga iz EU. Također će se povećati izvoz roba i usluga iz SAD-a u EU za 159 milijardi eura. Također će se povećati izvoz iz SAD-a i EU prema ostatku svijeta, što ukazuje na činjenicu da je barem dio uštede postignut smanjenim nekarinskih barijera. Ukupni izvoz iz Europske unije porasti će za 6%, a iz Sjedinjenih Američkih Država 8%.“³⁴ Dakako da će se smanjenjem prepreka u trgovini sniziti i troškovi trgovine između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država, pa će kompanije iz EU svoje poslovanje više preusmjeriti prema SAD-u, odnosno, kompanije iz SAD-a će više poslovati na tržištu Europske unije. Robe koje se proizvode u EU, proizvode se u više faza i u različitim zemljama, odnosno svaka država u kojoj se proizvodi dio proizvoda dodaje neku vrijednost na gotov proizvod, što je poznatije i kao lanac vrijednosti. Europska unija namjerava povećati svoj izvoz u druge države (ne računajući SAD) za 30 milijuna eura nakon što na snagu stupi Sporazum o Transatlantskom trgovinskom

³¹ European Commission, *Transatlantic Trade and Investment Partnership*, [webiste], 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf (pristupljeno 10. svibnja 2016.)

³² Mestres J., *The economic impact of TTIP*, [website] 2015, <http://www.caixabankresearch.com/it/-/el-impacto-economico-del-ttip> (pristupljeno 27. svibnja 2016.)

³³ European Commission, *Transatlantic Trade and Investment Partnership*, [webiste], 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf (pristupljeno 10. svibnja 2016.)

³⁴ loc. cit.

i investicijskom partnerstvu. „TTIP će imati globalno važnu ulogu, jer osim što će se olakšati trgovina i investicije između dva najveća svjetska gospodarstva, TTIP će utjecati i na druge zemlje. Zbog usklađivanja regulativa doći će do nižih troškova izvoza, što će potaknuti treće države da potpisuju sporazume slične TTIP-u kako bi se i kod njih snizi troškovi izvoza.“³⁵

4.1. Sektori na koje najviše utječe TTIP

Prema studiji Centra za istraživanje ekonomskih politika, TTIP će utjecati na povećanja izvoza iz Europske unije u gotovo svim gospodarskim sektorima. „Najviši utjecaj na povećanje izvoza biti će u metalnoj industriji (12%), prerađenoj hrani (9%), kemikalije (9%), druga roba (6%), ostala transportna oprema (6%) i posebno kod motornih vozila (41%).“³⁶ Također će se povećati i uvoz proizvoda iz SAD-a u svim sektorima. Zbog toga se trgovinskim sporazumima nastoji što više otvoriti trgovina između država kako bi se djelovalo na veću ekonomsku efikasnost. Osim što potrošači imaju veći izbor i niže su cijene proizvoda, isto tako i proizvođači imaju više različitih dijelova po nižim cijenama koji su im potrebni za kvalitetnije i efikasnije poslovanje. Tako se pojačava konkurentnost među tvrtkama što dovodi do boljih, kvalitetnijih, pouzdanijih, sigurnijih proizvoda koji mogu na bolji način zadovoljiti potrebe potrošača. Upravo ta veća konkurentnost zahtijevat će od kompanija da budu produktivnije i da kreiraju nove poslove, odnosno da otvore nova radna mjesta. Cijeli proces prilagodbe Sporazumu TTIP na području Europske unije biti će teži kod onih sektora koji nose najveći teret prilagodbe, a to su sektori električnih strojeva i ostale transportne opreme (ne uključuju automobile). U Sjedinjenim Američkim Državama najveći teret prilagodbe biti će na sektorima električnih strojeva i motornih vozila. No, kako će promjene u samom outputu biti male, te manje izražene nego u promjenama tokova uvoza i izvoza, proces prilagodbe biti izvodljiv.

4.2. Utjecaj TTIP-a na mala i srednja poduzeća

Transatlantskim trgovinskim i investicijskim partnerstvom stvorit će se nove prilike u Europskoj uniji i u Sjedinjenim Američkim Državama. Te će prilike biti osobito korisne malim i srednjim poduzećima, budući da trgovinske prepreke nerazmjerno opterećuju upravo manja

³⁵ Mestres J., *The economic impact of TTIP*, [website] 2015, <http://www.caixabankresearch.com/it/-/el-impacto-economico-del-ttip> (pristupljeno 27. svibnja 2016.)

³⁶ European Commission, *Transatlantic Trade and Investment Partnership*, [webiste], 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf (pristupljeno 10. svibnja 2016.)

poduzeća, čija su sredstava mala za prevladavanje tih prepreka u odnosu na velika poduzeća. Mala i srednja poduzeća su pokretači gospodarskih aktivnosti. „Mala i srednja poduzeća u Europskoj uniji predstavljaju 99,8% cjelokupnog poslovanja svih poduzeća u nefinancijskim sektorima. U 2014. godini, mala i srednja poduzeća u EU zapošljavala su gotovo 90 milijuna ljudi – što predstavlja 67% ukupne zaposlenosti, a generira 58% dodatne vrijednosti. Gotovo 93% svih malih i srednjih poduzeća čine mikro poduzeća koja imaju manje od 10 zaposlenih ljudi. Oko ¾ malih i srednjih poduzeća aktivni su u pet glavnih sektora: veleprodaja i maloprodaja, proizvodnja, građevina, poslovne usluge, usluge smještaja i hrane.“³⁷ Pregovarači EU-a i SAD-a nastoje osigurati da mala i srednja poduzeća budu u mogućnosti u potpunosti iskoristiti prilike koje bi im se Sporazumom mogle pružiti. Pregovarači razmatraju uvrštavanje poglavlja posvećenog problemima malih i srednjih poduzeća. Nastoje se utvrditi mehanizmi s pomoću kojih bi obje strane radile na lakšem uključivanju malih i srednjih poduzeća u trgovinu. Odredbama bi se tako mogla predvidjeti i neka vrsta odbora malih i srednjih poduzeća koji bi surađivao sa zajednicom malih poduzetnika. Također odbor bi radio na širenju informacija i ostalih resursa na internetu kako bi se malim i srednjim poduzećima bolje objasnili načini na koje od njega mogu imati koristi. Poglavlje kojem bi se razmatrali problemi malih i srednjih poduzeća moglo bi ojačati i postojeću suradnja između Ministarstva trgovine SAD-a i Europske komisije. Malim i srednjim poduzećima moglo bi se pomoći putem radionica i drugih programa kako bi mogli ostvariti maksimalne koristi koje im se Sporazumom o TTIP-u pružaju.

4.2.1. Koristi za mala i srednja poduzeća

Potencijalne koristi od Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva za mala i srednja poduzeća iz Europske unije uključuju:³⁸

- **Carine** - U Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama postoje milijuni malih obrtnika i proizvođača. Oni proizvode oko 30% robe koja se izvozi s oba tržišta. Koristi od ukidanja carina bi mogle biti posebno značajne u sektorima u kojima su carine i dalje relativno visoke. Na današnjem konkurentnom globalnom tržištu i najmanja povećanja cijene proizvoda zbog carina mogu jednom, malom ili srednjem poduzeću, stvoriti

³⁷ Muller P. et al. *Annual Report on European SME's 2014/2015; SMEs start hiring again* [website], 2015, file:///C:/Users/User/Downloads/annual-report_en.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2016.)

³⁸ European Commission, *Prilike za mala i srednja poduzeća*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/november/tradoc_153977.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2016.)

gubitak prodaje. Svakako da bi ukidanje carina moglo pomoći nekim malim i srednjim poduzećima da ostvare svoju prvu transatlantsku prodaju.

- ***Carine i olakšavanje trgovine*** - Manji troškovi, veća transparentnost i manje birokracije na granicama mogli bi koristiti malim izvoznicima i proizvođačima više nego njihovim velikim konkurentima. Glavni cilj pregovora o TTIP-u jest poticanje trgovine smanjenjem nepotrebnih troškova i kašnjenja na granicama za trgovce zahvaljujući većoj predvidljivosti, jednostavnosti i ujednačenosti u carinskim procedurama. Carinskim reformama i reformama za olakšavanje trgovine s pomoću TTIP-a malim i srednjim poduzećima bi se olakšalo sudjelovanje u transatlantskoj trgovini i otvaranje radnih mjesta zahvaljujući toj trgovini.
- ***Usluge*** - Europska unija i Sjedinjene Američke Države najveći su izvoznici usluga na svijetu, a brojni pružatelji usluga, kao što su: računovođe, arhitekti, inženjeri, IT stručnjaci i konzultanti za ekološke usluge, rade za manja poduzeća - često kao dio vrijednosnog lanca većih poduzeća. Ti manji pružatelji usluga imali bi koristi od veće pravne sigurnosti i pristupa novim tržištima koji bi se osigurao TTIP-om.
- ***Javna nabava*** - Veća transparentnost tržišta javne nabave i lakši pristup tom tržištu također bi koristili malim poduzećima. Javna tijela u Sjedinjenim Američkim Državama i u Europskoj uniji kupuju širok raspon roba i usluga od poduzeća iz privatnog sektora, što dovodi do prilika za otvaranje radnih mjesta u sektorima koji pružaju konzultantske usluge, infrastrukturu te ostale proizvode i usluge.
- ***Regulatorna pitanja i necarinske prepreke*** - Nekarinske prepreke mogu nerazmjerno pogoditi manja poduzeća i u Europskoj uniji i u Sjedinjenim Američkim Državama, i to u obliku zahtjeva na granici ili prepreka s kojima se poduzeća susreću „preko granice”. Usklađivanje s tim mjerama može biti zahtjevno i skupo.
- ***Prava intelektualnog vlasništva*** - Mala i srednja poduzeća također su predvodnici u području inovacija i kreativnosti kojima se potiče otvaranje radnih mjesta i gospodarski rast. Mala i srednja poduzeća trebaju snažnu zaštitu prava intelektualnog vlasništva osobito zato što su u slučaju kršenja tih prava izuzetno ranjiva. Transatlantskim trgovinskim i investicijskim partnerstvom će se još jednom potvrditi važnost koju

transatlantski partneri zajednički pridaju snažnoj zaštiti i provedbi prava intelektualnog vlasništva za mala i srednja poduzeća.

- **Elektronička trgovina** - Internet omogućuje milijunima malih i srednjih poduzeća iz SAD-a i EU-a da se povežu sa stranim klijentima, povećavajući tako njihove prihode i potičući otvaranje radnih mjesta u lokalnim zajednicama. Mala i srednja poduzeća koji se koriste internetom vjerojatnije će izvoziti u više zemalja nego poduzeća koja se njime ne koriste. Internet je u današnje vrijeme svima lako dostupan pa je malen broj onih poduzeća koja svoje poslovanje nemaju na internetu. Odredbama TTIP-a kojima se promiče oslobađanje digitalnih proizvoda carina te pristup potrošača internetskim uslugama i aplikacijama po vlastitom izboru može se pomoći američkim i europskim malim i srednjim trgovcima na malo te pružateljima usluga da uspiju na e-tržištu.
- **Dobiti iz vrijednosnog lanca** - Mnoga manja poduzeća koje ne izvoze izravno na tržište Europske unije ili u Sjedinjene Američke Države svejedno će imati koristi od TTIP-a jer prodaju poluproizvode i usluge poduzećima koja trguju preko Atlantika. Tako bi mala i srednja poduzeća imala koristi od tog Sporazuma čak i ako još sami ne izvoze izvan domaćeg tržišta.

4.3. Utjecaj TTIP-a na poljoprivredu

Sjedinjene Američke Države najvažniji su trgovinski partner Europskoj uniji, te također vrlo važan partner što se tiče uvoza i izvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Poljoprivreda ima vrlo važnu poziciju u pregovorima o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država. Kako su SAD-e glavni izvozni partner Europske unije, TTIP će dovesti do povećanja izvoza poljoprivrednih proizvoda, vina, alkoholnih pića i bolje zaštite zemljopisnog podrijetla. „Trgovina poljoprivrednih proizvoda bit će obuhvaćena općim odredbama TTIP-a, kao što su rješavanje sporova, tehničkih barijera trgovini i sanitarnih i fitosanitarnih mjera. Primjena ovih pravila za poljoprivredne proizvode, vina, alkoholna pića i zemljopisno podrijetlo će stvoriti bolji pravni okvir za bilateralnu trgovinu između Europske unije i Sjedinjenih Američkih

Država.³⁹ Volumen trgovine između EU i SAD-a povećat će se nakon što se smanje negativni utjecaju carina i netarifnih mjera što će se odraziti na trgovinske tokove prema trećima. U posljednjih desetak godina značajno su se carinske stope za poljoprivredne proizvode.

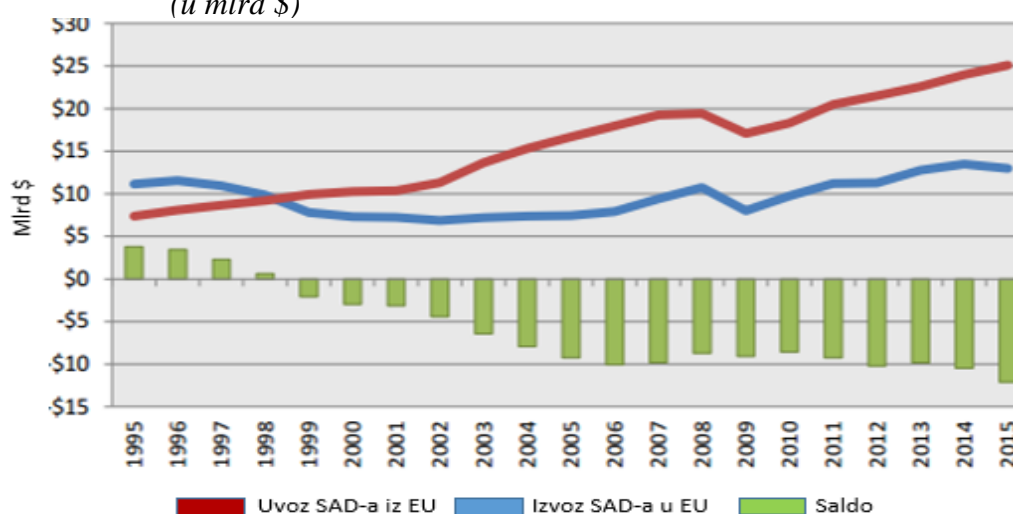
Tri sektora poljoprivrede su pod jakim utjecajem uvoznih carina SAD-a, to su duhan na koji se primjenjuje carinska stopa od 21,8%, mliječni proizvodi na koje je carinska stopa 20,2% i šećer sa stopom od 18,7%. Ostali sektori poljoprivrede u manjoj su mjeri pogođeni tarifama: ostali prehrambeni proizvodi (9,4%), hrana s povrćem (7,6%), dok je carinska stopa za povrće 4,8%, a za meso 4,7%. No, iako su viske carine na uvoz poljoprivrednih proizvoda iz EU, Europska unija još višim carinama štiti svoje poljoprivrednike od uvoza iz Sjedinjenih Američkih Država.

„Carinska stopa za uvoz mesa je 45,1%, mliječni proizvodi imaju stopu od 42,0%. Carina na šećer (24,3%) i duhan (22,4%) malo je viša od onih koje su postavljene od SAD-a. Također su slične carinske stope na ove proizvode: povrće (10,6%), ulje i masti (8,5%), žitarice (6,7%), alkohol i pića (6,6%) i kava i čaj (6,5%). U razdoblju od 2004. godine do 2010. godine prosječna carinska stopa na uvoz poljoprivrednih proizvoda iz EU smanjila se s 9,9% na 6,6%. U istom periodu od 2004. godine do 2010. godine, prosječna carinska stopa na poljoprivredne proizvode uvezene iz SAD-a smanjila se s 19,1% na 12,8%.⁴⁰ Dakle, osim što su više carinske stope na određene proizvode koji se uvoze na tržište Europske unije iz Sjedinjenih Američkih Država, u prosjeku su također više carinske stope na uvoz u EU iz SAD-a. Europska unija visokim carinskim stopama štiti svoju poljoprivredu i poljoprivrednike kojima nudi velike poticaje kroz svoje fondove. Iako Sjedinjene Američke Države imaju suficit u trgovini poljoprivrednim proizvodima s ostatkom svijeta (suficit od 16 milijardi američkih dolara) u 2015. godini, u trgovini poljoprivrednih proizvoda s Europskom unijom, SAD bilježi rekordan deficit od 12 milijardi američkih dolara, što je porast od 15% u odnosu na 2014. godinu.

³⁹ European Commission, *Agriculture and Geographical Indicators (GIs) in TTIP*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/march/tradoc_154372.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2016.)

⁴⁰ European Parliament, *Structural and Cohesion policies*, [website], 2014, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU\(2014\)514007_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU(2014)514007_EN.pdf) (pristupljeno 12. svibnja 2016.)

Grafikon 16: Trgovina poljoprivrednim proizvodima između EU i SAD-a od 1995. - 2015. (u mlrd \$)

Izvor: http://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2016-03/us-eu_trade_iatr_march_2016_0.pdf
(United States Department of Agriculture) (12.05.2016.)

Grafikonom je prikazana trgovina poljoprivrednim proizvodima između SAD-a i Europske unije za razdoblje od 1995. godine do 2015. godine. Od 1995. godine do 2002. godine uvoz poljoprivrednih proizvoda u Sjedinjene Američke Države iz Europske unije bio je u laganom porastu, a snažniji rast je vidljiv od 2003. godine do 2007. godine. Razlog tome je u velika potražnja za poljoprivrednim proizvodima podrijetlom iz Europske unije i relativno otvorenom tržištu. Također, sve više su smanjivale carine na uvoz poljoprivrednih proizvoda na SAD iz EU. U godinama gospodarske i financijske krize (2008. i 2009. godina) vidljiv je oštro smanjenje uvoza poljoprivrednih proizvoda u SAD. No, izlaskom iz krize uočljiv je trend rasta uvoza poljoprivrednih proizvoda iz Europske unije koji je u odnosu na 1995. godinu u 2015. godini gotovo učeterostručio.

Nasuprot tome, izvoz poljoprivrednih proizvoda iz SAD na tržište Europske unije znatno je manji. SAD su bile u suficitu kod trgovine poljoprivrednim proizvodima s EU od 1995. godine do 1998. godine, kada je bio prisutan trend smanjenja izvoza na EU tržište. Od 1999. godine do 2006. godine, izvoz poljoprivrednih proizvoda iz SAD-a u EU bio je konstantan i to na razini od 7 milijardi američkih dolara. Kratak uzlet, odnosno povećanje izvoza iz SAD-a bilo je od 2006. godine do 2008. godine. Tada se zbog gospodarske i financijske krize, smanjuje izvoz. Značajni trend rasta izvoza poljoprivrednih proizvoda na tržište EU vidljiv je od 2010. godine do 2014. godine. Rast izvoza najviše se prepisuje većoj potražnji za potrošački orijentiranim poljoprivrednim proizvodima iz SAD-a. U 2015. godini ponovno se pojavljuje pad izvoza

poljoprivrednih proizvoda iz SAD-a zbog neprikladnog pristupa tržištu EU, te zbog ograničenja i viših carina na proizvode iz SAD-a u odnosu na zemlje koje uživaju povlašteni pristup tržištu Europske unije.

Europska unija je najveći svjetski uvoznik poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, a iza nje slijede Sjedinjene Američke Države i Kina. Iza Brazila, SAD su drugi najveći dobavljač poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda za Europsku uniju. Izvoz potrošački orijentiranih proizvoda je ključan za rast izvoza iz SAD-a na tržište EU, no carine stope i necarinske barijere, te trenutni globalni tržišni uvjeti i dalje su izazov za SAD kako bi povećale svoj izvoz. „U 2015. godini rekordan je izvoz potrošački orijentiranih poljoprivrednih proizvoda iz SAD-a u iznosu od 7 milijardi američkih dolara što predstavlja gotovo polovicu izvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz SAD-a na tržište EU.“⁴¹ Razlog tome je veća potražnja potrošača iz Europske unije za raznovrsnijim proizvodima veće dodane vrijednosti. Izvoz potrošački orijentiranih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz SAD najviše se odnosi na orašaste plodove, destilirana alkoholna pića, vina i pive, prerađeno voće, govedinu i proizvode od govedine, prerađeno povrće, voće i sokove od povrća, grickalice, Bezalkoholna pića i svježe povrće.

Tablica 3: Izvoz potrošački orijentiranih proizvoda iz SAD-a u EU

Proizvod / Godina	2014. (mil \$)	2015. (u mil \$)	Promjena 2015/2014 (u %)	Desetogodišnja promjena (u %)
Orašasti plodovi	2.772	2.977	7%	106%
Destilirana alkoholna pića	750	770	3%	73%
Vino i pivo	564	685	22%	44%
Prerađeno voće	365	328	-10%	44%
Govedina i proizvodi od govedine	275	306	11%	967%
Prerađeno povrće	204	171	-17%	185%
Voće i sokovi od povrća	143	129	-10%	-22%

⁴¹ United States Department of Agriculture, *EU Agricultural Exports, Trade Surplus with U.S. Reach Record Levels in 2015*, [website], 2016 http://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2016-03/us-eu_trade_iatr_march_2016_0.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)

Grickalice	118	128	9%	100%
Bezalkoholna pića	96	104	9%	204%
Svježe povrće	83	103	25%	203%

Izvor: Eurostat, obrada autora

U tablici je prikazano koliko je potrošački orijentiranih poljoprivrednih proizvoda izvezeno iz SAD-a na tržište Europske unije u 2014. godini i 2015. godini. Najviše su se izvozili orašasti plodovi čija je vrijednost oko 2,977 milijuna američkih dolara. SAD je najveći svjetski dobavljač badema, te je 80% svjetske ponude badema upravo iz SAD-a. Osim badema, na tržište Europske unije dolazi sve više oraha i pistacije proizvedene u SAD-u. Također u tabeli je prikazan odnos 2015. godine i 2014. godine, te je vidljivo da je došlo do porasta izvoza orašastih plodova za 7%. Posljedni stupac tablice prikazuje desetogodišnji pomak u izvozu određenog proizvoda. Za 106% u posljednih deset godina porastao je izvoz orašastih plodova iz SAD u EU. Najveći pomak u 2015. godini u odnosu na godinu ranije zabilježen je kod svježeg povrća čiji se izvoz povećao za 25%. U desetogodišnjem ciklusu javlja se porast izvoza svježeg voća za više od 200%. Za 22% porasta je izvoz vina i piva u 2015. godini, dok je to ukupno 44%-tni porast izvoza promatrano u desetogodišnjem razdoblju.

Najveći porast u desetogodišnjem izvozu potrošački orijentiranih proizvoda zabilježen je kod govedine i proizvoda od govedine i iznosi velikih 967%. SAD je četvrti svjetski dobavljač govedine i proizvoda od govedine. Izvoz na tržište EU je gotovo konstantan zbog ograničenja u obliku kvota koja je nametnula Europska unija. U milijunima američkih dolara, izvoz govedine i proizvoda od govedine u 2015. godini bio je 306 milijuna što je, u odnosu na orašaste plodove, više od 9 puta manji izvoz. Na godišnjoj razini je to povećanje izvoza govedine i proizvoda od govedine od 11%. Kod nekih proizvoda zabilježena je negativna promjena u odnosu na godinu ranije. Najviši pad je prisutan kod izvoza prerađenog povrća (17%), no desetogodišnja promjena je pozitivna i iznosi 185%-tno povećanje. Kod voća i sokova od povrća osim što je zabilježen pad izvoza (10%) u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu, zabilježen je i pad u desetogodišnjem izvozu tih proizvoda i to 22%.

Tablica 4: Izvoz ostalih poljoprivrednih proizvoda iz SAD u EU

Proizvod / Godina	2014. (mil \$)	2015. (u mil \$)	Promjena 2015/2014 (u %)	Desetogodišnja promjena (u %)
Soja	1.860	1.878	1%	160%
Sjemenke za sadnju	366	420	15%	111%
Obroci od soje	602	394	-35%	3554%
Biljno ulje	355	352	-1%	52%
Stočna hrana	350	298	-15%	-20%
Pšenica	208	284	37%	138%
Duhan	251	238	-5%	-59%
Koža	221	172	-22%	26%
Životinje	206	140	-32%	-48%
Usjevi od suhih sjemenka	156	129	-18%	117%

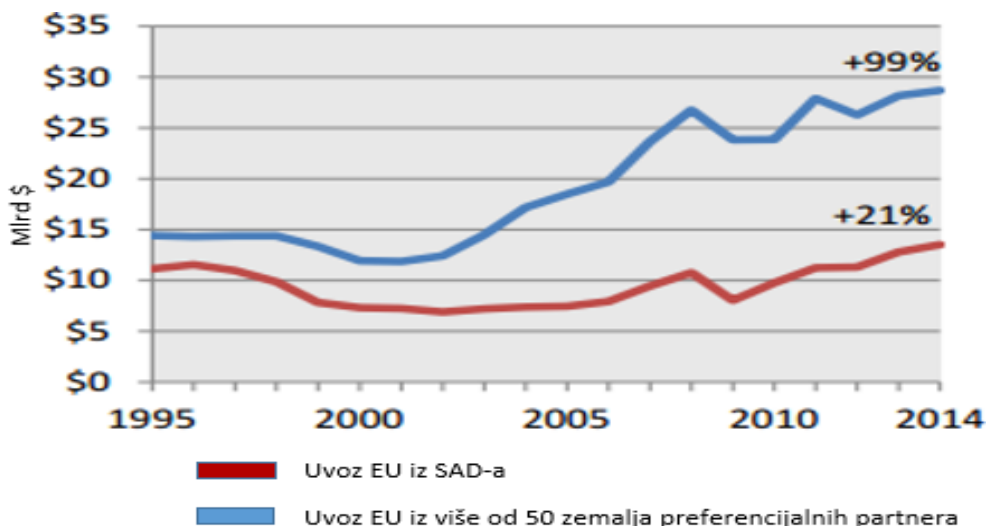
Izvor: Eurostat, obrada autora

U tablici su prikazani ostali poljoprivredni proizvodi koji se izvoze iz Sjedinjenih Američkih Država u Europsku uniju. Najviše se izvozi soja u vrijednosti od 1,878 milijuna američkih dolara. U tablici je prikazan i odnos u izvozu između navedenih proizvoda u 2015. godini i 2014. godini. Za 1% veći je bio izvoz u 2015. godini nego u 2014. godini, ali promatrano u desetogodišnjem razdoblju, izvoz soje iz SAD-a u EU se povećao za 160%. Također, povećao se izvoz obroka od soje u posljednjih desetak godina i to za velikih 3554%. No, kako je cjelokupan izvoz poljoprivrednih proizvoda iz SAD-a pao u 2015. godini, isto se desilo i s obrocima od soje čiji je izvoz niži za 35% nego je to bio u 2014. godini, odnosno smanjio se sa 602 milijuna američkih dolara na 394 milijuna američkih dolara. Soja i proizvodi od soje drugi je najveći poljoprivredni proizvod koji se izvozi iz Sjedinjenih Američkih Država u Europsku uniju nakon orašastih plodova. Razlozi zbog čega je smanjen izvoz obroka od soje su visoke

uvozne stope u EU, te niske cijene koje imaju konkurenti Argentina i Brazil. Najveća negativna promjena u promatranom desetogodišnjem izvozu poljoprivrednih proizvoda iz Sjedinjenih Američkih Država zabilježen je kod duhana. Izvoz duhana smanjio se više nego dvostruko, odnosno manji je za 59%. U takvom negativnom trendu je i promjena izvoza duhana u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu, gdje je došlo do smanjenja za 5%. Izvoz životinja iz SAD-a bio je u 2014. godini 206 milijuna američkih dolara, a u 2015. godini pao je na 140 milijuna američkih dolara, što predstavlja pad od 32%. Promatrano u desetogodišnjem razdoblju, također je zabilježen pad izvoza životinja za 48%. Trend smanjenja izvoza prisutan je i kod stočne hrane čiji se izvoz smanjio za 15%, odnosno pao je s 350 milijuna američkih dolara u 2014. godini na 248 milijuna američkih dolara u 2015. godini. Pad izvoza stočne hrane od 20% zabilježen je u desetogodišnjem razdoblju.

Europska unija nametnula je veće carine i necarinske barijere na proizvode iz SAD-a nego što je SAD nametnuo proizvodima koji dolaze iz Europske unije. „Europska unija ima više od 50 preferencijalnih sporazuma s trećim zemljama kojima je omogućen lakši ulaz na tržište Europske unije. Neke od zemalja s kojima su potpisani preferencijalni sporazumi su: Južnoafrička Republika, Čile, Meksiko, Kolumbija i Peru. Uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz tih zemalja se udvostručio u posljednjih petnaest godina, dok je uvoz iz SAD-a povećan ali je i dalje na niskoj razini.“⁴²

Grafikon 17: Uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u EU (u mlrd \$)

Izvor: http://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2016-03/us-eu_trade_iatr_march_2016_0.pdf

(United States Department of Agriculture) (12.05.2016)

⁴² United States Department of Agriculture, *EU Agricultural Exports, Trade Surplus with U.S. Reach Record Levels in 2015*, [website], 2016 http://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2016-03/us-eu_trade_iatr_march_2016_0.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)

Iz grafikona je vidljivo kako preferencijalni trgovinski partneri Europske unije uživaju povlašteniji pristup u odnosu prema Sjedinjenim Američkim Državama. Dok se u razdoblju od 1995. godine do 2014. godine uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz SAD-a povećao za 21%, uvoz iz zemalja koje uživaju preferencijale sporazume se povećao za 99%. Snažan trend rasta uvoza iz država s kojima EU ima potpisane preferencijalne sporazume vidljiv je u razdoblju od 2004. godine do 2008. godine. Zbog gospodarske i financijske krize, uvoz je smanjen u 2009. godini, i nakon tog razdoblja varira. No, podaci pokazuju da se trend rasta nastavio nakon 2012. godine, i sada je uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz zemalja s kojima je potpisan preferencijalni sporazum na razini od 28 milijardi američkih dolara. S druge strane, tijekom promatranog razdoblja uvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz SAD-a bio je konstantan i nizak u odnosu na zemlje s kojima su potpisani preferencijalni sporazumi.

4.3.1. Prilike i rizici za poljoprivredu

Potpisivanjem Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva pružaju se mnoge prilike za poljoprivredu EU i SAD-a. No, kao i u svakom trgovinskom sporazumu, postoje razni rizici koje je potrebno pravovremeno uočiti i na kvalitetan način upravljati njima kako bi se izbjeglo nezadovoljstvo onih koji su najviše pogođeni tim rizicima – u ovom slučaju rizici pogađaju poljoprivrednike s obje strane Atlantika.

Najvažnije prilike koje se pružaju TTIP-om su:⁴³

- **Koristi od lakšeg pristupa tržištu** – Europska unija ima nekoliko interesa, prije svega korist od lakšeg pristupa tržištu zaštićenog carinama i još više zaštićenog regulativama koje onemogućuju stranim proizvođačima nastup na tržištu (primjerice mliječni proizvodi na koje je carinska stopa 20,2% u 2015. godini), odnosno kada su uključeni značajni troškovi koji utječu na izvoznike Europske unije (inspekcijske procedure za svježe proizvode i mesne prerađevine ili obvezno korištenje usluga posrednika u vinskom sektoru)

⁴³ European Parliament, *Structural and Cohesion policies*, [website], 2014, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU\(2014\)514007_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU(2014)514007_EN.pdf) (pristupljeno 12. svibnja 2016.)

- ***Moguće koristi od usklađivanja regulative*** – ima područja u kojima je zakonodavstvo usklađeno ili međusobno priznavajuće kako bi se smanjili transakcijski troškovi i povećala potencijalna korist za potrošače. Primjerice, usklađeni sanitarni propisi i tehnike redukcije patogena. TTIP pruža mogućnost da se riješe dugogodišnji sporovi koji su prisutni (primjerice kod oznake geografskog podrijetla poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda ili biotehnologije)
- ***Prilika za usklađivanje skupih i neučinkovitih politika*** – javne politike i propisi umjetno oblikuju strukture proizvodnje i potražnje i u Europskoj uniji i u Sjedinjenim Američkim Državama. Primjerice u biogorivu, različiti znakovi imaju inducirane trgovinske tokove u identičnim proizvodima. Potpore poljoprivrednicima (farmerima) do strane EU i SAD-a za poticanje izvoza može dovesti do visoke razine javne potrošnje koje su međusobno u protuteži. Ukoliko dođe do potpisivanja TTIP-a to će imati potencijalno korisni učinak za porezne obveznike iz Europske unije.

Ako dođe do potpisivanja Sporazuma o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu, postoje potencijalni rizici koji će utjecati na poljoprivredu Europske unije, ali i na potrošače iz EU-a. Najvažniji rizici koje treba istaknuti su:⁴⁴

- ***Poremećaji na tržištu*** – nekoliko proizvođačkih sektora u Europskoj uniji susret će se s konkurencijom iz Sjedinjenih Američkih Država koji imaju niže troškove proizvodnje. To je potencijalno opasan problem u sektoru govedine koji može imati dalekosežnije socijalne i ekološke posljedice u nekim regijama Europske unije u koje su zbog posebne prehrane specijalizirane za uzgoj teletine.
- ***Trgovanje na nejednačnom području*** – zakonodavstva EU i SAD se razlikuju. Postoje područja u kojima je proizvođačima i prerađivačima iz Europske unije nametnuta veća ograničenja od njihovih kolega iz SAD-a (to su područja: biotehnologije, kemikalija, okoliša i pravila za dobrobit životinja). Tarife se žele ukinuti kako ne bi došlo do neloyalne konkurencije. Nejednaki poticaji u poljoprivredi izvor su zabrinutosti za proizvođače.

⁴⁴ European Parliament, *Structural and Cohesion policies*, [website], 2014, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU\(2014\)514007_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU(2014)514007_EN.pdf) (pristupljeno 12. svibnja 2016.)

- **Rizik smanjenja EU standarda** – nužna posljedica prethodnog pitanja je potreba da se pronađe zajednički jezik o standardima i propisima. Odstupanja između Europske unije i SAD-a o temeljnim pitanjima, kao što je koncept upravljanja rizicima, razina zaštite zahtijevana od strane potrošača ili uloga države, dovodi do bojazni kako bi harmonizacija ili uzajamno priznavanje moglo sniziti važeće standarde koji su na snazi u Europskoj uniji, ili se može dovesti u pitanje osnovne zaštite potrošača iz EU i okoliša.

Pregovori između EU i SAD o TTIP-u pružaju priliku da se isprave neravnoteže kojima su pogođene Sjedinjene Države. Rasprave vezane uz regulatorne prepreke, posebice one vezane uz zdravstvene i sigurnosne mjere, mogu dovesti do otvaranja novih mogućnosti za izvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz Europske unije. Također TTIP-om se mogu poboljšati prilike za izvoz proizvoda i iz EU i iz SAD-a, a koristi će biti za proizvođače i potrošače s obje strane Atlantika.

4.4. Utjecaj TTIP-a na regulativu

Studija koju je dala izraditi Europska komisija smatra kako bi smanjenjem nekarinskih barijera od 50% dovelo do povećanja bruto domaćeg proizvoda u 2018. godini u Europskoj uniji za 0,7%, a u Sjedinjenim Američkim Državama za 0,3%. Prema studiji, te koristi proizlaze iz povećanjem koristi za potrošače uslijed nižih cijena proizvoda, povećanjem izvoza i proizvodnje u konkurentskim sektorima, biti će niži troškovi proizvodnje zbog bolje usklađenosti regulative i nižih nekarinskih mjera, porast investicijskog toka zbog bolje usklađenosti ulagačkih režima. I u toj studiji pridaje se veća važnost nekarinskim mjerama i regulatornim odstupanjima od ostalih razina tarifa. „Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo između EU i SAD-a ima za cilj biti ambiciozni i sveobuhvatni trgovinski sporazum koji značajno proširuje trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a, povećava gospodarski rast, Sporazum kojim će se otvoriti nova radna mjesta, povećat će se međunarodna konkurentnost i zajedno će se rješavati globalna pitanja od zajedničkog interesa.“⁴⁵ TTIP-om će se uskladiti regulative i transparentnost te će biti kompatibilniji propisi za robe i usluge, koristit će se rane

⁴⁵ The George Washington University, *Regulatori Cooperation: Lessons and Opportunities*, [website], 2016, https://regulatorystudies.columbian.gwu.edu/sites/regulatorystudies.columbian.gwu.edu/files/downloads/US-EU_report_GWRSC.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)

konzultacije kod donošenja značajnih propisa, biti će periodičan pregled postojećih regulatornih mjera te će se primijenivati dobre regulatorne prakse, odnosno one koje su se pokazale kao korisnima za proizvođače i potrošače. U 2014. godini, Europska unija odobrila je bespovratna sredstva Centru za Regulativne Studije, iz Sveučilišta George Washingtona da izrade izvješće te opišu i usporede procedure i politike u EU i SAD-u, te da analiziraju potencijalne regulatorne izazove i mogućnosti koji bi nastali nakon potpisivanja Sporazuma o TTIP-u.

Potencijalne koristi koje su predviđene studijom sa Sveučilišta George Washingtona utjecat će na poslovne subjekte ali i druge aktere na tržištu. Do koristi usklađivanjem regulative doći će zbog:⁴⁶

- **Dijeljenje podataka** – dijeljenjem podataka može doći do smanjenja troškova prikupljanja podataka i testiranja proizvoda s obzirom na to da će doći do eliminacije dupliciranja prikupljanja podataka. Osim toga, podaci iz pojedinih agencija mogu poboljšati regulatorne ishode, jer se takvim dijeljenjem šire informacije koje su glavni input za donošenje odluka agencija čije poslovanje je temeljeno na što točnijim i preciznijim informacijama. Potrošačka komisija o sigurnosti proizvoda radila je s kolegama iz drugih država kako bi lakše identificirale potencijalno opasne igračke. Komisija je radila s kolegama iz Kanade i Meksika na izradi pravilnika o povlačenju nesigurnih proizvoda s tržišta. Prijašnja razmjena podataka može poslužiti za bolje konzultacije o usklađivanju regulative. Postojeći obrasci o radu zajedničkih timova mogu poslužiti kao prve točke kontakata za dijeljenje podataka. Također, dijeljenjem podataka pomaže se agencijama da brže prepoznaju prilike stranih regulativa i da izbjegnu suvišnu inspekciju proizvoda u domaćoj i u zemlji gdje izvoze proizvode, te da pružaju pravovremene informacije potrošačima o učinku proizvoda ili usluga na zdravlje. Primjerice Agencija o hrani i lijekovima i Europska uprava za sigurnost razmijenili su podatke 2007. godine koji su doveli do identificiranja onečišćenja kod proizvodnje hrane za životinje zbog čega je došlo do smrti životinja. Razmjena podataka omogućila je da Agencija o hrani i lijekovima razvije test za otkrivanje zaraženih životinja koje je podijelila s Europskom unijom te ostalim partnerima kako bi se povećala učinkovitost međunarodnog praćenja razvoja zaraženih životinja.

⁴⁶ The George Washington University, *Regulatori Cooperation: Lessons and Opportunities*, [website], 2016, https://regulatorystudies.columbian.gwu.edu/sites/regulatorystudies.columbian.gwu.edu/files/downloads/US-EU_report_GWRSC.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)

- **Poštivanje i provedba** – regulatorne agencije i javnost imat će koristi od zajedničkih napora da se premoste različiti pristupi propisima i izvršenju. Smanjujući broj neusklađenih propisa, režimi po kojima posluju tvrtke, pridonijet će nižim troškovima poslovanja i imat će znatnih koristi za javnost. Bolja suradnja agencija na tom polju pomoći će agencijama ali i stranim kolegama da bolje koordiniraju svoje napore da se uključe tvrtke u izdavanje zajedničkog proizvoda. Regulatorne agencije Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država uspješno su surađivale na proširenju poštivanja i provedbe u zrakoplovstvu. EU i SAD su 2008. godine potpisale Sporazum o kooperaciji regulative o sigurnosti civilnog zrakoplovstva.
- **Suradnja s trećim zemljama** – iskustvo suradnje Potrošačke komisije o sigurnosti proizvoda između EU-e i SAD-a odrazila se na poboljšanje odnosa s trećim zemljama. Od 2008. godine Potrošačka komisija o sigurnost proizvoda i predstavnici Europske komisije proveli su niz sigurnosnih seminara u Kini kako bi educirali kineske proizvođače odjeće, igračka i električnih proizvoda o sigurnosnim zahtjevima koji su na snazi u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama.

Kada dođe do potpisivanja TTIP-a između EU i SAD-a, postoje i izazovi s kojima će se suočiti tržišni akteri. Postoji ograničenje da se usklađivanjem regulative održe poslovne tajne povjerljive kao dio dijeljenja podataka. Također postoji razlika u provođenju političke kontrole u SAD-u nad izvršnim i nezavisnim regulatoornim agencijama. Potreba je za učinkovitijim i ažurnim razmjenama informacija između trgovinskih partnera kako bi se bolje pripremili na nadolazeće propise koji mogu utjecati na međunarodnu trgovinu i investicije. Opseg suradnje kroz TTIP može biti ograničen pitanjima upravljanjem rizicima i razinom političke odgovornosti. Primjerice, američke agencije će možda smanjiti troškove inspekcije koju će obaviti kolege iz EU. No, ta ušteda se može odraziti u javnosti percipirati kao moguće pojavljivanje kemijski nesigurnih potrošačkih proizvoda što može dovesti do velikog nezadovoljstva. Mnogi aspekti međunarodne regulatorne suradnje zahtijevaju investicije od strane agencija koje će trebati čekati za povrat investicije duže vrijeme ili neke agencije neće ostvariti nikakve koristi od tog ulaganja. Rizici koje ističe studija sa Sveučilišta George Washington su:⁴⁷

⁴⁷ The George Washington University, *Regulatori Cooperation: Lessons and Opportunities*, [website], 2016, https://regulatorystudies.columbian.gwu.edu/sites/regulatorystudies.columbian.gwu.edu/files/downloads/US-EU_report_GWRSC.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)

- **Politička ograničenja koja će se odraziti na agencije iz SAD-a** – Agencija za hranu i lijekove ima političko ograničenje koje ih sprečava da prošire svoje djelovanje i suradnju s stranim partnerima. Oni su trenutno u nemogućnosti priznati sistem o sigurnosti hrane iz EU kao usporediv zbog politike odlučivanja Agencije za hranu i lijekove koja zahtjeva od stranih vlada da osiguraju unutarnji i vanjski sustav sigurnosti hrane za sve prehrambene proizvode koji su regulirani od strane Agencije za hranu i lijekove. Različiti pristupi SAD-a i EU u pogledu regulativa, primjerice, sir od nepasteriziranog mlijeka, predstavljaju barijeru za postizanje koristi od zajedničkog deklariranja proizvoda kod kojih su slični regulatorni pristupi.
- **Struktura država članica EU** – regulatorne agencije iz SAD-a često uočavaju prepreke stvaranja uspješne suradnje s kolegama iz EU zbog strukturnih razlika između SAD-a i država članica Europske unije. Primjerice Potrošačka komisija o sigurnosti proizvoda ima veće probleme koordinirati se s EU u vezi povlačenja proizvoda s tržišta nego što je imala u suradnji s Kanadom i Meksikom. Iako nadzor tržišta EU zahtjeva od država članica da informiraju jedna drugu o proizvodima koje će povući s tržišta, ne postoji mehanizam kojim bi se prisililo sve članice EU na isti postupak. Zabrinutost Potrošačke komisije za sigurnost proizvoda može postojati zbog vjerojatnosti da će se povjerljive poslovne informacije čuvati u tajnosti, odnosno da neće razmijenivati. Propisi Potrošačke komisije o sigurnosti proizvoda dopuštaju pregovaranje o ugovorima kako bi se razmijenivale povjerljive poslovne informacije sa stranim kolegama, države u Europskoj uniji nisu ušle u takve sporazume jer ovise o osiguranju povjerljivosti radi zadržavanja informacija zbog sudskih ili parlamentarnih istraga.

No unatoč problemima s kojima se susreću agencije iz Sjedinjenih Američkih Država i Europske unije, postoje primjeri dobre bilateralne i multilateralne prakse. Također imaju niz uspješnih ali i naučenih lekcija koje mogu upotrijebiti u nastojanjima kako bi poboljšali međunarodnu regulativnu suradnju. Postoji nekoliko načina kako bi se mogle iskoristiti dosadašnje dobre prakse:⁴⁸

⁴⁸ The George Washington University, *Regulatori Cooperation: Lessons and Opportunities*, [website], 2016, https://regulatorystudies.columbian.gwu.edu/sites/regulatorystudies.columbian.gwu.edu/files/downloads/US-EU_report_GWRSC.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)

- ***Agencije trebaju prikazivati vrijednost*** – umjesto da samo slijede političke direktive za surdanju, agencije bi trebale bi surađivati s kolegama na međunarodnoj razini. Agencije bi trebale prikazivati vrijednosti i u monetarnim odnosima ali i u boljoj efikasnosti regulatornih outputa – premošćivanjem različitih pristupa regulativama mogu dovesti do većih koristi. Bolja kvantitativna baza prikupljanja i analize podataka može pomoći u savladavanju političkih barijera, te pokazuje angažman oko međunarodnih regulativa, bez pada regulatornog outputa. Nacionalna agencija za sigurnost na autocestama uspješno je radila s Japanom i EU u 1998. godini, na dijelu Globalnog sporazuma gdje su regulatorne agencije ostvarile koristi od međunarodne suradnje zbog međusobne komunikacije. Prijašnji napori suradnje s stranim kolegama, prije stvaranja pravila s namjerom izbjegavanja divergenta i manje učinkovitih outputa, omogućili su Uredu za transport da internalizira vrijednost međunarodne regulatorne suradnje kao alat koji će voditi prema usklađenosti standarda i povećanju zaštite potrošača.
- ***Vodstvo na razini agencija*** – vodstva agencija svojim proaktivnim mjerama ostvaruju suradnju sa stranim kolegama. Suradnju ostvaruju organiziranjem kreativnih foruma, preko sastanaka i razmjene ideja, otvarajući međunarodne urede za bolju koordinaciju s trgovinskim partnerima, sudjeluju u razmjenama rukovoditelja i drugih osoba, utječu na tehnologiju kojom komuniciraju s drugim agencijama, te rade sa stranim kolegama kako bi osigurali prostorne kapacitete i treninge za strane izvoznike – naročito za izvoznike iz zemalja u razvoju. Potrošačka komisija o sigurnosti proizvoda promijenila je svoj model o zapošljavanju jednog zaposlenika čija je odgovornost za međunarodne aktivnosti, te su osnovali Ured za međunarodne programe i međudržavne poslove na čijem je čelu predsjednik. Ta promjena, donesena u 2004. godini, promijenila je pristup Potrošačke komisije o sigurnosti proizvoda na međunarodnoj kooperaciji iz *ad hoc* pristupa u opsežan i koordiniran plan.
- ***Memorandum o razumijevanju*** – Memorandum o razumijevanju ima dokazanu vrijednost i to djelomično zbog ugovorene strukture za specifičnu interakciju između propisa. Memorandum o razumjevanju olakšava dijalog između strana i dovodi poboljšanje rezultata. Tako je Agencija za hranu i lijekove pregovarala uz Memorandum o razumijevanju s generalnim predstavnikom Europske komisije o zaštiti potrošača u 2005. godini. Taj sporazum pruža zaštitu od povjerljivih komercijalnih informacija koje

se dijele s Europskom unijom na istoj razini koju pruža kompanijama iz SAD-a da šalju informacije Agenciji za hranu i lijekove. Međunarodno regulatorna suradnja između SAD-a i EU dovela je do koristi da je povećan broj zemalja koje razmatraju ulazak u Memorandum o razumijevanju. Potrošačka komisija o sigurnosti proizvoda potpisala je s partnerskom agencijom iz Kine Memorandum o razumijevanju što je dovelo do Američko – Kineskog samita o sigurnosti u 2005. godini. Također je vrlo vidljiv angažman Potrošačke komisije o sigurnosti proizvoda s Europskom komisijom koji ima utjecaj na Kinu s obzirom na to da su Europska unija i Sjedinjene Američke Države dva najveća trgovinska partnera Kine.

- ***Medusobno priznavanje*** – iako se teško postižu, Sporazumi o međusobnom priznavanju mogu dozvoliti domaćim regulatornim agencijama da uštede znatno vremena i resursa u prepoznavanju jednakih metoda stranih kolega. Dakle, može doći do smanjenja količine testiranja, certificiranja i inspeksijskih nadzora kako bi se agencije bavile robom kojom se trguje između zemalja. Postoji zabrinutost da Potrošačka komisija o sigurnosti proizvoda nerado priznaje nadležnost drugih agencija, iako bi uvažavanje pridonijelo efikasnijoj zaštiti potrošača. No, različiti zahtjevi podataka mogu smanjiti spremnost za prepoznavanje drugih standarda. Primjerice sporazum između SAD-a i Ujedinjenog Kraljevstva o medicinskim uređajima pridonijet će razmjeni informacija koje su potrebne za prepoznavanje inspekcija koje su zadužene za medicinske uređaje koji su proizvedeni u jednoj zemlji ali su namijenjeni izvozu u drugu državu.
- ***Zajednički razvijene aktivnosti*** – podijeljena granica između SAD-a i Kanade zahtijeva međusobno priznavanje i suradnju u željezničkoj i cjevovodnoj regulativi. Dužnosnici SAD-a i Kanade analiziraju, istražuju i dijele nesreće i podatke o ovrhama preko granice cjevovodnim operaterima. SAD i Kanada izdali su ujednačene propise koji se odnose na opasne materijale i željezničke nesreće.
- ***Olakšan multilateralni dijalog preko treće strane*** – neke agencije su pomoću multilateralne organizacije, kao što je OECD, koji može poslužiti kao koristan posrednik kako bi se olakšali pregovori i okupile međunarodne regulative. To, također dovodi do smanjenja troškova ako agencije mogu sudjelovati u međunarodnim susretima, nego kad trebaju sami organizirati bilateralne susrete. Organizacija za ekonomsku suradnju i

razvoj, Svjetska zdravstvena organizacija i Ujedinjeni narodi uspješno služe kao forumi za multilateralne regulatorne suradnje.

- ***Prethodna najava*** – pružanje najave o predstojećim regulativama, vjerojatno će utjecati na međunarodnu trgovinu i investicije proširujući javnu suradnju u stvaranju pravila i omogućuje se interesno-utjecajnim skupinama da budu svjesni dolazećih propisa koji će možda imati utjecaj na njih. Dodatno to može poboljšati regulatorni rezultat, odnosno efikasnije praćenje regulativa pomoći će prepoznati prilike od značajne koristi preko suradnje „regulator-to-regulator“ uz relativno male troškove. Velik broj pravila koje izdaju američke regulatorne agencije svake godine imaju značajan efekt u međunarodnoj trgovini. Također ima dosta područja u kojima je prilika za američke regulatorne agencije da poboljšaju trenutni sustav izvješćivanja trgovinskih partnera i javnosti o regulativama koje su pod razmatranjem agencija. Što prije će, javnost, poslovni subjekti i trgovinski partneri, biti svjesni dolazećih propisa koji mogu imati utjecaj na njih, više će imati vremena uključiti se u donošenje tih propisa kako bi se izbjegle nepotrebne razlike u standardima, osigurati će se više vremena javnosti da predlože poboljšanja vezana uz propise, ujedno bi se izbjegla nekompatibilnost, smanjili bi se troškovi, te bi regulatorni režimi između država postali efikasniji.
- ***Strani dužnosnici i strani programi razmjene*** – regulatorne agencije imat će koristi od razmjene dužnosnika i tehničkog osoblja između država. Razmjenom dužnosnika može doći do bolje koordinacije s trgovinskim partnerima. Agencija za hranu i lijekove je u 2011. godini uložila napore u poboljšanje suradnje tako da je osnivala međunarodni ured. Aktivnosti ureda uključuju rad na pregovaranju o Memorandumu o razumijevanju, ulaganju napora kako bi se olakšala Transatlantska ekonomska suradnja na višoj regulatornoj razini i rad na proširenju efikasnosti i obveza povjerljivosti. Agencija za hranu i lijekove poslala je svoje tehničke stručnjake u partnerske agencije diljem Europe kao što je Europska medicinska agencija i Uprava za Europsku sigurnost. Tehnički stručnjaci iz tih agencija otišli su na privremeni rad u Agenciju za hranu i lijekove. Potrošačka komisija o sigurnosti proizvoda, također ima uspostavljen program razmjene dužnosnika od 2012. godine. Oni su ugostili sigurnosne dužnosnike iz Australске komisije potrošača.

Sve složeniji trgovinski obrasci i više razine globalne trgovine zahtijevaju uspješnu međunarodnu regulatornu suradnju, kako bi se izbjegle tehničke prepreke za trgovinu, te kako bi se povećali regulatorni rezultati. Postoje mnogi alati i metode kojima bi se mogla poboljšati regulatorna suradnja između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država.

5. PREGOVORI O TTIP-U

Pregovori o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država počeli su u srpnju 2013. godine. Do sada je održano trinaest runda pregovora. Europsku uniju u pregovorima predstavlja Ignacio Garcia Barcero koji je direktor Opće uprave za trgovinu Europske unije. Gospodin Barcero koordinira rad na Visoke radne grupe o rastu i zapošljavanju između EU i SAD-a. Visoka radna grupa o rastu i zapošljavanju predložila je pokretanje pregovora o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu. „Gospodin Barcero pridružio se Europskoj komisiji 1987. godine i ima veliko iskustvo na raznim područjima trgovinske politike. Gospodin Barcero izdao je nekoliko radova i publikacija na temu trgovačkog prava, GATT i WTO sustavu, mjerama zaštite, trgovini i konkurentnosti, WTO-va reforma rješavanja sporova i bilateralna pravila za rješavanje sporova u europskim sporazumima o slobodnoj trgovini.“⁴⁹ TTIP je ambiciozni i najveći bilateralni sporazum o kojem se pregovara. „Pregovarački tim Sjedinjenih Američkih Država predvodi Dan Mullaney, glavni koordinator Ureda trgovinsko predstavništvo Sjedinjenih Američkih Država.“⁵⁰ Pregovara se o 24 područja koja su podijeljena u 3 kategorije: pristup tržištu, regulatorna usklađenost i pravila. Područja pregovora su:⁵¹

- **Pristup tržištu:** 1) Carine i pristrojbe, 2) Usluge, 3) Javna nabava, 4) Pravila podrijetla,
- **Regulatorna usklađenost:** 5) Regulatorna usklađenost, 6) Tehničke barijere u trgovini, 7) Sanitarna i fitosanitarna pitanja; Sektori: 8) Kemikalije, 9) Kozmetika, 10) Automobili, 11) Inženjerstvo, 12) Medicinski uređaji, 13) Farmaceutski proizvodi, 14) ICT, 15) Pesticidi, 16) Tekstil,
- **Pravila:** 17) Održivi razvoj, 18) Energija i sirovine, 19) Carine i olakšavanje trgovine, 20) Mala i srednja poduzeća, 21) Zaštita ulaganja i rješavanje sporova između investitora i države, 22) Rješavanje sporova između država, 23) Konkurentnost 24) Zaštita intelektualnog vlasništva i zemljopisnog podrijetla.

⁴⁹ European Commission, *Mr. Ignacio Garcia Barcero*, [website], 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151669.pdf (pristupljeno 10. svibnja 2016.)

⁵⁰ The Office of the United States Trade Representative, *List of Lead Negotiators for the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)* [website], 2013, <https://ustr.gov/sites/default/files/lead%20negotiators%20list%20TTIP.pdf> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)

⁵¹ Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Partnerstvo za transatlantsku trgovinu i ulaganja*, [website] 2016, <http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-ttip.pdf> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)

5.1. Runde pregovora o TTIP-u

Prva runda pregovora o TTIP-u održana je od 8. do 12. srpnja 2013. godine u glavnom gradu Sjedinjenih Američkih Država, Washingtonu. „U prvoj rundi pregovora govorilo se o pristupu tržištu za poljoprivredne i industrijske proizvode, javnoj nabavi, investicijama, sirovinama i energiji, regulatornim problemima, sanitarnim i fitosanitarnim mjerama, uslugama, pravima intelektualnog vlasništva, održivom razvoju, malim i srednjim poduzećima, rješavanju sporova, konkurentnosti, običajima i olakšavanju trgovine te o poduzećima u državnom vlasništvu.“⁵² Tijekom prve runde pregovora, pregovarači su se susreli s oko 350 interesno-utjecajnih skupina. Tu su bili predstavnici akademske zajednice, sindikati, predstavnici privatnog sektora i nevladinih organizacija. Predstavnici interesno-utjecajnih skupina imali su formalnu prezentaciju te su postavljali pitanja vezana uz sporazum.

Nastavak pregovora održan je u Bruxellesu od 11. do 15. studenog 2013. godine. Teme o kojima se raspravljalo:

- *usluge i investicije*
- *energija i sirovine*
- *regulativa*

Oba šefa pregovarača izjavili su da komunikacija, posebice vezana uz regulativu, je i biti će temeljena na fundamentalnom principu da se ništa ne smije dovesti u pitanje zaštite potrošača, okoliša, zdravlja i sigurnosti s obje strane. „Glavni cilj je da se ne snizi stupanj trenutne zaštite. Što se tiče interesno-utjecajnih skupina i transparentnosti, oba šefa pregovarača naglasili su da je od presudne važnosti potreban dobar dijalog s najširim mogućim interesno-utjecajnim skupinama i civilnim društvima kako bi se uključili u pregovore i dali svoj doprinos. Europska komisija dovršila je aranžmane o Sporazumu.“⁵³ Predstavnici interesno-utjecajnih skupina imali su neka pitanja koja su se odnosila na: status i napredak pregovora u pojedinim sektorima (lijekovi, poljoprivreda, usluge – posebice u financijskom sektoru), kako se interesno-utjecajne skupine mogu povezati s pregovaračima kako bi osigurali budući ulaz u raspravu, opseg

⁵² European Commission, *First round of TTIP negotiations kick off in Washington D.C.*, [website] 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151595.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)

⁵³ European Commission, *Second round of Transatlantic trade and investment partnership*, [website], 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151920.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)

rasprave oko socijalnih i radničkih problema te koja će biti veličina i kompozicija najavljene savjetodavne grupe Europske unije.

U trećoj rundi pregovora, koja je održana u Washingtonu od 16. do 20. prosinca 2013. godine, najviše se razgovaralo o:⁵⁴

- dvadeset i četiri radnih grupa koje su uspostavljene na prvoj rundi pregovora koje su predstavile probleme vezane uz sporazum. Pregovaračima je postalo jasno da neće sve radne grupe pridonijeti sporazumu,
- najvažnija komponenta pregovora o TTIP-u su regulatorna pitanja. Pregovarači su postigli napredak u pregovorima u nekoliko sektora: automobili, kemikalije, kozmetika, ICT, farmaceutski proizvodi i medicinski uređaji,
- tijekom treće runde pregovora započeli su pregovori o smanjenju carina.

Točke pregovaranja kod kojih je došlo do zapinjanja u pregovorima su:

- financijske usluge,
- sanitarno i fitosanitarno područje,
- rješavanje sporova između država i investitora.

Bruxelles je bio domaćin slijede runde pregovora koja je održana od 10. do 14. ožujka 2014. godine. Glavni pregovarač EU Ignacio Garcia Bercera i SAD-a Dan Mullaney održali su sastanak s predstavnicima više od 300 interesno-utjecajnih skupina. Teme pregovora bile su⁵⁵:

- želja obje strane je pronaći najbolji način za rješavanje tri glavne komponente – carine, usluge i javnu nabavu,
- cilj je postići bolju regulatornu usklađenost, bez kompromitiranja dosadašnjih standarda poštivanja regulativa,
- zajednička trgovinska pravila su glavna ambicija TTIP-a. Olakšavanje trgovine i niže carine važna su područja pregovora o TTIP-u kako bi se stvorili bolji uvjeti za trgovinu. Posebni element sporazuma su mala i srednja poduzeća koja najviše koristi očekuju od TTIP-a.

⁵⁴ Sutton K., *TTIP negotiations: Summary of round 3*, [website], 2014, [http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/BBrief-TTIP%20Round%203%20\(14Jan14\).pdf](http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/BBrief-TTIP%20Round%203%20(14Jan14).pdf) (pristupljeno 13. svibnja 2016.)

⁵⁵ European Commission, *Transatlantic Trade and Investment Partnership*, [website], 2014, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/march/tradoc_152294.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)

Predstavnik interesno-utjecajnih skupina zanimalo je u kojoj mjeri svaka od strana sluša i ohrabruje interesno-utjecajne skupine za uključivanje u pregovore, uključujući mala i srednja poduzeća, te je naglašena važnost obavješćivanja javnosti o utjecaju TTIP-a na stanovništvo EU-a i SAD-a, kako su proizvodi iz EU sa zaštitom geografskog podrijetla zaštićeni na tržištu SAD-a, kakav će biti utjecaj TTIP-a na trgovinu poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima, osobito na govedinu i vino, te potreba za zaštitom proizvoda kao što je konzervirana tuna, kakav će biti utjecaj na pojedine industrije zbog razlike u cijenama energenata i regulativi o emisiji.

Kod sljedeće runde pregovora, najvažnije teme su bile:⁵⁶

- razmjena prijedloga teksta o smanjenju carina, ali obje strane su bile nezadovoljne zbog nedovoljno ambicioznih inicijalnih ponuda,
- SAD su pripremile ponudu o smanjenju prepreka pristupa tržištu za usluga, ali od strane EU zatražena je odgoda jer njihova ponuda nije bila finalizirana,
- Europska unija izdala je naknadno dodatan rad u kojem su naveli svoja stajališta o područjima kemikalija, kozmetike, motornih vozila, farmaceutskih proizvoda, tekstilu i odjeći.

Točke pregovora oko kojih je došlo do neslaganja su:

- poglavlje o zaštiti investicija,
- pregovarači Europske unije zahtijevaju veću zaštitu geografskog podrijetla proizvoda,
- pregovarači SAD-a ne žele uključivanje regulative o financijskoj suradnji u TTIP.

Tijekom iduće runde pregovora, područja pregovora o kojima se najviše raspravljalo bila su:⁵⁷

- **Trgovina dobara** – Raspravljalo se o odredbama koje se odnose na poljoprivrednu trgovinu, vino, te su razmjenjena mišljenja o necarinskim pitanjima,
- **Carine** – došlo je do razmjene inicijalnih ponuda, te se raspravljalo o tehničkim pitanjima ponuda i statističkim podacima bilateralne trgovine,
- **Usluge** – raspravljalo se o širokom rasponu problema kao što je prekogranična trgovina uslugama, financijske usluge, telekomunikacijske usluge, e-trgovina,

⁵⁶ Sutton K., *TTIP negotiations: Summary of round 4 and 5*, [website], 2014, [http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/BBrief%20TTIP%20Summary%20Round%204-5%20\(12June2014\).pdf](http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/BBrief%20TTIP%20Summary%20Round%204-5%20(12June2014).pdf) (pristupljeno 13. svibnja 2016.)

⁵⁷ European Commission, *State of Play of TTIP negotiations after the 6th round*, [website], 2014, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/july/tradoc_152699.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)

- **Regulatorna usklađenost** – izneseni su ciljevi obje strane, te je rasprava dovela do poboljšanja regulatorne suradnje, uključenosti interesno-utjecajnih skupina i jačanja analize međunarodnih trgovinskih carina,
- **Sanitarne i fitosanitarne mjere** – obje strane nastavile su istraživati brojne teme kako bi pokrili poglavlje o sanitarnim i fitosanitarnim mjerama, odnosno teme institucionalne strukture, ekvivalencije, revizije i provjere, te olakšavanje trgovine.

Pregovaralo se o svim sektorima uključenim u TTIP te o načinu usklađivanja pravila i principa kod energije i sirovina, trgovini i održivom razvoju, pravilima podrijetla, konkurentnosti, pravima intelektualnog vlasništva, malim i srednjim poduzećima, trgovini lijekovima, carinama i olakšavanju trgovine, rješavanju sporova između država te institucionalnim i pravnim problemima.

Tijekom sedme runde pregovora sva područja su bila zastupljena osim područja o tekstilu. „Vidljiv je napredak na tehničkom polju regulatorne usklađenosti i svih sektora. Rasprava o pristupu tržištu sadržavala je tekst o pristupu tržištu, ponude usluga i investicija i poljoprivredne necarinske barijere. Nikakvi pregovori nisu vođeni o carinama, nabavi, održivom razvoju, politici konkurentnosti, pravilima podrijetla i financijskim uslugama. Kao i u prijašnjoj rundi, ni u ovoj nije bilo razgovora o zaštiti investitora, odnosno rješavanju sporova između investitora i država.“⁵⁸ Kod pregovora o sektorima uključenih u TTIP najvažnija je bila rasprava o automobilima gdje se raspravljalo o ekvivalentnosti postojećih regulativa, ideji za usklađivanjem, istraživačkim agendama i mogućim područjima suradnje od zajedničkog interesa, zatim kozmetici, zatim o kozmetici gdje glavni cilj Europske unije ostaje usklađivanje metoda procjene sigurnosti i racionalizacije u postupku davanja i odobrenja Američkih sastojaka, kao što su UV-fiteri, kod područja o ICT-u su nastavljeni pregovori o e-označavanju, suradnji o nadzoru tržišta i načela o ocjeni sukladnosti za šifriranje komercijalnih proizvoda. Rasprava o pesticidima se odnosila na pet glavnih problema: zajednički pregled aktivnih tvari, suradnja na postavljanju Maksimalnih dopuštenim razinama taloga, poboljšanje koordinacije s Radnom grupom o pesticidima OECD-a, prenošenje Kodeksa o Maksimalnim dopuštenim razinama taloga, prijedlog EU vezan za olakšavanje trgovine i transportnih provjera: kao potencijalni projekti odabrani su maslinovo ulje i jagode.

⁵⁸ European Commission, *Report of the seventh round of negotiations*, [website], 2014, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/october/tradoc_152859.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)

U nastavku pregovora koji su održani u Bruxellesu u veljači 2015. godine razgovaralo se o svim područjima sporazuma osim na području rješavanja sporova između investitora i država. Kao i u ranijim rundama pregovora, održan je sastanak s predstavnicima interesno-utjecajnih skupina kojih je ovaj put bilo oko 400. Prema području pristupa tržištu, pregovaralo se o carinama i poljoprivredi gdje su se pregovori vodili sektor po sektor od industrijskih dobra do ribolova. Prva ponuda o poljoprivrednim carinama započela je strukturom i uvjetima. Očekuje se daljnji angažman od obje strane veza uz poljoprivredne carine, kod rasprave o trgovini robom pridružili su se sjednici eksperti za carine kako bi se uključili u raspravu. Kod usluga je vođena konstruktivnu raspravu u mnogim područjima telekomunikacijske regulatorne discipline. Dobar napredak je postignut kod autorizacije, regulatornih tijela i oskudnih resursa.

U regulatornim komponentama sporazuma, pregovaralo se o sanitarnim i fitosanitarnim mjerama te je zaključeno da tekstovi prijedloga o TTIP-u koje su napravili predstavnici EU-a i SAD-a neće pridonijeti smanjenju standarda sigurnosti hrane ili ograničiti prava bilo koje strane. Zajednički cilj je omogućiti poboljšanje regulatornih procedura i tražiti sredstva za olakšanje trgovine za micanje nepotrebnih barijera. U području tehničkih barijera trgovini, delegacije Europske unije i SAD-a raspravljale su o problemima vezanim za standardizaciju, transparentnost, ocjeni sukladnosti, te pristupu prema trećim zemljama.

U području automobila je prezentiran metodologije za utvrđivanje ekvivalentnosti i niza popratnih akcija o kojima su se strane usuglasile. Značajan dio sastanka bio je posvećen prikupljanju podataka, obradi i korištenju. O području medicinskih uređaja obje strane su prihvatile zajedničku obvezu raditi na regulatornim pitanjima vezanih za medicinske uređaje. Što se tiče revizije Sustava kvalitete menadžmenta, raspravljalo se o sljedećim koracima prema sudjelovanju EU kao promatrača u Medical Devices Single Audit Pilot. Kod područja kozmetike, glavni cilj EU ostaje usklađivanje metoda procjene sigurnosti i racionalizacije u postupku davanja i odobrenja Američkih sastojaka, kao što su UV-filteri. Proširena je rasprava na području inženjeringa na cestovnu sigurnost poljoprivredne i konstrukcijske mašinerije, na ispušne plinove iz necestovnih mašinerija, te na rizike ocjenivanja standarda za strojeve.

Također se raspravljalo o trgovini i održivom razvoju, energiji i sirovinama, pravima intelektualnog vlasništva i geografskih indikatora, carinama i olakšavanju trgovine, malim i srednjim poduzećima, pravima podrijetla i rješavanju sporova.

Tijekom iduće runde pregovora, pregovarači su se najviše fokusirali na regulatornu suradnju i pravila. Kod poglavlja vezanih uz regulatornu suradnju, pregovaralo se o:⁵⁹

- **Sanitarne i fitosanitarne mjere** – nakon duge i iscrpljujuće rasprave donijeta je odluka o zajedničkom radu na tekstu. Između ostalog, pregovarači obje strane pregledali su stanje neriješenih zahtjeva za pristup tržištu,
- **Regulatorna usklađenost** – pregovarači EU su prezentirali svoj pročišćeni tekst o regulatornoj suradnji koji sadrži niz pojašnjenja što se tiče opsega i posebnih odredbi o središnjim neregulatornim aktima. Obje strane su se složile kako će nastaviti raditi na najprikladnijim institucionalnim odredbama o regulatornoj suradnji, te će utvrditi prioritete buduću suradnje kako bi pronašli ravnotežu između izbjegavanja dupliciranja i prevelike birokratske procedure. Cilj je postaviti politike i standarde zaštite koji će poštivati regulatorni suverenitet svake strane,
- **Tehničke barijere trgovini** – rasprava se vodila o tome kako poboljšati okvire koji reguliraju pitanja za ocjenu sukladnosti. Razgovaralo o standardima i transparentnosti, te su otvorene mogućnosti svim interesno-utjecajnim skupinama za sudjelovanje u standardizaciji procesa,
- **Kemikalije** – napredak je postignut kod dva pilot projekta vezanih uz kemikalije, te su pozitivni indikatori o trećem pilot projektu o analiziranju sličnosti i razlika lista sa sigurnosnim podacima,
- **Tekstil** – rasprava se vodi oko etiketiranja, sigurnosnih zahtjeva i standarda. Strane su raspravljale o označavanju tekstilnih vlakana na etiketama, te o ispitivanju zapaljivosti svile,
- **ICT** – strane su razmijenile informacije o različitom tijeku ICT inicijativa u EU i SAD-u na području semantičke i sintaktične kompatibilnosti zdravstvene evidencije, šifriranja, e-označavanju, suradnji u nadzoru tržišta i e-pristupačnosti,
- **Pesticidi** – raspravljalo se s ciljem daljnjeg traženja mogućnosti za suradnju bez dupliciranja posla. Dogovoreno je organizirati daljnji rad i učvrstiti osnovu za suradnju, pogotovo u području ostataka pesticida.

Kod područja o pravima intelektualnog vlasništva rasprava je usredotočena na dva prijedloga podnesenih od strane pregovarača EU-a. Prvi je popis međunarodnih ugovora kojih će se dvije

⁵⁹ European Commission, *Report of the ninth round of negotiations for the Transatlantic trade and investment partnership*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/may/tradoc_153437.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)

strane pridržavati Sporazumom o TTIP-u, dok drugi prijedlog ima za cilj borbu protiv krivotvorene robe. Također se velika rasprava vodila o geografskim indikatorima jer su SAD-e ostale neodređene u pogledu zaštite zemljopisnog podrijetla. Kod područja o malim i srednjim poduzećima poglavlje o odredbama načelno je dogovoreno, ali podliježe konačnom pregledu. Rasprava se nastavila o transparentnosti, odnosno razmjeni informacija

Nova rasprava je održana u Bruxellesu i vodila se oko pristupa tržištu, te je obuhvaćala usluge gdje su pregovarači EU podnijeli prijedlog teksta (naslov: O trgovini uslugama, ulaganju i e-trgovini; prijedlog ima rezervirano mjesto za zaštitu ulaganja). „Postignut je napredak u konsolidaciji teksta koji se odnosi na Opće propise u području pravila o podrijetlu. Raspravljalo se o tekstu pristupa dobrima gdje se rasprava odnosila na carine, licenciranje i neke definicije, te se raspravljalo o tekstu za poljoprivredno tržište, odnosno raspravljalo se o predloženom tekstu EU o vinima i o podloženom tekstu SAD-a o alkoholnim pićima, te o drugim necarinskim pitanjima. Nije bilo rasprave o carinama i javnoj nabavi. Raspravljalo se o svim regulatornim problemima i pravilima.“⁶⁰

Najvažnije rasprave o regulatornim komponentama uključivale su:

- **Regulatorna usklađenost** – sjednica se odvijala na način pitanje – odgovor o tekstovima EU-a i SAD-a, detaljnije istražuju ciljeve, djelokrug, odnosi prema drugim poglavljima i praktični aspekt provođenja predloženih odredbi. U raspravi je sudjelovao velik broj Komisijskih službi. Zahtjeva se bolje razumijevanje sustava kako bi se mogle dijeliti iskustva i koristi. Pregovarači EU pružaju informacije o poboljšanom planiranju i informacijskom alatu koji su nedavno usvojili za bolju regulaciju; Američka strana predstavila je svoje najnovije smjernice za Izvršnu naredbu 13609: promicanje međunarodne regulatorne suradnje, izdane od strane Ureda za informiranje i regulatorne poslove,
- **Tehničke barijere trgovini** – nastavila se rasprava o tome kako poboljšati okvire koji reguliraju pitanja ocjene sukladnosti, odnosno kako će se potvrditi da su skladu s važećim tehničkim propisima koji se odnose na zdravlje, sigurnost ili bilo koje javne ciljeve. Također se nastavila rasprava o standardima i transparentnosti, osobito u

⁶⁰ European Commission, *Report of the tenth round of negotiations for Transatlantic trade and investment partnership*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/july/tradoc_153667.pdf (pristupljeno 14. svibnja 2016.)

pogledu mogućnosti sudjelovanja interesno-utjecajnih skupina u procesu standardizacije,

- **Kemikalije** – napredak je zabilježen u odnosu na dva pilot projekta o kemikalijama (o procjeni prioriteta kemikalija, kao i razvrstavanju i označavanju tvari). Američki pregovarači predložili su novi pilot projekt o analizi razlike u izračunu razvrstavanju smjesa s mogućim posljedicama za sigurnost lista podataka. Također se razgovaralo o prijedlogu nacрта teksta u Europskoj uniji,
- **Farmaceutski proizvodi** – rasprava o farmaceutskim proizvodima vodila se uz sudjelovanje regulatornih agencija Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država. Pokrivene su ključne teme: napredak o odgovarajućim Dobrim proizvodnim praksama, procjena sustava, generički lijekovi, dovršetak reforme o Međunarodnoj konferenciji o harmonizaciji tehničkih zahtjeva za registraciju lijekova za ljudsku uporabu, te razmjena ključnih informacija,
- **Inženjerstvo** – raspravlja se o mogućim područjima zajedničke regulatorne suradnje u inženjerskom sektoru. Obje strane su se složile da bi mogle sudjelovati u ovim regulatornim raspravama te da bi trebali utvrditi područja suradnje od posebne ekonomskog značaja i gdje će regulatorna struktura biti slična.

Najznačajniji napredak u pregovorima u području pravila bio je kod malih i srednjih poduzeća gdje je postignut napredak u konsolidaciji teksta prijedloga, te je gotovo dogovoreno poglavlje o odredbama o suradnji. Pregovarači SAD-a su predstavili prijedlog institucionalnog osnivanja. Rasprava o rješavanju sporova između država usmjerena je na pravila postupka, na prijedlog pregovarača Europske unije o dobrovoljnom i konstruktivnom mehanizmu posredovanja. Dobar napredak je postignut u konsolidaciji odgovarajućih tekstualnih prijedloga za zajednički tekst, te se razrađuju elementi kompromisa za one dijelove tekstova koji se znatno razlikuju.

U jedanaestoj rundi pregovora održanoj u Washingtonu i Miamiu od 14. do 23. listopada, razgovaralo se svim obuhvaćenim područjima, osim o zaštiti ulaganja i sustavu investicijskih sudova. Pregovori o pristupu tržištu vodili su se na područjima:⁶¹

- **Trgovina robom** – održana je rasprava o nizu članaka u poglavlju o trgovini robom, te obje strane imaju zajedničke ciljeve u pogledu većine članaka i dogovorile su plan rada

⁶¹ European Commission, *Izvešće o 11. krugu pregovora o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154300.pdf (pristupljeno 14. svibnja 2016.)

za daljnje objedinjavanje prijedloga tekstova. Pitanja o kojima se razgovaralo uključuju ograničenja uvoza/izvoza i licenciranja, oslobođenje od carina za ponovno proizvedene proizvode i za proizvode vraćene nakon popravka. Obje strane su preispitale skupine proizvoda za koje je jedna od stranaka zatražila brže postupno ukidanje carina te skupine proizvoda u odnosu na koje će postupno ukidanje carina dulje trajati. Pregovarači EU-e podržali su uvođenje u TTIP posebnih i sveobuhvatnih pravila o vinima i alkoholnim pićima koja bi uključivala zaštitu naziva vina i alkoholnih pića EU-a i SAD-a, praksu proizvodnje vina, pravila označivanja i certifikaciju. Ta pravila bi se temeljila na postojećim bilateralnim sporazumima o vinu (Sporazum o trgovini vinom iz 2006. godine) i jakim alkoholnim pićima (Sporazum o uzajamnom priznavanju određenih jakih alkoholnih pića iz 1994. godine),

- **Javna nabava** - zajednički cilj u pogledu javne nabave koji je utvrdila radna skupina jest povećati poslovne prilike pomoću znatno poboljšanog pristupa javnoj nabavi na svim razinama upravljanja. Pregovaralo se o temama pristupa tržištu, te o tekstu poglavlja o javnoj nabavi. Pregovarači Europske unije smatraju da je važno osigurati da postupci javne nabave obuhvaćaju okolišna i socijalna pitanja,
- **Pravila o podrijetlu** – cilj je definirati pravila o podrijetlu proizvoda kojima je sporazumom osigurano povlašteno postupanje. Strane su usuglasile spojeni tekst svojih početnih prijedloga o horizontalnim pravilima i načelima koja se primjenjuju na podrijetlo, no nije se razgovaralo o postupcima utvrđivanja podrijetla. Razmijenili su se djelomične prijedloge o posebnim kriterijima za industrijske proizvode za koje će se smatrati da potječu s njihovih državnih područja. Tim prijedlozima nisu bile obuhvaćene određene kemikalije, tekstil i odjeća.

Kod regulatornih područja raspravljalo se o regulatornoj usklađenosti gdje se rasprava vodila o dobroj regulatornoj praksi i suradnji, te su strane dale primjedbe na prijedloge tekstova druge strane i odgovorile na pitanja u kojima se tražilo pojašnjenje. Strane su pojašnjavati pravna pitanja, te pitanja vezana za pojmovima i definicijama koji se upotrebljavaju u prijedlozima tekstova. Pregovarači EU-a su započeo razgovore u cilju razmatranja kako bi regulatori s obje strane mogli imati koristi od alata za planiranje i drugih alata za podupiranje regulatorne suradnje. Pregovarači SAD-a su dostavili informacije o najnovijoj inicijativi za poboljšanje i usmjeravanje aktivnosti regulatorne suradnje saveznih regulatornih agencija, posebno onih koje bi mogle dovesti do znatnih regulatornih djelovanja. U području farmaceutskih proizvoda regulatori s obje strane prezentirali su

ažurirane informacije o tome što je do sada učinila radna skupina zadužena za ocjenjivanje istovjetnosti inspeksijskih sustava dobre proizvođačke prakse u EU-u i SAD-u. Pregovarači EU-e su potvrdili da će prije sljedeće runde pregovora namjerava dostaviti tehnički dokument u kojem će biti navedene prilike za daljnju suradnju i usklađivanje u području odobravanja generičkih proizvoda. Nastavit će se razgovori o sredstvima za uspostavu okvira kojim se omogućuje razmjena povjerljivih informacija između regulatora. U budućim rundama pregovora razgovarat će se o odobravanju pedijatrijskih lijekova, transparentnosti cijena i naknada troškova. Kod područja o medicinskim uređajima je postignut napredak u pregovorima, te je EU postala promatrač u međunarodnom pilot projektu jedinstvene revizije Medical Devices Single Audit Pilot, koji za cilj ima razviti sustav revizije proizvođača za upravljanje kvalitetom koju će prihvatiti različite države. Pregovarači su nastaviti s tehničkom raspravom znanstvenih stručnjaka obje strane o metodama EU-a i SAD-a za ocjenjivanje sigurnosti sastojaka kozmetičkih proizvoda, kao što su UV-fiteri. Od strane pregovarača Europske unije zahtjeva se da SAD- objavi službenu izjavu kojom će se potaknuti proizvođači iz SAD-u da izaberu alternative testiranju na životinjama.

U području o ICT-u se pregovaralo o novostima u području specifičnih stopa apsorpcije za mobilne telefone i softverskog definiranog radiouređaja. Rasprava je izazvala znatnu pozornost interesno-utjecajnih skupina. U području e-zdravstva obje su strane izvijestile o napretku mjera provedenih u okviru Memoranduma o razumijevanju između Europske komisije i Ministarstva zdravstva i usluga Sjedinjenih Američkih Država o informacijama povezanim sa zdravljem i komunikacijskim tehnologijama. Također je preispitan napredak pilot projekata u području prioriternih kemikalija, klasifikacije i označivanja tvari, te su donijeti početni zaključci na tih projekata. Pregovarači EU-e su istaknuli da se na temelju pilot projekata može zaključiti da je važno pročitati nacрте ažuriranih prioriternih popisa i dati svoje primjedbe kako bi se mogao bolje uskladiti rad na određenoj tvari.

Važniji pregovori u području pravila bili su o:⁶²

- ***Mala i srednja poduzeća*** – pregovaralo se o dva ključna područja: institucionalnoj dimenziji i odredbama o razmjeni informacija. Obje strane su suglasne da trebaju malim i srednjim poduzećima pružiti ažurne informacije na jednostavan način. No,

⁶² European Commission, *Izvešće o 11. krugu pregovora o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154300.pdf (pristupljeno 14. svibnja 2016.)

- nije donesena odluka o informacijama koje će se pružati. Također je održana konstruktivna rasprava o osnivanju predloženog Odbora za mala i srednja poduzeća,
- **Carine i olakšavanje trgovine** – pregovarači EU-e traže uvođenje pravila kojima će se ubrzati i olakšati izvoz i uvoz između Europske unije i SAD-a, te da pritom roba prolazi kroz nužne carinske provjere i kontrole. Rasprava je pridonijela napretku na izradi objedinjenog teksta poglavlja,
 - **Prava intelektualnog vlasništva** – raspravom o pravima intelektualnog vlasništva su bili obuhvaćeno patenti, autorska prava, određeni aspekti zaštite regulatornih ispitnih podataka, biljne sorte, trgovinske tajne, žigovi, provedba (uključujući granične mjere), načela i suradnje, te međunarodni sporazumi o pravima intelektualnog vlasništva. Obje strane su izvijestile o napretku u postupcima ratifikacije različitih međunarodnih sporazuma o pravima intelektualnog vlasništva,
 - **Geografski indikatori** – pregovarači EU-e su podsjetili da je zaštita oznaka zemljopisnog podrijetla ključni prioritet EU-e u TTIP-u. Pregovarači Europske unije ponovno su pozvali SAD da pređe na fazu pregovora o toj temi u cilju usklađivanja s napretkom ostvarenim u drugim područjima pregovora o TTIP-u,
 - **Rješavanje sporova između država** - raspravljalo se o ostvarenom napretku u smjeru daljnjeg objedinjenja prijedloga tekstova u zajednički tekst. Pregovaralo se i o fazi usklađivanja koja slijedi nakon objave izvješća vijeća o određenom sporu. Strane su utvrdile moguće načine postizanja kompromisa o onim aspektima u kojima se dva prijedloga teksta znatno razlikuju.

U dvanaestoj rundi pregovora posvećena je posebna pozornost dvjema od triju komponenti TTIP-a: regulatornoj suradnji i pravilima. „Kod komponente sporazuma o regulatornoj suradnji, pregovaralo se o odredbama teksta o regulatornoj suradnji, te o revidiranim nacrtima poglavlja EU o regulatornoj suradnji i dobrim regulatornim praksama. U području sanitarnih i fitosanitarnih mjera raspravljalo se o predloženim člancima o regionalizaciji, revizijama, certificiranju i antimikrobnoj otpornosti kako bi utvrdili ciljeve i moguće načine za napredovanje. U području kozmetike Agencija za hranu i lijekove objavila je dva nacrtu smjernica koji su bitni za proizvođače kozmetičkih proizvoda u EU-u. Rasprava o regulativi u sektoru tekstila bila je konstruktivna te su utvrđena područja od zajedničkog interesa: označivanje tekstila, sigurnosni aspekti i norme. O označivanja naziva tekstilnih vlakana krajnji je cilj i dalje da obje strane usklade stajališta o postupcima dodjele naziva za nova vlakna. Kod

označavanja načina održavanja, pregovarači EU-e su zatražili ažurirane podatke o prijedlogu američke Savezne trgovinske komisije iz 2012. godine o označavanju načina održavanja.

U području medicinskih uređaja pregovarači EU-e pripremili su odredbe za Jedinostveni sustav identifikacije proizvoda, koje su u okviru revizije zakonodavstva o medicinskim proizvodima usklađene sa smjernicama Jedinostvenog sustava identifikacije proizvoda na Međunarodnom regulatornom forumu za medicinske proizvode. U pogledu reguliranog dostavljanja proizvoda izrađuje se usklađeni obrazac za podnošenje podataka u okviru Međunarodnog regulatornog foruma za medicinske proizvode. Kod područja vezanog za pesticide raspravljalo se o zajedničkim ciljevima jačanja suradnje i veće regulatorne usklađenosti na ovom području. Tijekom pregovora okvirno su utvrđeni zajednički pristupi u primjeni regulatornih odredbi (osobito za manje usjeve), te u suradnji na međunarodnim forumima (CODEX, OECD).⁶³ Također se raspravljalo o razmjeni znanstvenih informacija i izvora podataka.

U pregovorima oko pravila pregovarači EU-e smatraju kako je TTIP jedinstvena prilika za osmišljavanje snažnih pravila kojima bi se olakšao transparentan i održiv pristup energiji i sirovinama te proširio pristup sirovinama i dobavljačima energije. Također su tijekom ove runde pregovora usuglašene zadaće Odbora za mala i srednja poduzeća. Pregovarači EU-e su iznijeli nekoliko novih prijedloga vezanih uz područje carina i olakšavanja trgovine, primjerice prijedlog o aktivnostima povezanim s područjima koja bi imala koristi od postupka pojačane carinske suradnje EU-a i SAD-a, kao što su usklađivanje podataka, program pouzdanih trgovaca, sustavi jedinstvenog šaltera, obvezujuće informacije ili međunarodni norme, kako bi se u tim područjima postupno postigla transatlantska konvergencija. Stajališta obje strane približila su se u gotovo svim područjima vezanim uz konkurenciju.

Kod poglavlja o zaštiti investicija, pregovarači EU-e znatno su izmijenili prijedlog teksta o ovom poglavlju nakon susreta s predstavnicima interesno-utjecajnih skupina. Cilj prijedloga je zaštititi pravo donošenja propisa i stvaranja sustava srodnog sudu sa žalbenim mehanizmom temeljenim na jasno određenim pravilima, te s kvalificiranim sucima i transparentnim postupkom. Prijedlog uključuje i dodatna poboljšanja pristupa novom sustavu za mala i srednja poduzeća. Sveukupno je ostvaren dobar napredak u smislu razumijevanja ciljeva kojima teže obje strane u okviru ovog poglavlja.

⁶³ European Commission, *Izvešće o 12. krugu pregovora o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154300.pdf (pristupljeno 15. svibnja 2016.)

5.2. Trinaesta runda pregovora

Trinaesta runda pregovora o TTIP-u održana je u New Yorku od 25. do 29. travnja 2016. godine. Glavni cilj ove runde pregovora bio je konsolidirati što više tekstova iz što više područja.

Kod područja pristupa tržištu, pregovarači Europske unije postavili su tri cilja u tri područja pristupa tržištu: carine, usluge i javna nabava⁶⁴.

- **Trgovina dobara (uključujući carine)** – obje strane napravile su tekstualne prijedloge propisa o trgovini robom, poljoprivredi i nekarinskim pitanjima. Pregovarači EU-e su napravili određeni prijedlog teksta o vinima i alkoholnim pićima. Tijekom prijašnjih runda pregovora, strane su izmijenile ponude carinskih tarifa što je dovelo do boljeg razumijevanja druge strane,
- **Usluge** – obje strane napravile su tekstualne okvire za izvoz usluga, ulaganja i e-trgovinu. Raspravljalo se i o financijskim uslugama, uključujući i pitanje kako poboljšati transatlantsku suradnju. Od veljače 2016. godine započelo se s konsolidacijom tekstualnih prijedloga obje strane,
- **Javna nabava** – obje strane napravile su prijedloge pristupa tržištu kroz javnu nabavu, koji idu dalje od postojećih pravila Ugovora o nabavi kojeg je izdala Svjetska trgovinska organizacija. Jedan od središnjih ciljeva pregovarača EU-e je smanjenje diskriminacije u javnoj nabavi, te će biti potrebni dodatni napori na političkoj razini kako bi se taj cilj ostvario,
- **Pravila o podrijetlu** – završena je konsolidacija prijedloga teksta o horizontalnim propisima koja je započela tijekom jedanaeste runde pregovora. Također su razmijenjeni prijedlozi o posebnim kriterijima za industrijske proizvode koji se smatraju proizvodima s teritorijalnim podrijetlom.

Kod **regulatorne usklađenosti**, cilj je pregovarača EU-e postaviti okvir za pojačanu suradnju između regulatora s obje strane na način koji smanjuje prepreke za trgovinu, a koji daje konkretne rezultate o ključnim industrijskim sektorima. Primjerice, sastoji se od smanjenja dupliciranja inspeksijskih pregleda farmaceutskih proizvođača koji su regulirani od EU-a i SAD-a, čime se štedi vrijeme i sredstva za pitanja kod povećanog rizika. Kod automobila,

⁶⁴ European Commission, *Transatlantic Trade and Investment Partnership – State of Play*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/april/tradoc_154477.pdf (pristupljeno 15. svibnja 2016.)

usklađivanjem propisa o sigurnosnim pojasevima i usklađivanjem drugih sigurnosnih propisa, pomoglo bi se tvrtkama zadovoljiti visoke standarde na oba tržišta. Kod tekstila bi regulatorna usklađenost bila kad bi se primjerice koristio jedan set naljepnica za proizvode koji su na oba tržišta.

Rasprava o **tehničkim barijerama trgovini** odnosi se na pitanja kao što su ocijenivanje sukladnosti proizvoda, smanjenju povezanih troškova i transparentnosti. Konsolidacija tekstualnih prijedloga obiju strana je u tijeku.

Rasprava o poglavlju **sanitarnih i fitosanitarnih mjera** bavi se pitanjem sigurnosti hrane i zdravlja životinja i biljaka, te o tome kako olakšati trgovinu uz puno uvažavanje visokih razina zaštite obiju strana. Također su razmijenjeni tekstualni prijedlozi i u fazi konsolidacije su.

Pregovarači Europske unije imaju za cilj doprinijeti razvoju međunarodnih trgovinskih pravila i u bilateralnom i u multilateralnom kontekstu.

TTIP-om će prvi put **mala i srednja poduzeća** iz Europske unije biti uključena u određeno poglavlje. Značajan napredak postignut je u posljednjih nekoliko rundi pregovora uz napredovanje u konsolidaciji postojećih prijedloga u ovom području, no još uvijek ima nekoliko otvorenih pitanja

Kod rasprave o **održivom razvoju**, pregovarači EU-e su prezentirali svoj sveobuhvatni i ambiciozni prijedlog teksta o ovom poglavlju. U tekstu su uključene odredbe o radu i zaštiti okoliša, kao i prioritetni elementi značajni za trgovinu i ulaganje.

Pregovori o poglavlju **zaštite investicija** obustavljeni su krajem 2013. godine. Europska komisija preispituje svoj pristup zaštiti ulaganja, posebice investitora kod sporova s državama. Europska komisija predložila je uspostavu Ulagačkog sudskog sustava.

Rasprava oko poglavlja o **carinama i olakšavanju trgovine** vođena je na temelju konsolidiranog teksta. Nastoji se ubrzati uvoz i izvoz između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država.

Odluka još nije donesena o tome kako će se odredbe o **energiji i sirovinama** odraziti na završni tekst TTIP-a. Detaljne rasprave vode se tijekom svake runde pregovora o poglavlju energije i sirovina.

Tijekom rasprave oko poglavlja o **pravima intelektualnog vlasništva** identificirana su pitanja od zajedničkog interesa. Obje strane predstavile su prijedloge teksta o nekim komponentama.

Napredak je postignut kod poglavlja o **rješavanju sporova između država**, odnosno postignut je napredak za konsolidaciju tekstova, iako ima još nekoliko pitanja na koja je potrebno odgovoriti.

5.3. Prosvjedi protiv TTIP-a

Pregovori o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom sporazumu između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država izazvali su veliku zainteresiranost građana. Nedugo nakon otvaranja pregovora o TTIP-u osnovana je Europska inicijativa protiv TTIP-a. U inicijativu je uključeno više od 500 europskih organizacija. „Glavni razlozi za osnivanje inicijative je vjerovanje kako će se TTIP-om ugroziti demokracija, vladavina prava, okoliš, javne usluge kao i radna i potrošačka prava.“⁶⁵ Samoorganizirana europska građanska inicijativa protiv TTIP-a nazvana je „STOP TTIP“. Također su prikupljeni potpisi diljem Europske unije kako bi se zaustavili pregovori o TTIP-u. „Od 07. listopada 2014. godine do 06. listopada 2015. godine, inicijativa je prikupila 3.284.289 potpisa protiv TTIP-a.“⁶⁶ Do sada je održano nekoliko prosvjeda protiv TTIP-a koje su organizirale organizacije okupljene u inicijativu „Stop TTIP“. „Prvi prosvjedi održani su 11. listopada 2014 godine pod sloganom „TTIP, ne želimo ga!“ . Oko 400 aktivističkih grupa prosvjedovalo je diljem cijele Europske unije. Prosvjedi su održani u Berlinu, Hamburgu, Madridu, Ljubljani, Helsinkiju, Beču, Londonu i Parizu. Prosvjednicima su se pridružile i neke političke stranke kao što je bio slučaj u Parizu kada su se prosvjedu priključili članovi stranke Zeleni i stranke Lijevi. Iako su najavljivani masovni prosvjedi, nije se uspjelo skupiti niti 2.000 ljudi.“⁶⁷

Drugi organizirani prosvjedi diljem Europske unije izazvali su puno veću zainteresiranost građana što je bilo vidljivo na odazivu prosvjednika. „Prosvjed se održao 18. travnja 2015. godine, a najveća zamjerka TTIP-u je nedovoljna transparentnost, te smanjenje carinskih stopa što će se negativno odraziti na male proizvođače koji će se na tržištu susresti s megakompanijama iz Sjedinjenih Američkih Država. U Njemačkoj je bilo oko 10.000 prosvjednika, u Bruxellesu 2.000, u Madridu i Helsinkiju 1.000, a u Varšavi i Pragu oko 300 prosvjednika.“⁶⁸

⁶⁵ European initiative against TTIP and CETA, *About Stop TTIP*, [website], 2016, <https://stop-ttip.org/about-stop-ttip/> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)

⁶⁶ loc. cit.

⁶⁷ A. Robert, EuroAktiv fr., *Anti-TTIP demonstrations seize European capitals*, 13. listopad 2014. <http://www.euractiv.com/section/trade-society/news/anti-ttip-demonstrations-seize-european-capitals/> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)

⁶⁸ EuroAktiv with agencies, *Thousands across Europe protest against TTIP*, 20. travnja 2015. <http://www.euractiv.com/section/trade-society/news/thousands-across-europe-protest-against-ttip/> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)

Prilikom posjeta predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, Baracka Obame, njemačkoj kancelarki Angeli Merkel, u Hanoveru su organizirani prosvjedi kako bi građani izjavili svoje nezadovoljstvo TTIP-om. „Oko 30.000 prosvjednika se okupilo kako bi izrazili svoj stav protiv TTIP-a. Smatraju kako je sporazum „trojanski konj“, te da će biti velike posljedice za stanovništvo Europske unije. Prosvjednici smatraju kako će se sporazumom sniziti prava radnika, da je sporazum napravljen u korist korporacija, a ne građana, kako će doći do smanjenje zaštite ljudskih prava i okoliša, te sigurnosti hrane.“⁶⁹

Iako još nisu zaključeni pregovori o TTIP-u, izvjesno je da će doći do potpisivanja sporazuma i sve je manje vremena i mogućnosti da će oponenti TTIP-a zaustaviti sporazum koji će omogućiti dvama najrazvijenijim gospodarstvima olakšanu trgovinu i investiranje. Svakako bitka još nije gotova jer još nije odlučeno hoće li se o sporazumu glasati samo u Europskom parlamentu ili će sporazum o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu trebati odobriti i ratificirati parlamenti država članica Europske unije.

⁶⁹ BBC News, *TTIP trade deal: Germans rally in Hannover against EU-US talks*, 23. travanj 2016. <http://www.bbc.com/news/world-europe-36120560> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)

6. ZAKLJUČAK

Kao vodeća svjetska trgovinska regija, Europska unija ima veliki interes za otvorena tržišta i jasne regulatorne okvire. Svjesna svoje velike odgovornosti prema svojim građanima i ostatku svijeta, EU će se snažno zauzimati za otvoren i pošten globalni trgovinski sustav putem bilateralnih i multilateralnih sporazuma. Potpisivanjem Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država značilo bi povezati dva najveća gospodarstva čija trgovina roba i proizvoda je globalno najopsežnija.

Već nakon Drugog svjetskog rata, Europska unija bila je značajan trgovinski partner SAD-u. Opseg međusobne trgovine se povećavao iz godine u godinu čemu je pridonijelo smanjivanje carinskih stopa i drugih barijera trgovini. Kako su uvozne carine za proizvode iz Europske unije u Sjedinjene Američke Države niže nego one za proizvode koji se proizvedu u SAD-u a žele se izvoziti na tržište Europske unije, logičan slijed događaja je bio otvaranje pregovora o trgovinskom sporazumu kako bi se ujednačili kriteriji za izvoz proizvoda obiju unija. U prosjeku su više carinske stope na uvoz proizvoda iz SAD-a nego što su na proizvode iz Europske unije koji se izvoze u Sjedinjene Američke Države. Kako je do sada održano trinaest rundi pregovora, vidljiva je ambicioznost i kompleksnost sporazuma.

Uključivanjem predstavnika interesno-utjecajnih skupina u pregovore primjer je transparentnijeg načina pregovaranja. No, osim toga, potreba za uključivanjem interesno-utjecajnih skupina iz područja akademske zajednice, sindikata, predstavnika privatnog sektora i nevladinih organizacija važno je zbog velikog utjecaja koji će imati Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo. TTIP-om će se otvoriti mnoge mogućnosti za bolji i kvalitetnije poslovanje malih i srednjih poduzeća koja će moći na lakši način izvoziti svoje proizvode. Konkurencija će potaknuti veću inovativnost, kreativnost i hrabrost među poduzetnicima, ali isto tako će vjerojatno novi ljudi krenuti u poduzetničke vode jer će uočiti priliku za dobro poslovanje. Kreirat će se i otvoriti nova radna mjesta što će dovesti do smanjenja stope nezaposlenosti koja je u Europskoj uniji u travnju 2016. godine iznosila 9,6%. Svakako će se otvoriti prilike za zaposlenje mladih osoba koje nemaju velikog radnog iskustva. Iako potrošači imaju već sada veliki izbor proizvoda koje mogu koristiti, TTIP-om će imati na raspolaganju još veći izbor proizvoda. Po zakonima ponude i potražnje, veća ponuda dovest će do smanjivanja cijena proizvoda što će biti još jedna korist koju će imati potrošači kada se potpiše i stupi na snagu TTIP. Iako još poglavlje o zaštiti investicija nije dogovoreno, traži se najbolji mogući način da se zaštiti investitore koji bi lakše ulagali svoj kapital preko oceana.

Iako se Europska komisija hvali transparentnošću koja je prisutna kod pregovora o TTIP-u, kod javnosti se ne steče takav dojam. Prilično kratki opisi i podaci, koji su dostupni javnosti, onoga što se događa tijekom pregovora ulijevaju sumnju u proces pregovora. Građani Europske unije najviše su zabrinuti zbog sigurnosti hrane, odnosno otvaranjem mogućnosti da se na tržištu EU-e pojave proizvodi koji su genetski modificirani. Iako nema službenih dokaza o štetnosti genetski modificiranih proizvoda na zdravlje ljudi, stanovnici Europske unije su (pre)oprezni što pokazuju i organiziranjem prosvjeda protiv pojavljivanja GMO proizvoda na EU tržištu. Vjerojatno taj oprez proizlazi iz nedovoljne informiranosti o tijeku pregovora. To što je završeno trinaest runda pregovora, a konačan tekst sporazuma još nije gotovo, dokazuje kako se pregovori odvijaju konstruktivno i detaljno. Cilj pregovarača Europske unije na čelu s gospodinom Ignaciom Garciom Barcerom je da se postigne sporazum o ukidanju barijera trgovini ali ne na način da se smanje trenutni sigurnosni i zdravstveni standardi.

Europska unija sudjeluje u 1/5 u svjetskoj trgovini, te je glavni uvozni partner Sjedinjenih Američkih Država, stoga je više u interesu SAD-u da dođe do potpisivanja TTIP-a. Europska unija višim carinskim stopama štiti svoju proizvodnju, posebice poljoprivredu. Tako i poglavlje TTIP-a o zemljopisnom podrijetlu još nije ispregovavano jer se Sjedinjene Američke Države ne žele izjasniti i detaljnije baviti tim područjem. Europska unija, a i proizvođači poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz Europske unije, su uložili znatne resurse (materijalne i nematerijalne) u postupak zaštite geografskog podrijetla proizvoda. Stoga bi trebali upozoriti pregovarače Sjedinjenih Američkih Država da se izjasne o tom poglavlju, te da pokušaju pronaći zajednički način da se riješi ovaj problem, ali ne na štetu proizvođača poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Do konačnog teksta prijedloga o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu trebat će još nekoliko rundi pregovora. Prije glasanja o potpisivanju sporazuma trebala bi se pružiti mogućnost javnosti da raspravi o tekstu i iznese svoje kritike. Svaki trgovinski sporazum, pa tako i ovaj, sa sobom nosi izazove ali i prilike koje treba na najbolji mogući način iskoristiti.

Sažetak

Izazovi i ograničenja Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva između
Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država

Predmet ovog diplomskog rada su Izazovi i ograničenja Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država. Rad se sastoji od sedam međusobno povezanih dijelova, u kojima je osim uvodnih i zaključnih riječi, objašnjena trgovinska politika Europske unije, opisano je nekoliko primjera potpisanih sporazuma između Europske unije i drugih država. Opisana je nova trgovinska strategija Europske komisije koja se primjenjuje u pregovorima o TTIP-u.

Povijest trgovinskih odnosa između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država je dugotrajna i velikog je opsega. Pregovori o TTIP-u odvijaju se u tri područja: pristup tržištu, regulatorna usklađenost i pravila. Područje o regulatornoj usklađenosti odnosi se na tehničke barijere trgovini, sanitarne i fitosanitarne mjere, te na sektore: medicinskih uređaja, kozmetike, kemikalija, automobila, farmaceutskih proizvoda, inženjerstva, ICT-a i pesticida.

Pregovori o TTIP-u između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država traju od srpnja 2013. godine, te je do sada održano trinaest runda pregovora, posljedna u travnju 2016. godine. Domaćinstvo pregovora međusobno izmjenjuju EU-a i SAD. U pregovore su uključeni i predstavnici interesno-utjecajnih skupima koji dolaze iz područja akademske zajednice, sindikata, predstavnika privatnog sektora i nevladinih organizacija. Glavni pregovarač od strane Europske unije je Ignacio Garcia Barcero koji je direktor Opće uprave za trgovinu Europske unije.

Ključne riječi: Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo, pregovori, runde pregovora, trgovinska strategija, Europska unija, Sjedinjene Američke Države

Summary

Challenges and limits of Transatlantic trade and investment partnership between European Union and United States

The subject of this graduate work are Challenges and limits of Transatlantic trade and investment partnership between European Union and United States. . The work consists on seven interrelated parts, in which, except for introductory and concluding words, is explained EU trade policy and several examples of agreements signed between the European Union and other countries. Described is a new trade strategy of the European Commission, which is applied in the negotiations on the TTIP.

The history of the trade relations between European Union and United States is a long-term and large scope. Negotiations on TTIP take place in three areas: market access, regulatory compliance, and rules. The area of regulatory compliance refers to the technical barriers to trade, sanitary and phytosanitary measures, and on the sectors: medical devices, cosmetics, chemicals, automobiles, pharmaceuticals, engineering, ICT and pesticides.

The TTIP negotiations between the European Union and the United States begun in July 2013, and has, so far, held thirteen rounds of negotiations, the last round was in April 2016. Household negotiations switching between the EU and the United States. Also, the negotiations involved stakeholders that come from areas of the academic community, trade unions, representatives of the private sector and non-governmental organizations. The chief negotiator of the European Union is Ignacio Garcia Barcero who is Director General for Trade of the European Union.

Key words: Transatlantic trade and investment partnership, negotiations, round of negotiations, trade policy, European Union, United States

Literatura

WEB članci:

- 1) A. Robert, EuroAktiv fr., *Anti-TTIP demonstrations seize European capitals*, 13. listopada 2014. <http://www.euractiv.com/section/trade-society/news/anti-ttip-demonstrations-seize-european-capitals/> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)
- 2) BBC News, *TTIP trade deal: Germans rally in Hannover against EU-US talks*, 23. travanj 2016., <http://www.bbc.com/news/world-europe-36120560> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)
- 3) EuroAktiv with agencies, *Thousands across Europe protest against TTIP*, 20. travnja 2015. <http://www.euractiv.com/section/trade-society/news/thousands-across-europe-protest-against-ttip/> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)

Internetski izvori:

- 4) Bendini R., de los Fayos F.G., Gil M.M. i Vandewalle L., *Azija i Pacifik* [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.6.html (pristupljeno 25. svibnja 2016.)
- 5) De los Fayos F.G., *Rusija i srednja Azija*, [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.3.html (pristupljeno 25. svibnja 2016.)
- 6) De Micco P. i Legrand J., *Zemlje istočnog partnerstva*, [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.5.html (pristupljeno 28. travnja 2016.)
- 7) De Micco P. i Rey B., *Europska politika susjedstva* [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html (pristupljeno 28. travnja 2016.)
- 8) European Commission, *Transatlantic Trade and Investment Partnership*, [website], 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf (pristupljeno 10. svibnja 2016.)

- 9) European Commission, *Agriculture and Geographical Indicators (GIs) in TTIP*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/march/tradoc_154372.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2016.)
- 10) European Commission, *Conclusion of the 13th TTIP negotiations round*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/april/tradoc_154480.pdf (pristupljeno 15. svibnja 2016.)
- 11) European Commission, *DG Trade Statistical Guide*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/may/tradoc_151348.pdf (pristupljeno 27. svibnja 2016.)
- 12) European Commission, *Document archive*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/cfm/doclib_section.cfm?sec=146&link_types=&dis=20&sta=161&en=180&page=9&langId=EN (pristupljeno 10. svibnja 2016.)
- 13) European Commission, *EU and US conclude first round of TTIP negotiations in Washington*, [website], 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-691_en.htm (pristupljeno 28. svibnja 2016.)
- 14) European Commission, *Euro-Mediterranean Partnership*, [website], 2016, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/> (pristupljeno 28. travnja 2016.)
- 15) European Commission, *European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations* [website], 2015, http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/southern-neighbourhood/index_en.htm (pristupljeno 25. svibnja 2016.)
- 16) European Commission, *European union, Trade in goods with ACP Total*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113340.pdf (pristupljeno 25. svibnja 2016.)
- 17) European Commission, *European union, Trade in goods with Central America*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113478.pdf (pristupljeno 25. svibnja 2016.)
- 18) European Commission, *European union, Trade in goods with Mercusor 5*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113488.pdf (pristupljeno 25. svibnja 2016.)
- 19) European Commission, *European union, Trade in goods with USA*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf (pristupljeno 27. svibnja 2016.)

- 20) European Commission, European union, *Trade in goods with Western Balkans*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_111477.pdf (pristupljeno 30. travnja 2016.)
- 21) European Commission, *First round of TTIP negotiations kick off in Washington D.C.*, [website] 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151595.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)
- 22) European Commission, *Izveštće o 11. krugu pregovora o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154300.pdf (pristupljeno 14. svibnja 2016.)
- 23) European Commission, *Izveštće o 12. krugu pregovora o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154300.pdf (pristupljeno 15. svibnja 2016.)
- 24) European Commission, *Mr. Ignacio Garcia Bercero*, [website], 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151669.pdf (pristupljeno 10. svibnja 2016.)
- 25) European Commission, *Public procurement in TTIP*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153000.3%20Public%20Procurement.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)
- 26) European Commission, *Report of the ninth round of negotiations for the Transatlantic trade and investment partnership*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/may/tradoc_153437.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)
- 27) European Commission, *Report of the seventh round of negotiations*, [website], 2014, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/october/tradoc_152859.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)
- 28) European Commission, *Report of the tenth round of negotiations for Transatlantic trade and investment partnership*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/july/tradoc_153667.pdf (pristupljeno 14. svibnja 2016.)

- 29) European Commission, *Rules of Origin in TTIP*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153001.4%20RoO%20REV%20150109.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)
- 30) European Commission, *Second round of Transatlantic trade and investment partnership*, [website], 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151920.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)
- 31) European Commission, *Service in TTIP*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_152999.2%20Services.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)
- 32) European Commission, *Slobodna trgovina izvor je gospodarskog rasta*, [website], 2014, http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/trade_hr.pdf (pristupljeno 28. travnja 2016.)
- 33) European Commission, *Stabilisation and Association Agreement*, [website], 2012, http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/saa_en.htm (pristupljeno 30. travnja 2016.)
- 34) European Commission, *State of Play of TTIP negotiations after the 6th round*, [website], 2014, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/july/tradoc_152699.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)
- 35) European Commission, *Trade for All – New trade and investment strategy*, [website], 2016, <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/new-trade-strategy/> (pristupljeno 30. travnja 2016.)
- 36) European Commission, *Trade for All*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153846.pdf (pristupljeno 27. svibnja 2016.)
- 37) European Commission, *Trade in goods and customs duties in TTIP*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_152998.1%20Trade%20in%20goods%20and%20customs%20tariffs.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)
- 38) European Commission, *Trade, Growth and Jobs*, [website], 2015, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1321> (pristupljeno 11. svibnja 2016.)
- 39) European Commission, *Transatlantic Trade and Investment Partnership – State of Play*, [website], 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/april/tradoc_154477.pdf (pristupljeno 15. svibnja 2016.)

- 40) European Commission, *Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/september/tradoc_153783.pdf (pristupljeno 10. svibnja 2016.)
- 41) European Commission, *Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo*, [website], 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/september/tradoc_153783.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2016.)
- 42) European Commission, *Transparency in EU trade negotiations* [website] 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/june/tradoc_151381.pdf (pristupljeno 28. travnja 2016.)
- 43) European Commission, *TTIP: Chief negotiator's briefing to stakeholders*, [website], 2014, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/march/tradoc_152294.pdf (pristupljeno 13. svibnja 2016.)
- 44) European Commission, *Western Balkans*, [website], 2016, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/western-balkans/> (pristupljeno 30. travnja 2016.)
- 45) European initiative against TTIP and CETA, *About Stop TTIP*, [website], 2016, <https://stop-ttip.org/about-stop-ttip/> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)
- 46) European Parliament, *Structural and Cohesion policies*, [website], 2014, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU\(2014\)514007_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU(2014)514007_EN.pdf) (pristupljeno 12. svibnja 2016.)
- 47) European Commission, *Statistic*, [website], 2016, http://exporthelp.europa.eu/thdapp/display.htm?jsessionid=EA2909B6922EB0D6B486C8CF5B6942D9?page=st%2fst_Statistics.html&docType=main&languageId=en (pristupljeno 29. travnja 2016.)
- 48) Eurostat, *Africa – EU*, [website], 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Africa-EU_-_key_statistical_indicators (pristupljeno 25. svibnja 2016.)
- 49) Eurostat, *Eastern Partnership Summit*, [website], 2015, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6836772/6-20052015-BP-EN.pdf/1b8e0bd3-a47d-4ef4-bca6-9fbb7ef1c7f9> (pristupljeno 25. svibnja 2016.)
- 50) Eurostat, *Euro-Mediterranean Statistic*, [website], 2015, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7053328/KS-GR-15-001-EN-N.pdf/08db83d1-966c-4b4d-869a-4a5dc2a9538d> (pristupljeno 25. svibnja 2016.)

- 51) Eurostat, *EU's top trading partners in 2015: The United States for export, China for import*, [website], 2016, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7224419/6-31032016-BP-EN.pdf/b82ea736-1c73-487f-8fb5-4954774bb63a> (pristupljeno 29. travnja 2016.)
- 52) Gambini G., Istatkov R. i Kerner R., *USA–EU International Trade and Investment Statistics*, [website], 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/USA-EU_-_international_trade_and_investment_statistics (pristupljeno 27. svibnja 2016.)
- 53) Eurostat, *EU-SAD Summit 2014*, [website], 2014, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5180974/6-24032014-BP-EN.PDF/47946ddf-035f-4d88-9137-ec68afd8fcdc> (pristupljeno 29. travnja 2016.)
- 54) Mestres J., *The economic impact of TTIP*, [website], 2015, <http://www.caixabankresearch.com/it/-/el-impacto-economico-del-ttip> (pristupljeno 27. svibnja 2016.)
- 55) Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *TTIP info*, [website], 2015, <http://www.mvep.hr/files/file/2015/150217-ttip-info.pdf> (pristupljeno 28. travnja 2016.)
- 56) Muller P. et al. Annual Report on European SME's 2014/2015; SMEs start hiring again [website], 2015, file:///C:/Users/User/Downloads/annual-report_en.pdf (pristupljeno 11. svibnja 2016.)
- 57) Ramet V., *Africa* [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.5.html (pristupljeno 28. travnja 2016.)
- 58) Sutton K., *TTIP negotiations: Summary of round 3*, [website], 2014, [http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/BBrief-TTIP%20Round%203%20\(14Jan14\).pdf](http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/BBrief-TTIP%20Round%203%20(14Jan14).pdf) (pristupljeno 13. svibnja 2016.)
- 59) Sutton K., *TTIP negotiations: Summary of round 4 and 5*, [website], 2014, [http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/BBrief%20TTIP%20Summary%20Round%204-5%20\(12June2014\).pdf](http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/BBrief%20TTIP%20Summary%20Round%204-5%20(12June2014).pdf) (pristupljeno 13. svibnja 2016.)
- 60) Tenuta F. I Bierbrauer E., *Europska unija i njezini trgovinski partneri*, [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.2.1.html (pristupljeno 29. travnja 2016.)
- 61) The George Washington University, *Regulatori Cooperation: Lessons and Opportunities*, [website], 2016,

- https://regulatorystudies.columbian.gwu.edu/sites/regulatorystudies.columbian.gwu.edu/files/downloads/US-EU_report_GWRSC.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)
- 62) The Office of the United States Trade Representative, *List of Lead Negotiators for the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)* [website], 2013, <https://ustr.gov/sites/default/files/lead%20negotiators%20list%20TTIP.pdf> (pristupljeno 28. svibnja 2016.)
- 63) Tvevad J., *Latinska Amerika i karipske zemlje*, [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.2.html (pristupljeno 28. travnja 2016.)
- 64) United States Census, *Trade in goods with European union*, [website], 2016, <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c0003.html> (pristupljeno 29. travnja 2016.)
- 65) United States Department of Agriculture, *EU Agricultural Exports, Trade Surplus with U.S. Reach Record Levels in 2015*, [website], 2016 http://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2016-03/us-eu_trade_iatr_march_2016_0.pdf (pristupljeno 12. svibnja 2016.)
- 66) World Trade Organization, *International trade statistics* [website], 2015, https://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2015_e/its2015_e.pdf (pristupljeno 27. svibnja 2016.)

Popis tablica

Tablica 1: Uvoz i izvoz roba u/iz SAD od 2002. – 2015. (u mlrd €)	33
Tablica 2: FDI iz EU u SAD i iz SAD-a u EU (u mlrd €).....	37
Tablica 3: Izvoz potrošački orijentiranih proizvoda iz SAD-a u EU.....	47
Tablica 4: Izvoz ostalih poljoprivrednih proizvoda iz SAD u EU.....	49

Popis grafikona

Grafikon 1: Udio u svjetskom uvozu i izvozu roba u 2014. godini (u %).....	19
Grafikon 2: Udio u svjetskom uvozu i izvozu usluga u 2014. godini (u %)	19
Grafikon 3: Najveći robni trgovinski partneri Europske unije (2013. godina).....	20
Grafikon 4: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i zemalja Zapadnog Balkana od 2005. – 2015. godine (u mil €).....	21
Grafikon 5: Uvoz i izvoz roba između EU i zemalja Istočnog partnerstva od 2004. do 2014. godine (u mlrd €)	22
Grafikon 6: Trgovina robom s Europskom unijom u 2013. godini (u %)	24
Grafikon 7: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i ACP zemalja od 2005. – 2015. godine (u mil €).....	25
Grafikon 8: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i zemalja Srednje Amerike od 2003. – 2012. godine (u mil €)	26
Grafikon 9: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i MERCOSUR zemalja od 2005. – 2015. godine (u mil €).....	27
Grafikon 10: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i Afričkih zemalja od 2003. – 2014. godine (u mlrd €).....	28
Grafikon 11: Uvoz, izvoz roba i saldo između EU i SAD-a od 2005. do 2015. godine (u mil €).....	32
Grafikon 12: Odnos izvoza i uvoza između Europske unije i SAD-a u razdoblju od 2002. do 2015. godine (u mlrd €).....	34
Grafikon 13: Roba koju Europska unija uvozi/izvozi iz/u Sjedinjene Američke Države u 2015. godini (u %)	35
Grafikon 14: Trgovina uslugama između EU i SAD-a od 2004. do 2013. godine (u mlrd €).....	36
Grafikon 15: Tok izravnih stranih ulaganja između EU-e i SAD-a od 2004. do 2012. godine (u mlrd €).....	37
Grafikon 16: Trgovina poljoprivrednim proizvodima između EU i SAD-a od 1995. - 2015.	46
Grafikon 17: Uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u EU (u mlrd \$)	50